

Regeringens proposition

1997/98:41

Socialförsäkringens administration, m.m.

Prop.
1997/98:41

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 11 december 1997

Göran Persson

Maj-Inger Klingvall
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till lagändringar i enlighet med riksdagens tidigare godkända principbeslut om riktlinjer för ändringar av organisationen för socialförsäkringens administration. Därutöver presenteras förslag om ändringar för socialförsäkringsnämnderna. Regeringen redogör vidare för organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringens administration.

I propositionen föreslås att principen om bruttoredovisning skall tillämpas på arbetsskadeförsäkringen och delpensionsförsäkringen samt att vissa fonder avvecklas.

I propositionen föreslås slutligen att en försäkringskassa och ett landsting tillsammans med flera kommuner inom samma landsting får bedriva en gemensam försöksverksamhet enligt lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst.

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut	5
2 Lagtext	7
2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	7
2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag	31
2.3 Förslag till lag om ändring i reglementet (1962:401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för den obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen	32
2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring	33
2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring	34
2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade	35
2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn	36
2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård	37
2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare	39
2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön	41
2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret	42
2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:148) om särskilt bidrag till ensamstående med barn	44
2.13 Förslag till om ändring i lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader	45
2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning	46
2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag	48
2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer	50
2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst	52
2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd	55
3 Ärendet och dess beredning	57

4	Socialförsäkringens administration	58
4.1	Inledning	58
4.2	Bakgrund till regeringens förslag om ändringar i socialförsäkringens administration.....	60
4.2.1	Regeringens allmänna bedömningar om administrationen inom socialförsäkringen	60
4.2.2	Bedömningar av rollfördelningen mellan de allmänna försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket	61
4.3	Ändrad rollfördelning inom socialförsäkringens administration och omarbetning av 18 kap. lagen om allmän försäkring.....	64
4.3.1	Allmänna bestämmelser	65
4.3.2	Den allmänna försäkringskassans styrelse	67
4.3.3	Direktören i den allmänna försäkringskassan	70
4.3.4	Den allmänna försäkringskassans organisation	70
4.3.5	Redovisning	72
4.3.6	Revision	74
4.3.7	Tillsättande av den allmänna försäkringskassans styrelse m.m.	76
4.3.8	Anställning	77
4.3.9	Tillsyn	78
4.3.10	Övriga lagändringar	79
4.4	Socialförsäkringsnämnder	80
4.4.1	Socialförsäkringsnämnder i den allmänna försäkringskassans organisation.....	83
4.4.2	Tillsättande av socialförsäkringsnämnder.....	93
4.5	Organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringens administration	98
5	Vissa ändringar av redovisningen på statsbudgeten	102
6.	Lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst.....	105
7	Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och kostnader	106
8	Författningskommentar.....	107

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Förtroendemanna- inflytande – ökad kvalitet och rättssäkerhet (SOU 1997:134)	122
Bilaga 2	Förteckning över myndigheter och organisationer som inbjudits till hearing om betänkande Förtroendemanna- inflytande - ökad kvalitet och rättssäkerhet (SOU 1997:134)	129
Bilaga 3	Sammanställning över synpunkter framförda vid hearing om betänkande Förtroendemanna- inflytande – ökad kvalitet och rättssäkerhet (SOU 1997:134)	130
Bilaga 4	Översikt av olika bestämmelsers placering i den nuvarande lydelsen av 18 kap. i förhållande till placeringen i den föreslagna lydelsen.....	138
Bilaga 5	Sammanfattning av Statskontorets rapport Organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringsområdet.....	140
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanser avseende Statskontorets rapport Organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringsadministrationen (242/97-5).....	144
Bilaga 7	Rapport från Socialdepartementets arbetsgrupp om socialförsäkringsadministrationens IT-verksamhet (S97/7196-F).....	145
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 december 1997		149
Rättsdatablad.....		150

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1997/98:41

Regeringen föreslår att riksdagen

1. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
3. antar regeringens förslag till lag om ändring i reglementet (1962:401) angående förvaltningen av de allmännaförsäkringskassornas fonder för den obligatoriska och frivilliga sjukförsäkringen,
4. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
5. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,
6. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade,
7. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn,
8. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,
9. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare,
10. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön,
11. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret,
12. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1992:148) om särskilt bidrag till ensamstående med barn,
13. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader,
14. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning,
15. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag,
16. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer,
17. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst,
18. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,

19. godkänner vad regeringen föreslår om organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringens administration (se avsnitt 4.5),
20. godkänner vad regeringen föreslår om ändringar av redovisningen på statsbudgeten och avveckling av vissa fonder (avsnitt 5).

Prop. 1997/98:41

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 18 kap. 13 a–13 c §§ skall upphöra att gälla,

dels att 3 kap. 8 a §, 18 kap. 1–13, 14–22 och 25–28 §§, 20 kap. 10 § samt 21 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall föras in 21 nya paragrafer, 18 kap. 23, 24 och 29–47 §§ samt närmast före 18 kap. 1, 8, 13, 14, 19, 24, 31, 37, 40, 41, 43 och 46 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

8 a §²

Försäkringskassan skall, senast efter det att det särskilda läkarutlåtandet och den särskilda försäkrans kommit in och efter hörande av en sådan försäkringsläkare som avses i 18 kap. 12 §, bedöma i vilken mån arbetsförmågan fortfarande är nedsatt på grund av sjukdom samt om rehabilitering eller ytterligare utredningsåtgärder är erforderliga.

Den allmänna försäkringskassan skall, senast efter det att det särskilda läkarutlåtandet och den särskilda försäkrans kommit in och efter hörande av en sådan försäkringsläkare som avses i 18 kap. 15 §, bedöma i vilken mån arbetsförmågan fortfarande är nedsatt på grund av sjukdom samt om rehabilitering eller ytterligare utredningsåtgärder är erforderliga.

Försäkringskassan skall, om det är nödvändigt för bedömning enligt första stycket, begära att den försäkrade genomgår utredning för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd, arbetsförmågan och behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

Försäkringskassan skall även annars under sjukperioden, när det finns skäl till det, undersöka om den försäkrade efter sådan åtgärd som avses i 7 b § eller 22 kap., helt eller delvis kan försörja sig själv genom arbete.

Försäkringskassan skall, när det kan anses nödvändigt för bedömningen av rätt till sjukpenning eller åtgärder enligt 7 b § eller 22 kap., under sjukperioden även i övrigt.

1. infordra utlåtande av viss läkare eller annan sakkunnig,

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

Senaste lydelse av 13 a § 1994:1655.

Senaste lydelse av 13 b § 1994:1655.

Senaste lydelse av 13 c § 1994:1655.

² Senaste lydelse 1995:508.

2. göra förfrågan hos den försäkrade, den försäkrades arbetsgivare, läkare eller någon annan som kan antas kunna lämna nödvändiga uppgifter, och

3. besöka den försäkrade.

För kostnader som den enskilde har med anledning av en sådan utredning som avses i andra eller fjärde stycket lämnas ersättning i enlighet med vad regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket föreskriver.

18 kap.

Om allmänna försäkringskassor

Allmänna bestämmelser

1 §³

För varje landsting samt varje kommun, som inte tillhör något landsting, skall det finnas en allmän försäkringskassa. En försäkringskassas verksamhetsområde får dock, om regeringen för ett särskilt fall bestämmer det, omfatta två landsting eller ett landsting och en sådan kommun som nyss sagts.

En allmän försäkringskassa skall finnas för varje landsting och för varje kommun som inte tillhör något landsting. En försäkringskassas verksamhetsområde får dock, om regeringen för ett särskilt fall bestämmer det, omfatta två landsting eller ett landsting och en kommun som inte tillhör något landsting.

Allmän försäkringskassa skall inrätta lokalkontor i den mån så prövas erforderligt.

Den allmänna försäkringskassan skall ledas av en styrelse. I försäkringskassan skall det finnas en direktör och en eller flera socialförsäkringsnämnder.

2 §

Riksförsäkringsverket utövar tillsyn över de allmänna försäkringskassorna, vilka hava att ställa sig verkets anvisningar till efterrettelse.

Den allmänna försäkringskassan skall

Hos Riksförsäkringsverket skall föras register över de allmänna försäkringskassorna för inskrivning av de uppgifter, som enligt lag eller vad eljest föreskrives skola intagas i registret.

1. utreda och besluta i ärenden som enligt denna lag eller annan författning skall skötas av försäkringskassan,

2. svara för att socialförsäkrings- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist,

3. vidta åtgärder för att förebygga och minska ohälsa i syfte att minska de långa sjukperioderna samt aktivt arbeta med rehabilitering enligt vad som närmare anges i 22 kap.,

4. lämna hjälp vid handhavandet av annan verksamhet enligt vad regeringen bestämmer, samt

³ Senaste lydelse 1992:275.

5. lämna hjälp åt en myndighet som har hand om arbetslöshetsförsäkringen eller åt ett sådant lokalt organ som avses i 1 kap. 2 §.

Försäkringskassan får träffa överenskommelse med kommun, landsting och länsarbetsnämnd om att samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser.

Försäkringskassan får inte utöva någon annan verksamhet än som avses i första och andra styckena. Regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, får dock föreskriva att det hos en eller flera försäkringskassor skall finnas gemensamma enheter för alla försäkringskassor för vissa ärenden eller frågor.

3 §

För allmän försäkringskassa *fastställer* regeringen firma.

Ej må annan än allmän försäkringskassa i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet "försäkringskassa" tillsammans med ordet "allmän" eller eljest i firman intaga något, varigenom kan givas sken av att firman innehaves av allmän försäkringskassa.

För en allmän försäkringskassa skall regeringen *fastställa* firma.

Annan än en allmän försäkringskassa får inte använda ordet *försäkringskassa* tillsammans med ordet *allmän* i sin firma eller annars vid beteckningen av rörelsen. Inte heller andra ord som kan ge sken av att firman innehas av en allmän försäkringskassa får användas av annan än en sådan försäkringskassa.

4 §

För allmän försäkringskassas förbindelser *häfta allenast kassans tillgångar*.

Om vad som skall iakttagas beträffande allmän försäkringskassas tillgångar och skulder, *därest kassan upphör eller dess verksamhet ändras, meddelar regeringen bestämmelser i varje särskilt fall.*

För en allmän försäkringskassas förbindelser *svarar endast försäkringskassans tillgångar*.

Regeringen *meddelar i varje särskilt fall bestämmelser* om vad som skall iakttas beträffande en allmän försäkringskassas tillgångar och skulder *om försäkringskassan upphör eller dess verksamhetsområde ändras.*

5 §⁴

Allmän försäkringskassa *må ej utan*

En allmän försäkringskassas *stad-*

⁴ Lydelse enligt bet. 1997/98:SfU1.

stöd av särskilt lagstadgande be- gar skall på förslag av försäk-
driva annan verksamhet än som ringskassan fastställas av Riksför-
angives i denna lag eller i bestäm- säkringsverket.
melser, som utfärdats med stöd av
densamma.

I den mån regeringen så förord- Stadgarna skall ange var försäk-
nar, är allmän försäkringskassa ringskassans styrelse skall ha sitt
pliktig att biträda vid handhavan- säte och hur försäkringskassans
det av annan verksamhet. värdehandlingar och övriga säker-
hetshandlingar skall förvaras.

Myndighet, som handhar ar- hetshandlingar skall förvaras.
betslöshetsförsäkring eller lokalt
organ som i 1 kap. 2 § sägs må ej
av allmän försäkringskassa förväg-
ras begärt biträde.

Den allmänna försäkringskassan
får träffa överenskommelse med
kommun, landsting och länsarbets-
nämnd om att samverka i syfte att
uppnå en effektivare användning av
tillgängliga resurser.

6 §⁵

I en allmän försäkringskassa Riksförsäkringsverket skall föra
skall finnas en styrelse och en eller register över de allmänna försäk-
flera socialförsäkringsnämnder. ringskassorna för inskrivning av de
Regeringen beslutar hur många uppgifter, som enligt denna lag
socialförsäkringsnämnder som skall eller vad som annars anges skall
finnas i riket. Riksförsäkringsverket tas in i registret.
beslutar för varje kassa om antalet
nämnder i kassan. Om inte annat
föreskrivs tillkommer det styrelsen
att besluta i angelägenheter, som
kassan har att befatta sig med.

Stadgar för allmän försäkrings-
kassa skall, på förslag av kassan,
fastställas och registreras av Riks-
försäkringsverket. Stadgarna skall
ange var kassans styrelse skall ha
sitt säte och hur kassans värde- och
övriga säkerhetshandlingar skall
förvaras.

7 §⁶

Styrelse för allmän försäkrings- I registret skall för varje allmän
kassa skall bestå av ordförande och försäkringskassa antecknas
vice ordförande samt, om något 1. namnet på de personer som ut-

⁵ Senaste lydelse 1986:140.

⁶ Senaste lydelse 1992:275.

annat inte framgår av det följande, setts till ytterligare fyra ledamöter. Styrelsen för Stockholms läns allmänna försäkringskassa skall bestå av åtta ledamöter. Om en försäkringskassas verksamhetsområde bestämts av regeringen enligt 1 §, skall styrelsen likaledes bestå av åtta ledamöter. Ordförande och vice ordförande utses av regeringen. Övriga ledamöter utses av landstinget eller, i fråga om en kassa vars verksamhetsområde utgörs av en kommun, av kommunfullmäktige. Om en kassas verksamhetsområde bestämts av regeringen enligt 1 §, beslutar regeringen om fördelningen mellan landsting respektive mellan landsting och kommun när det gäller val av övriga sex ledamöter. Härutöver får två personalföreträdare delta i styrelsearbetet. I fråga om dessa tillämpas lagen (1976:230) om rätt för arbetstagarorganisation att utse och entlediga företrädare för de anställda i styrelse eller annat organ vid statlig myndighet.

Personalföreträdare är ledamot i den omfattning som framgår av särskilda bestämmelser. En uppgift i registret som ändrats gäller inte mot tredje man förrän ändringen registrerats eller tredje man dessförinnan fått vetskap om ändringen.

För ledamöterna, utom ordföranden och vice ordföranden, utses lika många suppleanter.

Landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter skall vara proportionellt, om det begärs av minst så många ledamöter i landstinget eller kommunfullmäktige som motsvarar den kvot, vilken erhålls om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, skall den avrundas till närmast högre hela tal. Om förfarandet vid sådant proportionellt val finns bestämmelser i lagen (1955:138) om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunfullmäktige m.m.

- styrelseledamot,
 - suppleant,
 - firmatecknare,
2. de utseddass postadress och personnummer och
 3. hur försäkringskassans firma tecknas.

Om suppleanterna inte väljs proportionellt, skall vid valet även den ordning bestämmas i vilken de skall kallas till tjänstgöring.

Styrelse

8 §⁷

Styrelseledamöter utses, om inte regeringen föreskriver annat, för en tid av fyra år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket till landsting och kommunfullmäktige har ägt rum.

En allmän försäkringskassa skall ha en styrelse med lägst fem och högst elva ledamöter, varav en skall vara ordförande och en vice ordförande. Härutöver får två personalföreträdare delta i styrelsearbetet. I fråga om dessa skall lagen (1976:230) om rätt för arbetstagarorganisation att utse och entlediga företrädare för de anställda i styrelse eller annat organ vid statlig myndighet tillämpas. Personalföreträdarna är ledamöter i den omfattning som framgår av särskilda bestämmelser.

En styrelseledamot kan skiljas från uppdraget genom beslut av den som utsett honom.

Antalet ledamöter skall vara beroende av hur många invånare som är bosatta inom försäkringskassans verksamhetsområde.

Om en styrelseledamot som har utsetts vid proportionellt val avgår under tjänstgöringstiden, inträder en suppleant, enligt den ordning mellan suppleanterna som har bestämts vid valet, i ledamotens ställe för återstoden av tjänstgöringstiden. Om en annan ledamot avgår, utses en ny ledamot för återstoden av tjänstgöringstiden.

För ledamöterna, utom för ordföranden och vice ordföranden, skall det finnas lika många suppleanter.

9 §⁸

Ledamot av allmän försäkringskassas styrelse skall ha rösträtt vid val av kommunfullmäktige.

Styrelsen skall ansvara för att verksamheten bedrivs författningens enligt, effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten.

Styrelsen skall

1. hushålla väl med statens och andra offentliga medel och därvid

⁷ Senaste lydelse 1994:1655.

⁸ Senaste lydelse 1986:140.

se till att de mål som regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, ställt upp för användandet av medlen följs,

2. verka för samarbete med andra offentliga myndigheter och på annat sätt ta till vara de fördelar som kan vinnas för staten som helhet,

3. fortlöpande följa upp och pröva den egna verksamheten och konsekvenserna av de författningsföreskrifter och särskilda beslut som rör verksamheten samt vidta de åtgärder som behövs,

4. beakta de krav som ställs på verksamheten av hänsyn till totalförsvaret, regionalpolitiken och miljöpolitiken,

5. se till att allmänhetens och andras kontakter med den allmänna försäkringskassan underlättas genom en god service och tillgänglighet samt genom information,

6. se till att handlingar i ärenden hos den allmänna försäkringskassan hanteras och förvaras så, att den som är obehörig inte får tillgång till dem, samt

7. fastställa organisation, ansvarsordning och beslutsordning för verksamheten.

10 §⁹

Till styrelsens sammanträden Styrelsen skall se till att de anskall samtliga ledamöter kallas. Om ställda är väl förtrogna med målen en styrelseledamot är förhindrad att för verksamheten. Den skall verka tjänstgöra vid ett sammanträde, för goda arbetsförhållanden och för skall en suppleant kallas i hans att de anställdas kompetens tas till ställe enligt den bestämda vara och utvecklas. ordningen mellan suppleanterna.

Suppleanterna får även i övrigt närvara vid styrelsens sammanträden. De skall alltid underrättas om tiden för sammanträdena. Den direktör som avses i 12 § första stycket får deltaga i styrelsens sammanträden, men ej i dess beslut.

⁹ Senaste lydelse 1986:1151.

Vid förfall för både ordföranden och vice ordföranden föres ordet av den som de vid sammanträdet närvarande utse.

Styrelsen är beslutför, när minst hälften av de ledamöter som får delta i avgörandet är närvarande.

Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll.

11 §

Styrelsen äger bemyndiga styrelseledamot eller befattningshavare till styrelsens sammanträden. Om hos den allmänna försäkringskassan att teckna kassans firma samt uppdraga åt styrelseledamot eller befattningshavare hos kassan att å styrelsens vägnar fatta beslut i de angelägenheter, beträffande vilka så lämpligen kan ske. Styrelsen äger föreskriva, att rätten till firmaproteckning får av två eller flera personer utövas allenast i förening.

I frågor som röra förhållandet mellan kassan som arbetsgivare och arbetstagare hos kassan kan styrelsen i den mån regeringen så förordnar överlåta på företrädare för arbetstagarna att fatta beslut.

Samtliga ledamöter skall kallas till styrelsens sammanträden. Om en ledamot inte kan komma skall en suppleant kallas i hans ställe efter den ordning som gäller mellan suppleanterna. Suppleanterna får även i övrigt närvara vid styrelsens sammanträden. De skall alltid underrättas om tiden för sammanträdet.

Direktören får delta i styrelsesammanträdet, men inte i de beslut som fattas vid sammanträdet.

Om både ordföranden och vice ordföranden är frånvarande utser de närvarande den som skall leda sammanträdet. Styrelsen är beslutför, om fler än hälften av de ledamöter som får delta i avgörandet är närvarande.

Vid styrelsens sammanträden skall det föras protokoll.

12 §¹⁰

I den allmänna försäkringskassan skall finnas en direktör, som har att leda arbetet inom kassan i enlighet med styrelsens anvisningar. Vidare skall finnas en eller flera försäkringsläkare och försäkringskassans firma endast får

¹⁰ Senaste lydelse 1995:508.

ringstandläkare. Dessa skall biträda kassan i frågor som kräver medicinsk eller odontologisk sakkunskap samt verka för ett gott samarbete mellan kassan och de läkare och tandläkare som är verksamma inom dess område. Därutöver skall finnas personal i mån av behov och tillgång på medel.

Styrelsen får uppdra åt styrelseledamöter eller arbetstagare hos försäkringskassan att där det är lämpligt fatta beslut för styrelsens räkning.

Styrelsen kan, i den utsträckning som regeringen bestämmer, överlåta till företrädare för arbetstagarerna att fatta beslut i frågor om förhållandet mellan försäkringskassan som arbetsgivare och arbetstagare hos försäkringskassan.

Direktör

13 §¹¹

Direktören och andra arbetstagare, beträffande vilka regeringen föreskriver det, anställs och entledigas av Riksförsäkringsverket. Övriga arbetstagare anställs och entledigas av kassan.

Direktören skall ansvara för och leda den dagliga verksamheten vid den allmänna försäkringskassan.

Riksförsäkringsverket skall vid anställning och entledigande av arbetstagare hos kassan inhämta yttrande från kassans styrelse.

Direktören skall ansvara för den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar.

Organisation

14 §¹²

En allmän försäkringskassas räkenskaper skall omfatta perioden den 1 januari-den 31 december (budgetår).

Den allmänna försäkringskassans styrelse skall inrätta lokalkontor eller motsvarande serviceställen i den omfattning som behövs för att ge de försäkrade en god service.

Styrelsen skall årligen till revisorerna lämna en av styrelsens ledamöter underskriven årsredovisning innefattande förvaltningsberättelse, resultaträkning och balansräkning för det senast förflutna budgetåret.

¹¹ Senaste lydelse 1994:1655.

¹² Senaste lydelse 1995:515.

Styrkt avskrift av årsredovisningen skall samtidigt översändas till Riksförsäkringsverket och till berört landsting eller berörd kommun.

Styrelsen skall årligen tillställa Riksförsäkringsverket de uppgifter om kassans förvaltning som fordras för framställning om anslag.

15 §¹³

Då bokslut är uppgjort för allmän försäkringskassa, skall vad av kassans inkomster avseende sjukförsäkring enligt 2–4 kap. ej åtgått för löpande utgifter under det år bokslutet avser avsättas till en fond för den obligatoriska sjukförsäringen.

I en allmän försäkringskassa skall det finnas en eller flera försäkringsläkare och försäkrings- tandläkare för att hjälpa försäkringskassan med medicinsk och odontologisk sakkunskap och verka för ett gott samarbete mellan försäkringskassan och de läkare och tandläkare som är verksamma inom försäkringskassans område.

Fondens kapital och avkastning får tagas i anspråk enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Fonden förvaltas enligt grunder som riksdagen fastställer särskilt.

16 §¹⁴

För granskning av styrelsens förvaltning och den allmänna försäkringskassans räkenskaper skall för varje budgetår utses två revisorer av landstinget eller, där fråga är om en kassa, vars verksamhetsområde utgörs av en kommun, av kommunfullmäktige.

Den allmänna försäkringskassans styrelse skall inrätta socialförsäkringsnämnder.

För varje revisor utses en suppleant.

En socialförsäkringsnämnds verksamhetsområde skall utgöras av ett väl avgränsat geografiskt område. Regeringen får utfärda närmare föreskrifter om grunderna för den geografiska indelningen av nämndernas verksamhetsområden.

En revisor kan skiljas från uppdraget av den som utsett honom.

Varje socialförsäkringsnämnd skall besluta i samtliga slags ärenden som enligt denna lag eller annan författning skall avgöras av en nämnd. Om det finns särskilda skäl får styrelsen bestämma att ett eller

¹³ Senaste lydelse 1982:317.

¹⁴ Senaste lydelse 1983:394.

flera slags ärenden endast skall beslutas av någon eller några av nämnderna inom försäkringskassans verksamhetsområde.

En revisor skall ha den erfarenhet av bokföring och den insikt i ekonomiska förhållanden som med hänsyn till kassans verksamhet fordras för uppdraget. Till revisor får inte utses den som är i kassans eller en styrelseledamots tjänst eller den som är nära anhörig till en styrelseledamot.

Utöver dessa revisorer skall det revisionskontor som granskar Riksförsäkringsverkets verksamhet utföra sådan granskning som avses i första stycket. Bestämmelserna i 17 § om revisor gäller för de tjänstemän vid revisionskontoret som utför granskningen.

17 §¹⁵

Revisorerna har rätt att när som helst inventera den allmänna försäkringskassans medel och övriga tillgångar samt granska dess böcker, räkenskaper och andra handlingar. Styrelsen och direktören är skyldiga att lämna de upplysningar om förvaltningen som begärs vid revisionen.

Revisorerna skall inom fyra veckor från den dag de mottagit styrelsens förvaltningsberättelse till styrelsen överlämna en av dem underskriven revisionsberättelse. Styrkta avskrifter av revisionsberättelsen skall samtidigt tillställas Riksförsäkringsverket och det landsting eller kommunfullmäktige som utsett revisorer.

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till

- 1. förtidspension,*
- 2. särskild efterlevandepension,*
- 3. handikappersättning,*
- 4. vårdbidrag,*

dock inte såvitt avser förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Om ett ärende som avgjorts av en socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden

¹⁵ Senaste lydelse 1983:394.

får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

18 §

Talan mot styrelseledamot på grund av hans uppdrag må ej anställas, därest icke Riksförsäkringsverket skriftligen till honom framställt anmärkning mot det förfarande, å vilket talan grundas, inom tre år efter utgången av det år, då förfarandet ägt rum. Vad nu sagts gäller ej talan, som grundas på att styrelseledamot begått brottslig handling. Riksförsäkringsverket äger förordna ställföreträdare för styrelsen att föra den allmänna försäkringskassans talan.

Talan mot revisor på grund av hans uppdrag må ej anställas, sedan två år förflutit från det revisorernas berättelse överlämnades till styrelsen, såvida icke talan grundas på att revisor begått brottslig handling.

Samtliga ledamöter skall kallas till socialförsäkringsnämndens sammanträden.

Det som sägs i 11 § andra–fjärde styckena om styrelsens sammanträden skall tillämpas i fråga om socialförsäkringsnämndernas sammanträden.

Ett ärende avgörs i en socialförsäkringsnämnd efter föredragning av en tjänsteman hos den allmänna försäkringskassan. Om det bland ledamöterna eller hos föredraganden förekommer avvikande mening

skall denna anmälas innan sammanträdet är slut.

Redovisning

19 §

Styrelseledamot, direktör eller revisor i allmän försäkringskassa, som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat försäkringskassan eller tredje man skada, är pliktig att utgiva ersättning för skadan. Föreligger allenast ringa vårdslöshet, må ersättningen nedsättas, om det med hänsyn jämväl till skadans storlek och omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Bokföringen hos den allmänna försäkringskassan skall ske på ett sätt som stämmer överens med god redovisningssed.

Äro flera ersättningskyldiga för skada, svara de för ersättningen en för alla och alla för en, den vars ersättningsskyldighet nedsatts dock allenast med det nedsatta beloppet. Sinsemellan skola de taga del i ersättningens gäldande efter vad som med hänsyn till den större eller mindre skuld, som finnes ligga envar av dem till last, samt till omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

20 §¹⁶

En socialförsäkringsnämnd skall Den allmänna försäkringskassans räkenskapsår utgörs av kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun, skall tre ledamöter väljas av kommunfullmäktige i stället för av landstinget. Om kassans verksamhetsområde bestämts av regeringen enligt 1 §, beslutar regeringen om fördelningen mellan landsting respektive mellan landsting och kommun när det gäller val av de tre sistnämnda ledamöterna. Nämnden utser inom sig en vice ordförande.

För var och en av de av Riksförsäkringsverket utsedda ledamöterna skall verket utse en suppleant. För de ledamöter som har valts av landstinget eller kommunfullmäktige skall lika många suppleanter väljas.

Bestämmelserna i 7 § fjärde stycket om val av ledamöter eller suppleanter i styrelse för allmän försäkringskassa skall tillämpas vid landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter i socialförsäkringsnämnd.

Styrelsen skall varje år upprätta en årsredovisning för det senaste räkenskapsåret.

Årsredovisningen skall upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med god redovisningssed. Den skall skrivas under av samtliga styrelseledamöter och av direktören.

Årsredovisningen skall lämnas till Riksförsäkringsverket. En kopia av årsredovisningen skall samtidigt lämnas till det berörda landstinget eller den berörda kommunen.

¹⁶ Senaste lydelse 1992:660.

21 §¹⁷

En socialförsäkringsnämnd avgör frågor om rätt till

1. förtidspension,
2. särskild efterlevandepension,
3. handikappersättning,
4. vårdbidrag,

dock inte såvitt avser förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

Socialförsäkringsnämnden avgör även frågor om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Om en fråga som avgjorts av socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

Socialförsäkringsnämnden är beslutför då minst fyra ledamöter är närvarande.

I övrigt skall vad i 8–10 §§ föreskrivs med avseende på styrelse ha motsvarande tillämpning med avseende på socialförsäkringsnämnden. Har föredraganden från beslutet avvikande mening skall denna antecknas till protokollet

Styrelsen skall upprätta en delårsrapport för de första sex månaderna av det pågående räkenskapsåret.

Det som sägs i 20 § andra och tredje styckena skall tillämpas också i fråga om delårsrapporten.

22 §¹⁸

Ärende avgörs i socialförsäkringsnämnd efter föredragning av tjänsteman hos den allmänna försäkringskassan.

Styrelsen skall varje år upprätta ett underlag som kan ligga till grund för Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen. Underlaget skall innehålla försäkringskassans förslag till finansiering av verksamheten de tre närmaste åren.

I ärende, som handläggs av socialförsäkringsnämnden, får näm-

Underlaget till budgetunderlag skall lämnas till Riksförsäkrings-

¹⁷ Senaste lydelse 1996:200.

¹⁸ Senaste lydelse 1986:140.

den höra den som saken rör eller verket.
som eljest antas kunna lämna
upplysningar av betydelse.

Begär den som saken rör att bli
muntligen hörd inför socialförsäkringsnämnden, skall nämnden höra
honom, om inte särskilda skäl talar
mot det.

23 §¹⁹

Regeringen eller den myndighet
regeringen bestämmer får utfärda
närmare föreskrifter om den all-
männa försäkringskassans redovis-
ning.

Revision

24 §²⁰

Riksrevisionsverket skall granska
de allmänna försäkringskassorna.
Riksrevisionsverket får när som
helst inventera den allmänna för-
säkringskassans medel och övriga
tillgångar och granska kassans
böcker, räkenskaper och andra
handlingar.

Styrelsen och direktören skall
lämna de upplysningar och den
hjälp som Riksrevisionsverket be-
gär.

25 §²¹

Arvode och annan ersättning till ledamot av styrelse och socialförsäkringsnämnd fastställs av regeringen.

Riksrevisionsverket skall i enlig-
het med god revisionssed granska
den allmänna försäkringskassans
årsredovisning och räkenskaper
samt styrelsens förvaltning. Verkets
granskning skall göras i syfte att
bedöma om redovisningen är till-
förlitlig och räkenskaperna rättvi-
sande. Verket skall även granska
om styrelsens och direktörens för-
valtning står i överensstämmelse
med tillämpliga föreskrifter och
särskilda beslut.

Arvode och annan ersättning till Riksrevisionsverket skall i

¹⁹ Förutvarande 23 § upphävd genom 1986:140.

²⁰ Förutvarande 24 § upphävd genom 1986:140.

²¹ Senaste lydelse 1986:140.

revisor och till sådan ställföreträdare för styrelse som nämns i 18 § första stycket fastställs av Riksrevisionsverket.

Arvode och annan ersättning som avses i denna paragraf utges av den allmänna försäkringskassan

26 §²²

Vad i detta kapitel föreskrivs om ledamot i styrelse eller socialförsäkringsnämnd samt om revisor skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant.

Har suppleant för styrelseledamot deltagit i behandlingen av fråga rörande rättshandling gentemot tredje man, är den omständigheten att förutsättningar för hans inträde i styrelseledamots ställe saknades, utan verkan mot tredje man, om denne ej insåg eller bort inse nämnda förhållande.

Den allmänna försäkringskassan skall ha två revisorer som väljs enligt vad som föreskrivs i 35 §. Det skall finnas en suppleant för varje revisor.

Revisorerna skall ha den erfarenhet av bokföring och den insikt i ekonomiska förhållanden som fordras för uppdraget med hänsyn till försäkringskassans verksamhet.

En revisor får inte

1. vara anställd hos den allmänna försäkringskassan,

2. vara anställd hos en styrelseledamot eller

3. vara gift eller sambo med styrelseledamot, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en sådan person, eller besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon.

27 §

I det i 2 § omförmälda registret skall för varje allmän försäkringskassa antecknas styrelseledamots, suppleants och firmatecknares fullständiga namn och hemvist samt vad som gäller beträffande rätten att teckna kassans firma.

Ändring i förhållanden varom anteckning sålunda skett är ej gällande gentemot tredje man förrän ändringen registrerats eller därför utan kommit till tredje mans kännedom.

Revisorerna utför gemensamt med Riksrevisionsverket granskningen av den allmänna försäkringskassan. Det som sägs i 24 och 25 §§ skall även tillämpas på revisorerna.

²² Senaste lydelse 1986:140.

28 §

Alla handlingar i ärenden hos de allmänna försäkringskassorna skall förvaras så, att de inte är tillgängliga för obehöriga.

Riksrevisionsverket och revisorerna skall lämna en gemensam revisionsberättelse över granskningen av årsredovisningen senast en månad efter det att den allmänna försäkringskassan har lämnat årsredovisningen.

Riksrevisionsverket och revisorerna skall lämna ett gemensamt revisorsintyg över granskningen av delårsrapporten senast tre veckor efter det att försäkringskassan har lämnat rapporten.

Revisionsberättelsen respektive revisorsintyget skall undertecknas av dem som utfört granskningen. Berättelsen respektive intyget skall lämnas till Riksförsäkringsverket. En bestyrkt kopia av revisionshandlingarna skall samtidigt sändas till det landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige som enligt 35 § har utsett revisorerna.

Regeringen får utfärda närmare föreskrifter om försäkringskassornas revision.

29 §

Om revisionsberättelsen innehåller någon invändning mot den allmänna försäkringskassans årsredovisning skall försäkringskassans styrelse, inom en månad från det att den fått del av berättelsen, för Riksförsäkringsverket redovisa de åtgärder försäkringskassan har vidtagit eller avser att vidta med anledning av invändningen.

30 §

Vid de allmänna försäkringskassorna skall det göras intern revision. Den interna revisionen skall omfatta all verksamhet som försäkringskassan bedriver och ansvarar för.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får utfärda närmare föreskrifter om försäkringskassornas interna revision.

Tillsättande av styrelse m.m.

31 §

Den allmänna försäkringskassans styrelseledamöter skall utses av regeringen. Styrelseledamöterna skall utses för en tid av fyra år från och med den 1 januari året efter det år då ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige har hållits, om inte regeringen bestämmer annat. Regeringen skall utse ordförande och vice ordförande i styrelsen.

Ledamöterna bör utses på förslag av de politiska partier som finns representerade i det eller de landsting eller den kommun som utgör försäkringskassans verksamhetsområde. Härvid skall eftersträvas att fördelningen av ledamöterna sker proportionellt i förhållande till partiernas representation i landstinget respektive kommunen.

En ledamots uppdrag skall upphöra i förtid om regeringen beslutar det. Om en ledamot inte längre uppfyller kraven i 32 § förfaller uppdraget. När en ledamots uppdrag upphör i förtid skall en ny ledamot utses enligt den ordning som föreskrivs i andra stycket.

32 §

Endast den som har rösträtt vid val till kommunfullmäktige och är folkbokförd inom den allmänna försäkringskassans verksamhetsområde får utses till styrelseledamot.

Styrelseledamoten får inte ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

33 §

Socialförsäkringsnämndens ledamöter skall utses av den allmänna försäkringskassans styrelse. Ledamöterna skall utses för en tid

av fyra år från och med den 1 april året efter det år då ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige har hållits. Om det under en pågående mandatperiod inrättas en ny nämnd, skall de nytilträdande ledamöterna i nämnden utses för den tid som återstår av mandatperioden. Styrelsen skall utse ordförande och vice ordförande i nämnden.

Fem av ledamöterna skall utses på förslag av de politiska partier som finns representerade i det eller de landsting eller den kommun som utgör försäkringskassans verksamhetsområde. De övriga två ledamöterna skall utses på förslag av de organisationer på arbetsmarknaden som finns inom försäkringskassans verksamhetsområde.

Styrelsen skall när den utser ledamöterna eftersträva att ledamotskåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön och yrke.

Det som sägs i 32 § skall tillämpas i fråga om socialförsäkringsnämnden.

34 §

Om en ledamot i socialförsäkringsnämnden visar giltigt hinder, får styrelsen entlediga ledamoten. Om en ledamot inte längre uppfyller kraven i 32 § förfaller uppdraget.

När en ledamot blir entledigad eller uppdraget förfaller utses en ny ledamot för den tid som återstår.

35 §

Revisorerna skall utses av landstingsfullmäktige, eller kommunfullmäktige om den allmänna försäkringskassans verksamhetsområde utgörs av en kommun. Revisorerna skall utses för ett räkenskapsår.

En revisors uppdrag skall upp-

höra i förtid om den som utsett revisorn beslutar det.

36 §

Arvode och annan ersättning till styrelseledamöterna och till ledamöterna i en socialförsäkringsnämnd skall bestämmas av regeringen.

Arvode och annan ersättning till revisorerna och till en ställföreträdare som förordnats enligt 40 § skall bestämmas av Riksförsäkringsverket.

Ersättningarna skall betalas av den allmänna försäkringskassan.

Skadestånd

37 §

Om en styrelseledamot, direktören eller en revisor uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar den allmänna försäkringskassan då han fullgör sitt uppdrag, skall han ersätta skadan.

Om någon är ersättningskyldig enligt första stycket kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

Skall flera personer ersätta samma skada, skall de svara solidariskt för skadeståndet i den mån inte skadeståndsskyldigheten har jämkats för någon av dem. Vad någon har betalat i skadestånd får krävas tillbaka från de andra efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

38 §

Talan mot en styrelseledamot om skadestånd på grund av dennes uppdrag skall väckas inom tre år från utgången av det år då förfarandet som talan grundas på ägde rum. Talan får dock inte väckas om Riksförsäkringsverket inom denna tid underlåtit att skriftligen fram-

ställa anmärkning till styrelseledamoten om förfarandet.

Talan mot en revisor om skadestånd på grund av dennes uppdrag skall väckas senast två år från det att revisionsberättelsen överlämnades till styrelsen.

Om en talan mot en ledamot eller en revisor grundas på brott gäller inte bestämmelserna i första och andra styckena.

39 §

Riksförsäkringsverket får förordna ställföreträdare för styrelsen att föra den allmänna försäkringskassans talan om skadestånd enligt 38 §.

Suppleanter

40 §

Vad som sägs om styrelseledamöter och revisorer i detta kapitel gäller också för suppleanter.

Den omständigheten att det har saknats förutsättningar för en suppleant att ersätta styrelseledamoten vid behandling av en fråga om rättshandling gentemot tredje man skall vara utan verkan mot tredje man om denne inte insåg eller borde ha insett detta förhållande.

Anställning

41 §

Den allmänna försäkringskassans direktör anställs genom beslut av regeringen på förslag av styrelsen. Styrelsen skall höra Riksförsäkringsverket innan den lämnar ett sådant förslag.

Direktören entledigas av regeringen på förslag av försäkringskassans styrelse.

42 §

Andra arbetstagare än direktören anställs och entledigas av den allmänna försäkringskassan.

Arbetsgivarfrågor

43 §

Kollektivavtal om anställnings- eller arbetsvillkor för arbetstagare hos försäkringskassorna skall ingås och sägas upp av Arbetsgivarverket gemensamt med de allmänna försäkringskassorna.

44 §

Beslut om lockout eller andra stridsåtgärder vid konflikt rörande kollektivavtal som avses i 43 § skall fattas av Arbetsgivarverket efter

samråd med de allmänna försäkringskassorna.

45 §

Efter samråd med de allmänna försäkringskassorna företräder Arbetsgivarverket försäkringskassorna i tvister om kollektivavtal som avses i 43 § eller om påföljd för otillåten stridsåtgärd vid konflikt om sådant avtal.

Tillsyn

46 §

Riksförsäkringsverket skall utöva tillsyn över de allmänna försäkringskassorna.

47 §

En allmän försäkringskassa skall för tillsyn av verksamheten lämna uppgifter enligt de föreskrifter som utfärdas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

20 kap.

10 §²³

Beslut av en allmän försäkringskassa som har fattats av tjänsteman i ärenden om försäkring enligt denna lag skall omprövas av kassan, om det begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 10 a §. *Omprövningen skall göras av socialförsäkringsnämnden om beslutet gäller fråga som avses i 2 kap. 12 a eller 12 b §, 3 kap. 7-9 eller 17 §, 20 kap. 3 § eller 22 kap. 7-10 eller 16 §. Omprövning skall också göras av socialförsäkringsnämnden om beslutet gäller återbetalningsskyldighet enligt 20 kap. 4 § och det belopp som har utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet.*

Beslut av en allmän försäkringskassa som har fattats av tjänsteman i ärenden om försäkring enligt denna lag skall omprövas av kassan, om det begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 10 a §.

Vid omprövningen får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel.

Om omprövning begärs av ett beslut och Riksförsäkringsverket överklagar samma beslut, skall försäkringskassan inte ompröva beslutet. Begäran om omprövning skall anses som ett överklagande.

21 kap.2 §²⁴

För den frivilliga försäkringen skall den försäkrade erlägga den avgift som fastställs av regeringen, eller efter regeringens bestämmande, Riksförsäkringsverket. Avgifterna får inte bestämmas till olika belopp för olika försäkrade i vidare mån än som föranleds av skillnader i försäkringens omfattning.

Statsbidrag får lämnas med viss del av kostnaderna för sjukpenning och sjukpenningtillägg enligt 1 §.

För reglering av över- och underskott skall hos varje allmän försäkringskassa finnas en fond för den frivilliga sjukförsäkringen. *I fråga om denna fond gäller bestämmelserna i 18 kap. 15 § andra och tredje styckena.*

För reglering av över- och underskott skall hos varje allmän försäkringskassa finnas en fond för den frivilliga sjukförsäkringen.

Fondens kapital och avkastning får tas i anspråk enligt de bestämmelser som meddelas av regeringen.

Fonden förvaltas enligt grunder som riksdagen fastställer särskilt.

²³ Senaste lydelse 1991:1976

²⁴ Senaste lydelse 1995:509.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998.
 2. Bestämmelserna i 18 kap. 8 § första stycket om antalet styrelseledamöter och i 18 kap. 8 § andra stycket samt i 18 kap. 31 och 32 §§ tillämpas första gången på de styrelser som utses för tid fr.o.m. den 1 januari 1999.
 3. Bestämmelserna i 18 kap. 16, 18, 33 och 34 §§ om socialförsäkringsnämnderna tillämpas första gången på de nämnder som utses för tid fr.o.m. den 1 april 1999. I fråga om ärenden som enligt äldre bestämmelser skall avgöras av socialförsäkringsnämnden beslutar den allmänna försäkringskassas styrelse fr.o.m den 1 april 1999 om fördelningen av ärendena bland de socialförsäkringsnämnder som då finns inom försäkringskassans verksamhetsområde.
 4. Bestämmelserna om delårsrapporter skall tillämpas första gången på rapporter avseende tiden januari–juni 1998.
 5. I fråga om de tillgångar som vid tidpunkten för ikraftträdandet förvaltas i fonden för den obligatoriska sjukförsäkringen gäller 18 kap. 15 § andra och tredje styckena i sin äldre lydelse.
 6. I fråga om omprövning av beslut som har meddelats före ikraftträdandet gäller 20 kap. 10 § i sin äldre lydelse.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §²

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av allmän försäkringskassas beslut samt om överklagande av allmän försäkringskassas och domstols beslut har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag. *Omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 12 § skall göras av socialförsäkringsnämnd, om det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.*

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av allmän försäkringskassas beslut samt om överklagande av allmän försäkringskassas och domstols beslut har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som har meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Lagen omtryckt 1973:449.

² Senaste lydelse 1991:1983.

2.3 Lag om ändring i reglementet (1962:401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för den obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen

Härigenom föreskrivs att rubriken till reglementet (1962:401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för den obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen samt 1 § reglementet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

<p>Reglemente (1962:401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för den obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen</p>	<p>Lag (1962:401) om förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för den obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen</p>
---	--

1 §

<p><i>Angående förvaltningen av den i 18 kap. 15 § lagen om allmän försäkring omförmälda fonden för den obligatoriska sjukförsäkringen samt den i 21 kap. 2 § samma lag omförmälda fonden för den frivilliga sjukförsäkringen skall gälla vad nedan stadgas.</i></p>	<p><i>För förvaltningen av den obligatoriska sjukförsäkringsfonden enligt p. 5 övergångsbestämmelserna till lagen (1998:000) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring och den frivilliga sjukförsäkringsfonden enligt 21 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall följande gälla.</i></p>
--	---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 4 och 13 §§ lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap. 4 §²

Ärende angående livränta till den försäkrade, i annat ärende uppkommen fråga huruvida den försäkrade har ådragit sig arbetsskada till följd av annat än olycksfall och ärende angående särskild efterlevandelivränta skall i försäkringskassa avgöras av socialförsäkringsnämnd. Regeringen får dock meddela föreskrifter om behörighet för tjänsteman hos försäkringskassan att avgöra ärenden som är av enkel beskaffenhet och inte angår livränta till den försäkrade eller särskild efterlevandelivränta.

Omprövning av beslut skall göras av socialförsäkringsnämnd, om beslutet har fattats av tjänsteman och gäller

1. fråga som avses i 6 kap. 5 §, eller

2. beslut som tjänsteman fattat med stöd av föreskrifter av regeringen enligt första stycket.

13 §

Bestämmelsen i 18 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring om Riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna har motsvarande tillämpning i fråga om kassornas befattning med arbetsskadeförsäkringen.

Bestämmelserna i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om Riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna har motsvarande tillämpning i fråga om försäkringskassornas befattning med arbetsskadeförsäkringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller 8 kap. 4 § i sin äldre lydelse.

¹ Lagen omtryckt 1993:357.

² Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

dels att 17 § skall upphöra att gälla¹,

dels att 20 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §²

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassas och domstols beslut tillämpas även i ärende enligt denna lag. *Omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 19 § skall göras av socialförsäkringsnämnd, om det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.*

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassas och domstols beslut tillämpas även i ärende enligt denna lag.

Beslut i ärende enligt denna lag skall gälla omedelbart, om inte annat anges i beslutet eller bestäms av domstol som har att pröva beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse av 17 § 1987:364.

² Senaste lydelse 1991:1982.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Föreskrifterna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassas och domstols beslut skall tillämpas i ärenden om bidrag som avses i 1 §.

Omprövning av ett sådant beslut av en försäkringskassa som har fattats av en tjänsteman i ärende om skyldighet att återbetala bidrag skall göras av socialförsäkringsnämnd, om det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse 1991:1985. Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §¹

I fråga om bidrag enligt denna lag tillämpas även följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring

18 kap. 2 § om tillsyn,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 4 § om återbetalnings-skyldighet,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 8 § första-tredje styckena och 9 § om skyldighet att lämna uppgifter,

20 kap. 8 § fjärde stycket om utredningsåtgärder,

20 kap. 10–13 §§ om omprövning och ändring av beslut samt om överklagande.

Omprövning av ett sådant beslut av en försäkringskassa som har fattats av en tjänsteman i ärende om skyldighet att återbetala bidrag skall göras av socialförsäkringsnämnd.

I fråga om bidrag enligt denna lag tillämpas även följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 4 § om återbetalnings-skyldighet,

20 kap. 5 § om preskription

20 kap. 8 § första-tredje styckena och 9 § om skyldighet att lämna uppgifter,

20 kap. 8 § fjärde stycket om utredningsåtgärder,

20 kap. 10–13 §§ om omprövning och ändring av beslut samt om överklagande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse 1997:278. Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård

Härigenom föreskrivs att 18 och 19 §§ lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §¹

Föreskrifterna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt om överklagande av försäkringskassas och domstols beslut tillämpas även i ärende om ersättning enligt denna lag. *Omprövningen skall i försäkringskassan göras av socialförsäkringsnämnd om beslutet gäller en fråga som avses i 17 § och det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.*

Ett beslut i ett ärende om ersättning enligt denna lag skall gälla omedelbart, om inte något annat anges i beslutet eller bestäms av en domstol som har att pröva beslutet.

19 §²

I fråga om ersättning enligt denna lag tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring, nämligen

17 kap. 1 § första stycket om sammanträffande av förmåner,

18 kap. 2 § om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 § första–tredje styckena

Föreskrifterna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt om överklagande av försäkringskassas och domstols beslut tillämpas även i ärende om ersättning enligt denna lag.

I fråga om ersättning enligt denna lag tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring, nämligen

17 kap. 1 § första stycket om sammanträffande av förmåner,

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 § första–tredje styckena

¹ Senaste lydelse 1991:1980.

² Senaste lydelse 1997:279.

om skyldighet att lämna uppgifter, 20 kap. 8 § fjärde stycket om ut- redningsåtgärder, 20 kap. 16 § om verkställighets- föreskrifter.	om skyldighet att lämna uppgifter, 20 kap. 8 § fjärde stycket om ut- redningsåtgärder, 20 kap. 16 § om verkställighets- föreskrifter.
---	---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller 18 § i sin äldre lydelse.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare

Härigenom föreskrivs att 14 och 15 §§ lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §¹

Föreskrifterna i 20 kap.10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt om överklagande av försäkringskassas och domstols beslut tillämpas även i ärende om ersättning enligt denna lag. *Omprövningen skall i försäkringskassan göras av en socialförsäkringsnämnd, om beslutet gäller en fråga som avses i 8 § eller i 3 kap. 17 § eller 20 kap. 3 § lagen om allmän försäkring. Omprövningen skall också göras av en socialförsäkringsnämnd, om beslutet gäller återbetalningsskyldighet enligt 13 § och det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.*

Ett beslut i ärende om ersättning enligt denna lag skall gälla omedelbart, om inte något annat anges i beslutet eller bestäms av en domstol som har att pröva beslutet.

15 §²

I fråga om ersättning enligt denna lag tillämpas även följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring, nämligen
18 kap. 2 § om Riksförsäkringsverkets tillsyn,
20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,
20 kap. 3 § om indragning eller nedsättning av ersättning,
20 kap. 5 § om preskription,

I fråga om ersättning enligt denna lag tillämpas även följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring, nämligen
18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn,
20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,
20 kap. 3 § om indragning eller nedsättning av ersättning,
20 kap. 5 § om preskription,

¹ Senaste lydelse 1991:1981.

² Senaste lydelse 1997:280.

20 kap. 6 § om förbud mot ut-
mätning och om överlåtelse,
20 kap. 7 § om skadestånd,
20 kap. 8 § första–tredje styckena
och 9 § om skyldighet att lämna
uppgifter,
20 kap. 8 § fjärde stycket om ut-
redningsåtgärder,
20 kap. 9 a § om undantag från
sekretess,
20 kap. 16 § om verkställighets-
föreskrifter.

20 kap. 6 § om förbud mot ut-
mätning och om överlåtelse,
20 kap. 7 § om skadestånd,
20 kap. 8 § första–tredje styckena
och 9 § om skyldighet att lämna
uppgifter,
20 kap. 8 § fjärde stycket om ut-
redningsåtgärder,
20 kap. 9 a § om undantag från
sekretess,
20 kap. 16 § om verkställighets-
föreskrifter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av
beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller 14 § i sin äldre lydelse.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön

Härigenom föreskrivs att 26 § lagen (1991:1047) om sjuklön skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 §¹

I fråga om försäkringskassans handläggning av ärenden enligt 10, 11, 13, 14, 16, 17 och 20 §§ samt 24 § andra stycket och 27 § andra stycket tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

18 kap. 2 § om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 4 § om återbetalningsskyldighet,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 § första–tredje styckena och 9 § om skyldighet att lämna uppgifter,

20 kap. 8 § fjärde stycket om utredningsåtgärder,

20 kap. 9 a § om undantag från sekretess.

I fråga om försäkringskassans handläggning av ärenden enligt 10, 11, 13, 14, 16, 17 och 20 §§ samt 24 § andra stycket och 27 § andra stycket tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 4 § om återbetalningsskyldighet,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 § första–tredje styckena och 9 § om skyldighet att lämna uppgifter,

20 kap. 8 § fjärde stycket om utredningsåtgärder,

20 kap. 9 a § om undantag från sekretess.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998.

¹ Senaste lydelse 1997:281.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret

Härigenom föreskrivs att 2 och 4 §§ lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Frågor som sägs i 1 § handläggs av den försäkringskassa hos vilken den tjänstgöringsskyldige är inskriven eller, om han inte är inskriven hos en sådan kassa, försäkringskassan på den ort där han påbörjar sin tjänstgöring. Denna kassa får dock uppdra åt en annan försäkringskassa att handlägga ärendet. *Vidlyftiga och svåra ärenden om familjebidrag i form av näringsbidrag får i en försäkringskassa avgöras av socialförsäkringsnämnden.*

Frågor som sägs i 1 § handläggs av den försäkringskassa hos vilken den tjänstgöringsskyldige är inskriven eller, om han inte är inskriven hos en sådan kassa, försäkringskassan på den ort där han påbörjar sin tjänstgöring. Denna kassa får dock uppdra åt en annan försäkringskassa att handlägga ärendet.

4 §¹

I fråga om familjebidrag och dagpenning tillämpas 18 kap. 2 § om tillsyn och 20 kap. 10–13 §§ om omprövning och ändring av beslut samt om överklagande i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I fråga om familjebidrag och dagpenning tillämpas 18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn och 20 kap. 10–13 §§ om omprövning och ändring av beslut samt om överklagande i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Beträffande familjebidrag tillämpas dessutom följande bestämmelser i lagen om allmän försäkring

- 20 kap. 2 a § om förordnande till dess slutligt beslut kan fattas,
- 20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,
- 20 kap. 4 § om återbetalningsskyldighet,
- 20 kap. 5 § om preskription,

¹ Senaste lydelse 1997:282.

- 20 kap. 8 § första–tredje styckena och 9 § om skyldighet att lämna uppgifter, Prop. 1997/98:41
– 20 kap. 8 § fjärde stycket om utredningsåtgärder.
-

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998.

2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:148) om särskilt bidrag till ensamstående med barn

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1992:148) om särskilt bidrag till ensamstående med barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall tillämpas på bidrag enligt denna lag:

18 kap. 2 § om tillsyn,

20 kap. 4 § om återbetalnings-skyldighet,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot ut-mätning och om överlåtelse,

20 kap. 9 § om uppgiftsskyldig-het,

20 kap. 10–13 §§ om ompröv-ning och ändring av beslut samt om överklagande.

Omprövning av ett sådant beslut av en försäkringskassa som har fattats av en tjänsteman i ärende om skyldighet att återbetala bidrag skall göras av en socialförsäkrings-nämnd, om det belopp som har ut-betalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäk-ring.

Följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall tillämpas på bidrag enligt denna lag:

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksför-säkringsverkets tillsyn,

20 kap. 4 § om återbetalnings-skyldighet,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot ut-mätning och om överlåtelse,

20 kap. 9 § om uppgiftsskyldig-het,

20 kap. 10–13 §§ om ompröv-ning och ändring av beslut samt om överklagande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

2.13 Förslag till om ändring i lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

I fråga om försäkringskassans handläggning av ärenden enligt denna lag tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

18 kap. 2 § om riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 4 § om återbetalningskyldighet,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 och 9 §§ om uppgiftsskyldighet,

20 kap. 9 a § om undantag från sekretess.

I fråga om försäkringskassans handläggning av ärenden enligt denna lag tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 4 § om återbetalningskyldighet,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 och 9 §§ om uppgiftsskyldighet,

20 kap. 9 a § om undantag från sekretess.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998.

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning

Härigenom föreskrivs att 17 och 18 §§ lagen (1993:389) om assistansersättning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Föreskrifterna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassas och domstols beslut skall tillämpas i ärenden om assistansersättning.

Omprövning av ett sådant beslut av en försäkringskassa som har fattats av en tjänsteman i ett ärende om skyldighet att återbetala assistansersättning skall göras av socialförsäkringsnämnden, om det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

Ett beslut i ett ärende om assistansersättning skall gälla omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

18 §²

I fråga om ersättning enligt denna lag tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring, nämligen

18 kap. 2 § om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 § första–tredje styckena och 9 § om skyldighet att lämna uppgifter,

I fråga om ersättning enligt denna lag tillämpas följande föreskrifter i lagen (1962:381) om allmän försäkring, nämligen

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 5 § om preskription,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse,

20 kap. 8 § första–tredje styckena och 9 § om skyldighet att lämna uppgifter,

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

² Senaste lydelse 1997:283.

20 kap. 8 § fjärde stycket om ut-
redningsåtgärder.

20 kap. 8 § fjärde stycket om ut-
redningsåtgärder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller 17 § i sin äldre lydelse.

2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag.

Härigenom föreskrivs att 27, 29 och 30 §§ lagen (1993:737) om bostadsbidrag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §

Om det är uppenbart att sökanden på grund av hushållets inkomst- eller förmögenhetsförhållanden eller något annat förhållande inte behöver det bidrag som kan beräknas enligt denna lag, får försäkringskassan efter särskild utredning avslå en ansökan, dra in eller sätta ned bidraget.

Beslut enligt första stycket får fattas utan hinder av att viss inkomst eller förmögenhet inte skall räknas in i den bidragsgrundande inkomsten. *Beslutet skall fattas av socialförsäkringsnämnden.*

29 §¹

Bestämmelserna i 20 kap.10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassas beslut och domstols beslut skall tillämpas i ärenden om bostadsbidrag.

Omprövning av ett sådant beslut av en försäkringskassa som har fattats av en tjänsteman i ett ärende om skyldighet att återbetala bostadsbidrag skall göras av socialförsäkringsnämnden, om det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

Ett beslut i ett ärende om bostadsbidrag skall gälla omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

30 §²

Följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall tillämpas på bidrag enligt denna lag:

17 kap. 1 § första stycket om sammanträffande av förmåner,

Följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall tillämpas på bidrag enligt denna lag:

17 kap. 1 § första stycket om sammanträffande av förmåner,

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

² Senaste lydelse 1997:284.

18 kap. 2 § om tillsyn,

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksför-
säkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt be-
slut,

20 kap. 2 a § om provisoriskt be-
slut,

20 kap. 3 § tredje stycket om in-
dragning eller nedsättning av er-
sättning,

20 kap. 3 § tredje stycket om in-
dragning eller nedsättning av er-
sättning,

20 kap. 5 § om preskription av
bidrag,

20 kap. 5 § om preskription av
bidrag,

20 kap. 6 § om förbud mot ut-
mätning och om överlåtelse av bi-
drag,

20 kap. 6 § om förbud mot ut-
mätning och om överlåtelse av bi-
drag,

20 kap. 8 § fjärde stycket om ut-
redningsåtgärder,

20 kap. 8 § fjärde stycket om ut-
redningsåtgärder,

20 kap. 9 § om uppgiftsskyldig-
het för statliga och kommunala
myndigheter, arbetsgivare m.fl.

20 kap. 9 § om uppgiftsskyldig-
het för statliga och kommunala
myndigheter, arbetsgivare m.fl.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller 29 § i sin äldre lydelse.

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer

Härigenom föreskrivs att 14 och 15 §§ lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §¹

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassas beslut och domstols beslut skall tillämpas i ärenden om bostadstillägg enligt denna lag.

Omprövning av ett sådant beslut av en försäkringskassa som har fattats av en tjänsteman i ett ärende om skyldighet att återbetala bostadstillägg skall göras av socialförsäkringsnämnd, om det belopp som utbetalats för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

15 §²

Följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall tillämpas på bostadstillägg enligt denna lag:

16 kap. 12 § om utbetalning till annan,

17 kap. 1 § om sammanträffande av förmåner,

18 kap. 2 § om tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 5 § om preskription av bidrag,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse av ersättning,

Följande bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall tillämpas på bostadstillägg enligt denna lag:

16 kap. 12 § om utbetalning till annan,

17 kap. 1 § om sammanträffande av förmåner,

18 kap. 46 och 47 §§ om Riksförsäkringsverkets tillsyn,

20 kap. 2 a § om provisoriskt beslut,

20 kap. 3 § tredje stycket om indragning eller nedsättning av ersättning,

20 kap. 5 § om preskription av bidrag,

20 kap. 6 § om förbud mot utmätning och om överlåtelse av ersättning,

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

² Senaste lydelse 1997:285.

20 kap. 8 § fjärde stycket om utredningsåtgärder,	20 kap. 8 § fjärde stycket om utredningsåtgärder,
20 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet för statliga och kommunala myndigheter, arbetsgivare m.fl.	20 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet för statliga och kommunala myndigheter, arbetsgivare m.fl.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller 14 § i sin äldre lydelse.

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst

Härigenom föreskrivs att 1, 2, 8, 18, 27 och 30 §§ lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Om regeringen medger det, får en allmän försäkringskassa, ett landsting och en *kommun* som har kommit överens om det bedriva lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst i syfte att pröva möjligheterna till en effektivare användning av tillgängliga resurser. Sådan försöksverksamhet får också, med regeringens medgivande, bedrivas av en kommun som inte ingår i ett landsting och en allmän försäkringskassa.

Om regeringen medger det, får en allmän försäkringskassa, ett landsting och en *eller flera kommuner inom samma landsting*, som har kommit överens om det bedriva lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst i syfte att pröva möjligheterna till en effektivare användning av tillgängliga resurser. Sådan försöksverksamhet får också, med regeringens medgivande, bedrivas av en kommun som inte ingår i ett landsting och en allmän försäkringskassa.

Regeringen får återkalla sitt medgivande om förutsättningarna för försöket väsentligt förändrats eller det finns andra särskilda skäl. Regeringen får också bestämma de villkor som skall gälla för försöksverksamheten.

2 §

Försöksverksamhet enligt denna lag kan bedrivas genom ett beställarförbund som bildats genom sammanslutning av de som deltar i försöket. Dessa är medlemmar i förbundet. I annat fall skall verksamheten bedrivas genom ett kommunalförbund som bildats genom sammanslutning av det landsting och den *kommun* som deltar. Om ett landsting inte deltar i försöksverksamheten skall dock verksamheten, om den inte bedrivs genom ett beställarförbund, i stället bedrivas av

Försöksverksamhet enligt denna lag kan bedrivas genom ett beställarförbund som bildats genom sammanslutning av de som deltar i försöket. Dessa är medlemmar i förbundet. I annat fall skall verksamheten bedrivas genom ett kommunalförbund som bildats genom sammanslutning av det landsting och den *eller de kommuner* som deltar. Om ett landsting inte deltar i försöksverksamheten skall dock verksamheten, om den inte bedrivs genom ett beställarförbund, i stället

den kommun som deltar i försöket. bedrivs av den kommun som deltar i försöket.

Ett kommunalförbund eller en kommun som bedriver försöksverksamhet enligt första stycket och den allmänna försäkringskassa som skall medverka i den finansiella samordningen skall skriftligen avtala om den närmare utformningen av denna samordning.

8 §

Förbundsordningen skall ange

1. förbundets ändamål och medlemmar,
2. förbundets benämning och den ort där förbundet skall ha sitt säte,
3. den tid som förbundet skall bestå,
4. antalet ledamöter och ersättare i styrelsen samt det antal ledamöter och ersättare som varje medlem skall utse,
5. de uppgifter förbundet skall få fullgöra enligt 4 § och den beslutanderätt förbundet enligt samma bestämmelse skall ha,
6. de begränsningar som förbundsmedlemmarna har kommit överens om när det gäller förbundets rätt att sätta sig i skuld,
7. förbundsmedlemmarnas andelar i förbundets tillgångar och skulder, och om någon annan grund skall gälla för medlemmarnas deltagande i kostnaderna för förbundets verksamhet, den grunden,
8. på vilken förbundsmedlems anslagstavla tillkännagivande om justering av protokoll skall ske, *8. på vilken förbundsmedlems anslagstavla tillkännagivande om justering av protokoll skall ske samt, om mer än en kommun är medlem i förbundet, vem av dem som skall ha ansvaret enligt 18 och 27 §§,*
9. regler för styrelsens verksamhet samt förbundets förvaltning och tjänstemannaorganisation utöver vad som anges i denna lag,
10. de bestämmelser om förutsättningarna för förbundets likvidation och upplösning som skall gälla utöver vad som föreskrivs i denna lag,
11. grunderna för skifte av förbundets behållna tillgångar samt
12. vad förbundsmedlemmarna i övrigt anser nödvändigt för att ordna de ekonomiska förhållandena mellan förbundet och dess medlemmar samt förbundets förhållanden i fråga om ekonomi och förvaltning.

I förbundsordningen får det inte tas in någon bestämmelse om begränsning av en förbundsmedlems skyldighet att tillhandahålla medel när det gäller en angelägenhet som enligt särskild författning ankommer på allmän försäkringskassa, landsting eller kommun.

18 §

Kommunstyrelsen i *den kommun* Kommunstyrelsen i *en av de som deltar i försöksverksamheten kommuner* som deltar i ansvarar för tillsynen av att förbunds försöksverksamheten ansvarar för det fullgör sina skyldigheter enligt tillsynen av att förbundet fullgör arkivlagen (1990:782). Kommun sina skyldigheter enligt arkivlagen

styrelsen skall därvid samråda med (1990:782). Kommunstyrelsen skall Riksarkivet. därvid samråda med Riksarkivet

Kommunfullmäktige får, efter samråd med Riksarkivet, meddela föreskrifter om förbundets arkivvård. Vad som föreskrivs i 12 och 15 §§ arkivlagen om regeringen, den myndighet regeringen bestämmer och landstingsfullmäktige skall i stället avse kommunfullmäktige.

27 §

När styrelsen har fullgjort sitt uppdrag som likvidator, skall styrelsen avge slutredovisning för sin förvaltning genom en förvaltningsberättelse som rör likvidationen i dess helhet. Berättelsen skall även innehålla en redovisning för skiftet av behållna tillgångar. Till berättelsen skall fogas redovisningshandlingar för hela likvidationstiden.

När likvidationsuppdraget är fullgjort, skall kommunstyrelsen i *den kommun* som deltagit i försöksverksamheten överta och vårda de handlingar som hör till förbundets arkiv. Handlingarna skall överlämnas inom tre månader om inte kommunstyrelsen har beslutat om något annat.

När likvidationsuppdraget är fullgjort, skall kommunstyrelsen i *en av de kommuner* som deltagit i försöksverksamheten överta och vårda de handlingar som hör till förbundets arkiv. Handlingarna skall överlämnas inom tre månader om inte kommunstyrelsen har beslutat om något annat.

Förvaltningsberättelsen och redovisningshandlingarna skall delges var och en av förbundsmedlemmarna. När berättelsen och redovisningshandlingarna delgetts samtliga förbundsmedlemmar, är förbundet upplöst.

30 §

Bestämmelserna i 10 kap. kommunallagen (1991:900) gäller i tillämpliga delar i fråga om beställarförbund. Beslut får överklagas av medlemmar av *den kommun* eller det landsting som ingår i förbundet. Beslut varigenom kammarrätten har upphävt ett beslut eller förbjudit att det verkställs får endast överklagas av förbundet.

Bestämmelserna i 10 kap. kommunallagen (1991:900) gäller i tillämpliga delar i fråga om beställarförbund. Beslut får överklagas av medlemmar av *eller de kommuner* eller det landsting som ingår i förbundet. Beslut varigenom kammarrätten har upphävt ett beslut eller förbjudit att det verkställs får endast överklagas av förbundet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1998.

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd

Härigenom föreskrivs att 38 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd och punkt 3 av övergångsbestämmelserna till nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

38 §¹

Beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte annat anges i beslutet.

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av en försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassans beslut tillämpas också i ärenden enligt denna lag.

I försäkringskassan skall socialförsäkringsnämnden pröva ärenden om eftergift enligt 35 §. Detsamma skall gälla omprövning av beslut om återkrav enligt 20 §, om det belopp som felaktigt har betalats ut överstiger 10 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

3. De upphävda lagarna tillämpas även i fortsättningen i fråga om bidragsförskott och bidrag som lämnats enligt dessa lagar.

3. De upphävda lagarna med *undantag* av 22 § *andra stycket* lagen (1964:164) om bidragsförskott tillämpas även i fortsättningen i fråga om bidragsförskott och bidrag som lämnats enligt dessa lagar.

3 Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. I fråga om omprövning av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

Riksdagen har godkänt regeringens förslag till riktlinjer för förändringar i den nuvarande organisationen av socialförsäkringens administration (prop. 1996/97:63, bet. 1996/97:SfU12, rskr. 1996/97:273). Propositionen byggde på förslagen i betänkandet Försäkringskassan Sverige – Översyn av socialförsäkringens administration (SOU 1996:64). Det aktuella betänkandet är remissbehandlat och remissinstansernas synpunkter har redovisats i propositionen. Remissammanställning finns också tillgänglig på Socialdepartementet (S96/4492/F). I propositionen angavs att ändringarna av administrationen skulle genomföras dels genom att regeringen skulle återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar, dels genom förordningsändringar. Några av de förslag som nu läggs fram har riksdagen inte tagit ställning till i samband med proposition 1996/97:63. I fråga om redovisning (avsnitt 4.3.5), revision (4.3.6) och tillsyn (avsnitt 4.3.9) lämnade regeringen i denna proposition en kortfattad redogörelse. Regeringen gjorde i samband härmed vissa bedömningar av hur frågorna borde lösas.

Frågorna om redovisning och revision har i betänkandet Försäkringskassan Sverige – Översyn av socialförsäkringens administration behandlats under frågan om styrelsens ansvar. Remissinstansernas synpunkter på styrelsens ansvar har i proposition 1996/97:63 behandlats under det avsnitt som behandlar den frågan. I fråga om tillsyn föreslogs i betänkandet att bestämmelserna om tillsyn i 18 kap. 2 § lagen om allmän försäkring upphävs. Remissinstanserna har i denna del inte haft några inläggningar.

I propositionen anförde regeringen sin avsikt att återkomma till riksdagen med vissa preciseringar om socialförsäkringsnämnderna. Efter riksdagens ställningstagande i fråga om riktlinjerna (prop. 1996/97:63) har betänkandet, Förtroendemannainflytande – ökad kvalitet och rättssäkerhet (SOU 1997:134) överlämnats till Socialdepartementet. En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Socialdepartementet anordnade den 30 oktober 1997 en hearing med inbjudna myndigheter och organisationer angående förslagen i betänkandet. En förteckning över de inbjudna till denna hearing bifogas i *bilaga 2*. En sammanställning av de synpunkter som framfördes vid hearingen finns i *bilaga 3*.

Regeringen redovisade i proposition 1996/97:63 sin avsikt att närmare se över formerna för socialförsäkringens IT-verksamhet. Regeringen har därefter givit Statskontoret i uppdrag att se över de organisatoriska formerna för IT-verksamheten i syfte att bl.a. effektivisera verksamheten. Statskontoret har överlämnat rapporten Organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringsadministrationen (242/97-5).

Rapporten från Statskontoret har remissbehandlats. Remissvaren och remissammanställningen finns tillgängliga på Socialdepartementet (S97/6716/F). Sammanfattning av rapporten redovisas i *bilaga 5*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*.

En arbetsgrupp med representanter från Socialdepartementet, Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna har lämnat en rapport om utvecklingsarbetet inom IT-verksamheten.

Gruppens arbete avslutades i oktober 1997 (S97/7196/F). Gruppens rapport redovisas i *bilaga 7*.

I 1997 års ekonomiska vårpropositionen aviserade regeringen en översyn av nuvarande fonder inom respektive departementsområde. I 1998 års budgetproposition anförde regeringen att principerna i lagen (1996:1059) om statsbudgeten även skall gälla för de delar av socialförsäkringssektorn som ligger vid sidan av statsbudgeten. Denna bedömning gjorde regeringen med förbehåll för eventuella komplikationer av juridisk eller teknisk art, vilka kunde föranleda regeringen att göra en ny bedömning. Regeringen uppgav vidare i budgetpropositionen att frågan om hur budgetlagen och principen om bruttoredovisning skall tillämpas på de delar av socialförsäkringssektorn som ligger vid sidan av statsbudgeten skulle övervägas och att regeringen avsåg att återkomma och redovisa sina bedömningar och förslag i denna proposition.

I riksdagens ställningstagande med anledning av budgetpropositionen poängteras vikten av att statens inkomster och utgifter redovisas på ett tydligt sätt. Den nya budgetprocessen i staten, där budgetlagen är ett viktigt inslag, har enligt Finansutskottet inneburit flera viktiga framsteg i detta avseende och utskottet ser positivt på ytterligare steg i denna riktning (bet.1997/98:FiU1, rskr. 1997/98:35).

4 Socialförsäkringens administration

Socialförsäkringen administreras av Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Administrationen måste tillgodose krav på tydlighet i ansvar med ett stärkt regionalt och lokalt inflytande samt säkerställa en fungerande dialog mellan olika delar av verksamheten.

Socialförsäkringen skall även i framtiden vara nationell och enhetlig. Organisationsstrukturen måste därför tillgodose kraven på en likformig och rättssäker tillämpning av socialförsäkringen och övriga förmåner som handhas av socialförsäkringens administration. Organisationen måste också kunna hantera kraven med att snabbt genomföra reformer och de förändringar i form av ny teknik, arbetslivets förändringar och annat som kan förväntas. Försäkringskassornas självständiga roll bör därför stärkas och Riksförsäkringsverkets roll inom socialförsäkringarna klargöras.

4.1 Inledning

Sammanfattning av riksdagens beslut

Riksdagen har godkänt regeringens förslag till riktlinjer för förändringar i den nuvarande strukturen av socialförsäkringens administration (prop. 1996/97:63, bet. 1996/97:SfU12, rskr. 1996/97:273).

I betänkandet Försäkringskassan Sverige – Översyn av socialförsäkringens administration (SOU 1996:64) föreslogs att de allmänna försäkringskassorna skulle inordnas i den statliga förvaltningsstrukturen. Förslaget från utredningen innebar även att försäkringskassornas befogenheter skulle utvidgas i vissa avseenden. Bakgrunden till att utredningen

tillsattes var bl.a. att frågor vad gäller roll- och ansvarsfördelningen mellan Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna aktualiserats under senare år. Riksdagen hade med anledning av detta funnit det påkallat med en översyn av de krav som bör ställas på försäkringskassornas lokalkontorsnät och vilket inflytande försäkringskassorna själva skulle ha på utformningen av detta respektive vilken styrande roll Riksförsäkringsverket bör ha (bet. 1994/95:SfU7, rskr. 1994/95:118). Översynen borde enligt riksdagen även omfatta formerna för Riksförsäkringsverkets tillsyn av försäkringskassornas organisation. Förslagen till riktlinjer i proposition 1996/97:63 utgick från betänkandet.

De riktlinjer som riksdagen har godkänt innebär i korthet att de allmänna försäkringskassorna skall bibehålla nuvarande associationsform. Försäkringskassorna skall således inte inordnas i den statliga förvaltningsstrukturen. Som skäl för detta anförs att den nuvarande organisationen, som kombinerar en central statlig myndighet med formellt fristående regionala organ, har stora fördelar i form av en lokal förankring och ett lokalt engagemang. Det finns dock begränsningar och problem inom den nuvarande organisationen som hör samman med avsaknaden av en tydlig ansvarsfördelning mellan de allmänna försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket.

Riktlinjerna avser därför att tydliggöra de allmänna försäkringskassornas och Riksförsäkringsverkets roller inom socialförsäkringens administration.

Riktlinjerna syftar till att tydliggöra regelverket avseende försäkringskassorna i fråga om;

- vad försäkringskassan har ansvar för,
- vad försäkringskassans styrelse skall besluta om och
- direktörens uppgifter.

I de av riksdagen godkända riktlinjerna anges även att styrelsen för en allmän försäkringskassa bl.a. skall besluta om inrättande av socialförsäkringsnämnder, utseende av samtliga ledamöter i dessa och lokalkontorsnätets utformning. Styrelsen skall efter hörande av Riksförsäkringsverket lämna förslag om anställning av direktör till regeringen. Försäkringskassans styrelse skall utses av regeringen. Antalet ledamöter i styrelsen skall bestämmas av regeringen och vara beroende av invånarantalet inom försäkringskassans verksamhetsområde. Formerna för socialförsäkringsnämndernas fortsatta arbete skall ses över.

Riksförsäkringsverkets roll inom socialförsäkringen i förhållande till försäkringskassorna anges i riktlinjerna inom följande ansvarsområden;

- normgivning
- tillsyn över försäkringskassorna
- ansvarig systemägare för de gemensamma IT-systemen
- ekonomistyrning.

I propositionen till riktlinjer för socialförsäkringens administration (prop. 1996/97:63) redogörs för motiven till de föreslagna ändringarna. Dessa återges och utvecklas i denna proposition. Vad gäller utredarens förslag och remissinstansernas synpunkter på förslagen hänvisas till proposition 1996/97:63.

Enligt riktlinjerna skall Riksförsäkringsverket även i fortsättningen ansvara som systemägare för de gemensamma IT-systemen och för att systemen utvecklas i överensstämmelse med regelverket för socialförsäkringarna. Formerna för hur IT-verksamheten skall organiseras skulle enligt vad som anges i riktlinjerna ses över med syfte att effektivisera verksamheten och att pröva i vilken utsträckning det är möjligt att konkurrensutsätta den. Översynen skulle även omfatta att förbättra försäkringskassornas möjlighet till reellt inflytande. Som angetts i det föregående har Statskontoret gjort en sådan översyn. I det följande lämnas en redogörelse för översynen, remissinstansernas synpunkter och regeringens bedömningar i denna del (se avsnitt 4.5).

I de av riksdagen godkända riktlinjerna anges beträffande socialförsäkringsnämnderna att försäkringskassans styrelse skall besluta om inrättande av nämnder och om att utse ledamöter i nämnderna. I övrigt anges att regeringen skulle återkomma till riksdagen med närmare preciseringar. Med utgångspunkt i de förslag som lämnats i betänkandet Förtroendemannainflytande – ökad kvalitet och rättssäkerhet (SOU 1997:134) återkommer regeringen nu med förslag om ändringar i de bestämmelser som gäller socialförsäkringsnämnderna (se avsnitt 4.4).

4.2 Bakgrunden till regeringens förslag om ändringar i socialförsäkringens administration

4.2.1 Regeringens allmänna bedömningar om administrationen inom socialförsäkringen

Enligt den nu gällande förordningen (1988:1204) med instruktion för Riksförsäkringsverket skall verket svara för den centrala ledningen och tillsynen av de allmänna försäkringskassornas verksamhet. Med hänsyn till att kassorna formellt är självständiga och utgör särskilda offentlig-rättsliga organ skiljer sig Riksförsäkringsverkets roll som central förvaltningsmyndighet från jämförbara myndigheters med en regional organisation. Riksförsäkringsverket har inte givits den formella rollen som chefsmyndighet för de allmänna försäkringskassorna utan socialförsäkringens administration består i dagsläget av 26 formellt åtskilda organisationer, varav de allmänna försäkringskassorna utgör 25 stycken. Samtidigt innebär kraven på en likformig och rättvis tillämpning av försäkringen och likvärdig behandling av de försäkrade att hela socialförsäkringens administration måste samverka och fungera som om den vore en organisation. För detta krävs en mycket tydlig uppdelning av ansvar och befogenheter mellan de olika delarna av administrationen. Ett krav som inte är uppfyllt i dag.

I 18 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) där de allmänna försäkringskassornas ställning och ansvar regleras, föreskrivs att Riksförsäkringsverket utövar tillsyn över de allmänna försäkringskassorna och att dessa har att rätta sig efter vad verket föreskriver med anledning av sin tillsynsverksamhet. Enligt 2 § 1 förordningen (1988:1204) med instruktion för Riksförsäkringsverket skall verket särskilt svara för den centrala ledningen och för tillsynen av de allmänna försäkringskas-

sorna. Dessa skilda regleringar leder till oklarheter vad avser rollfördelningen inom socialförsäkringens administration. Den reglering av försäkringskassornas organisation och förvaltning som finns i 18 kap. 6 § bidrar till ytterligare oklarheter i rollfördelningen.

Regeringen redovisar mot bakgrund av detta ett antal förslag till förändringar av uppgifter och funktioner för de allmänna försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket som medför att ansvaret tydliggörs. Förslagen bör kunna medverka till att goda förutsättningar skapas för en bättre fungerande administration av socialförsäkringen. Det är emellertid angeläget att ytterligare öka tydligheten mellan Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna avseende ansvaret för olika uppgifter, samtidigt som nuvarande associationsform för försäkringskassorna bibehålls.

Socialförsäkringens administration måste tillgodose krav på tydlighet i ledningsansvaret, ett bevarat och stärkt regionalt och lokalt inflytande samt en fungerande dialog mellan olika delar av verksamheten. Socialförsäkringen bör även i framtiden vara nationellt enhetlig och statligt finansierad. Det innebär att organisationsstrukturen måste tillgodose kraven på en likformig och rättvis tillämpning av socialförsäkringarna och övriga förmåner som handhas inom socialförsäkringens administration. Organisationen måste också kunna hantera kraven med snabbt genomförda reformer och de förändringar i form av ny teknik, arbetslivets förändringar och annat som kan förutses.

För tillämpningen av socialförsäkringarna och andra bidrag finns ett berättigat krav på ett starkt centralt inflytande i form av normgivning, tillsyn, IT-stöd samt ekonomistyrning.

Det är däremot av stor betydelse att utveckla en friare resultatstyrd användning av medel avsedda för samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. Det är angeläget att mer effektivt kunna utnyttja samhällets samlade resurser för att bättre kunna tillgodose enskilda människors behov av stödåtgärder. Inom detta område finns det skäl att låta verksamheten utvecklas med stor frihet för att man skall kunna finna de mest rationella och effektiva lösningarna.

Inom ramen för budgetberedningen för år 1998 (prop. 1997/98:1, utgiftsområde 10, bet. 1997/98:SfU1) har det presenterats förslag om att den allmänna försäkringskassan fr.o.m. den 1 januari 1998 får träffa överenskommelse med kommun, landsting och länsarbetsnämnd om att samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser.

4.2.2 Bedömningar av rollfördelningen mellan de allmänna försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket

En viktig utgångspunkt för diskussionen om rollfördelningen mellan försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket är att socialförsäkringen är ett nationellt system med staten som försäkringsgivare. Socialförsäkringarna styrs av lagar och förordningar beslutade av riksdag och regering. De är dessutom helt finansierade av skatter och avgifter. Staten måste således, trots att försäkringskassorna är självständiga offentligrättsliga

organ, kunna styra verksamheten för att tillförsäkra att försäkringen tillämpas likformigt och rättvist över hela landet och med samhälls-ekonomisk effektivitet.

Enligt 18 kap. 1 § AFL skall det finnas en allmän försäkringskassa i varje landsting och i varje kommun som inte tillhör något landsting. Det finns f.n. 25 försäkringskassor i landet. Försäkringskassan leds av en styrelse, vilken har ansvar för att leda, organisera och utveckla verksamheten inom givna ramar. Detta innebär att försäkringskassorna, inom nämnda ramar, skall ta det fulla lednings- och verksamhetsansvaret.

De allmänna försäkringskassorna har slutit sig samman i Försäkringskassaförbundet. Försäkringskassorna har genom medlemskapet uppdragit åt förbundet att vara central intresseorganisation, serviceorganisation och central arbetsgivarorganisation. Försäkringskassaförbundet är tillsammans med Arbetsgivarverket central arbetsgivarpart inom försäkringskassornas kollektivavtalsområde.

Riksförsäkringsverket skall inom ramen för socialförsäkringens administration ha ett klart och entydigt ansvar inom fyra huvudområden; normering, tillsyn, systemägarskap samt ekonomistyrning. Genom kravet på nationell enhetlighet ligger det i Riksförsäkringsverkets uppdrag som central förvaltningsmyndighet under regeringen att svara för kompletterande *normgivning* genom att besluta om föreskrifter efter givna bemyndiganden i lag och förordning. Riksförsäkringsverket ger också ut allmänna råd som avser tillämpningen av författningar på socialförsäkringens område. I syfte att verka för en likformig och rättvis tillämpning av socialförsäkringens bestämmelser och för att få fram vägledande praxis kan verket överklaga beslut som fattas av en försäkringskassa eller en förvaltningsdomstol. Riksförsäkringsverket kan också överta försäkringskassans uppgift att i länsrätt eller kammarrätt föra det allmännas talan (20 kap. 12 § AFL). I ovan nämnt syfte sprider verket praxis, rättslägesöversikter och annan liknande information till försäkringskassorna.

En översyn bör göras av Riksförsäkringsverkets roll enligt 20 kap. 12 § AFL. Detta kan lämpligen ske i den allmänna översyn av processen i socialförsäkringsmål som föreslås i departementspromemorian Garanti-pension och samordningsfrågor m.m. (Ds 1997:66).

I Riksförsäkringsverkets uppdrag ingår också att utöva *tillsyn* över de allmänna försäkringskassorna. I detta ligger att Riksförsäkringsverket skall bevaka att statsmaktens beslut och intentioner uppfylls och att ersättningsreglerna tillämpas likformigt och rättvist. I samband med riksdagens behandling av riktlinjerna för socialförsäkringens administration anförde socialförsäkringsutskottet att en grundläggande princip i socialförsäkringen måste vara att de försäkrade behandlas lika, inte bara så att materiellt riktiga beslut fattas utan också så att regelsystemen tillämpas på samma sätt oavsett vilken försäkringskassa det är frågan om (bet. 1996/97:SfU12). Denna del av Riksförsäkringsverkets verksamhet behöver utvecklas till att omfatta en systematisk och kontinuerlig uppföljning av kvaliteten i tillämpningen inom samtliga försäkringsområden. Regeringen redogör närmare för sina ställningstaganden angående tillsynsverksamheten i avsnitt 4.3.9.

Riksförsäkringsverket skall vara *ansvarig systemägare* vilket innebär att Riksförsäkringsverket i den rollen skall utveckla de gemensamma IT-

systemen så att de överensstämmer med regelverket. Detta ansvar skall även i fortsättningen åvila Riksförsäkringsverket, men ansvaret bör förtydligas och utvecklas. Regeringen redogör närmare för sina ställningstaganden angående IT-verksamheten inom socialförsäkringens administration i avsnitt 4.5.

Staten finansierar hela kostnaden för försäkringskassornas administration, vilket innebär att riksdag och regering har ett intresse av och ansvar för att verksamheten drivs effektivt. Medelstildelningen till försäkringskassorna sker sedan år 1982 inom ramen för det budgetsysteem som allmänt gäller för statlig verksamhet. Riksförsäkringsverket har som central förvaltningsmyndighet det samlade ansvaret för *ekonomistyrningen* inom socialförsäkringens administration.

Inom det statliga budgetsysteem har det skett en successiv övergång till resultatstyrning. Denna ställer krav på att tydliga mål och riktlinjer formuleras. Riksdag och regering formulerar effektmål för verksamheten och ställer upp villkor och krav i övrigt för medlens disposition. Regleringsbrev är ett av regeringens viktigaste styrdokument i förhållande till de statliga myndigheterna. I regleringsbrev anger regeringen vad myndigheterna skall utföra och uppnå under budgetåret och de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten. Detta uttrycks i form av mål, krav på återrapportering samt särskilda uppdrag. Vidare anges de finansiella förutsättningarna och villkoren.

Även statligt finansierad verksamhet som inte bedrivs i myndighetsform är möjlig att resultatstyra. När det gäller försäkringskassorna sker regeringens ekonomistyrning via Riksförsäkringsverket i verkets regleringsbrev till försäkringskassorna. Riksförsäkringsverkets uppgift är att svara för uttolkning av riksdagens och regeringens mål- och resultatkrav samt att förmedla dem till de allmänna försäkringskassorna. I Riksförsäkringsverkets regleringsbrev till försäkringskassorna anges vilka mål och riktlinjer som skall gälla för försäkringskassorna när det gäller såväl försäkringstillämpningen som kraven på kvalitet och effektivitet i verksamheten. Riksförsäkringsverket ansvarar för uppföljning och analys av försäkringskassornas resultat. Det samlade resultatet i förhållande till de mål som angetts för verksamheten återredovisas i årsredovisningen som Riksförsäkringsverket sammanställer och lämnar till regeringen.

Resultatstyrningen har medfört att behovet av detaljregleringar har minskat och möjliggjort en betydande decentralisering av beslutsbefogenheter från Riksförsäkringsverket till försäkringskassorna. Det är angeläget att utvecklingen i denna riktning fortsätter.

På grundval av uppgifter från försäkringskassorna och efter samråd med Försäkringskassaförbundet svarar Riksförsäkringsverket för framställningen i budgetunderlaget om den totala ramen för försäkringskassornas förvaltningsutgifter. Riksförsäkringsverket disponerar anslaget och svarar efter samråd med Försäkringskassaförbundet för fördelning av medlen mellan försäkringskassorna. Det bör också ligga i Riksförsäkringsverkets ansvar att vid behov följa upp den revision som Riksrevisionsverket gör av kassornas redovisningar, begära in underlag till och ta fram ett budgetunderlag till regeringen för hela socialförsäkringens administration samt att vara mottagare av årsredovisningarna och delårsrapporterna.

Utöver dessa områden har Riksförsäkringsverket ytterligare ett antal ansvarsområden, bl.a. att vara stabsorgan till regeringen, att ansvara för officiell statistik inom socialförsäkringsområdet, följa utvecklingen av socialförsäkringarna och viss ärendehandläggning.

Regeringen föreslår i det följande ett antal ändringar av 18 kap. AFL om försäkringskassornas organisation med utgångspunkt i de allmänna bedömningar om socialförsäkringens administration. Beträffande de här angivna ändringarna och tydliggörandena av Riksförsäkringsverkets uppgifter inom socialförsäkringens administration kommer regeringen senare att föra in dessa i verkets instruktion.

4.3 Ändrad rollfördelning inom socialförsäkringens administration och omarbetning av 18 kap. lagen om allmän försäkring

Regeringen lägger i detta avsnitt fram förslag till ändringar av 18 kap. lagen (1962:361) om allmän försäkring. De föreslagna ändringarna följer de riktlinjer för reformeringen av socialförsäkringens administration som riksdagen godkänt. Härigenom klargörs bl.a. försäkringskassans uppgifter och ansvar, kassans ledning och styrelsens ansvar, samt direktörens uppgifter.

I kapitlet införs ett antal mellanrubriker för att öka överskådligheten.

Mellanrubriker som förs in är:

- Allmänna bestämmelser
- Styrelse
- Direktör
- Organisation
- Redovisning
- Revision
- Tillsättande av styrelse m.m.
- Skadestånd
- Suppleanter
- Anställning
- Arbetsgivarfrågor
- Tillsyn

De sakliga ändringar som föreslås i 18 kap. AFL kommenteras i texten. Flertalet ändringar i 18 kap. AFL behandlas i detta avsnitt (4.3). Förslag till ändringar av 18 kap. AFL angående socialförsäkringsnämnder behandlas under avsnitt 4.4. Omarbetningar av kapitlet och övriga ändringar av redaktionell och språklig natur behandlas under rubriken övriga lagändringar i avsnitt 4.3.10.

4.3.1 Allmänna bestämmelser

Regeringens förslag: I 18 kap.1 § AFL införs en bestämmelse om att de allmänna försäkringskassorna skall ledas av en styrelse, att det vid

försäkringskassan skall finnas en direktör och ett antal socialförsäkringsnämnder.

Bestämmelser införs om att försäkringskassan inom sitt verksamhetsområde skall

- svara för att socialförsäkrings- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist,
- vidta åtgärder för att förebygga och minska ohälsa i syfte att minska de långa sjukperioderna samt aktivt arbeta med rehabilitering enligt vad som närmare anges i 22 kap. AFL.

Skälen till regeringens förslag:

Inledande bestämmelse

I 18 kap. 1 § AFL finns för närvarande bestämmelser om var det skall finnas en allmän försäkringskassa. Riksförsäkringsverket har meddelat närmare föreskrifter om organisation av de allmänna försäkringskassorna. I 18 kap. 6 § anges att det skall finnas en styrelse och en eller flera socialförsäkringsnämnder. Regeringen anser det vara värdefullt att det i inledningen till 18 kap. finns en bestämmelse om att försäkringskassan leds av en styrelse och att det skall finnas en direktör och ett antal socialförsäkringsnämnder. Skälen för detta är att det redan i det inledande avsnittet klart bör framgå hur en försäkringskassa leds samt att det finns vissa förtroendeorgan.

Försäkringskassans uppgifter

I förordning med instruktion för Riksförsäkringsverket finns bestämmelser om att verket särskilt skall verka för att socialförsäkrings- och bidragssystemet tillämpas likformigt och rättvist samt att aktiva åtgärder vidtas för att minska behovet av långa sjukskrivningar och förtidspensioneringar. I 18 kap. AFL bör det enligt regeringen anges att försäkringskassan inom sitt verksamhetsområde skall svara för att socialförsäkrings- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist.

Försäkringskassorna skall utöver lagar och förordningar följa de föreskrifter som Riksförsäkringsverket ger ut och ta vägledning av de rekommendationer som verket lämnar i de allmänna råden för att kassorna sammantaget skall tillämpa de olika bestämmelserna likformigt och rättvist. Regeringen återkommer mer i avsnitt 4.3.9 till Riksförsäkringsverkets ansvar för normering.

Försäkringskassan skall också handlägga ärenden på ett sådant sätt att rättssäkerheten garanteras. Rättssäkerheten i samband med handläggning säkerställs dels genom bestämmelserna i förvaltningslagen (1986:223) dels genom de regler som finns avseende hur beslut som försäkringskassan fattat överklagas. Regeringen anser därför att några särskilda bestämmelser om rättssäkerhet inte bör föras in i 18 kap. AFL.

I 18 kap. AFL bör det också anges att försäkringskassan skall vidta åtgärder för att förebygga och minska ohälsa samt aktivt arbeta med rehabilitering enligt vad som anges i 22 kap. AFL om bestämmelser om reha-

bilitering och rehabiliteringsersättning. Regeringen har i flera sammanhang framfört som sin uppfattning att det är av stor betydelse att utveckla en friare resultatstyrd användning av medel avsedda för samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. I samband med 1998 års budgetproposition har riksdagen därutöver beslutat att de allmänna försäkringskassorna fr.o.m. den 1 januari 1998 skall få samverka med kommun, landsting och länsarbetsnämnd i syfte att uppnå en effektivare användning av de tillgängliga resurserna.

Prop. 1997/98:41

Regeringens förslag: En försäkringskassa skall ledas av en styrelse med lägst fem och högst elva ledamöter, varav en skall vara ordförande och en vice ordförande. Antalet ledamöter skall vara beroende av hur många invånare som är bosatta inom försäkringskassans verksamhetsområde.

Styrelsen skall ansvara för att verksamheten bedrivs författningens enligt, effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten. Styrelsen skall

1. hushålla väl med statens och andra offentliga medel och därvid se till att de mål som regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, ställt upp för användandet av medlen följs,
2. verka för samarbete med andra offentliga myndigheter och på annat sätt ta till vara de fördelar som kan vinnas för staten som helhet,
3. fortlöpande följa upp och pröva den egna verksamheten och konsekvenserna av de författningsföreskrifter och särskilda beslut som rör verksamheten samt vidta de åtgärder som behövs,
4. beakta de krav som ställs på verksamheten av hänsyn till totalförsvaret, regionalpolitiken och miljöpolitiken,
5. se till att allmänhetens och andras kontakter med försäkringskassan underlättas genom god service, tillgänglighet och genom information,
6. se till att handlingar i ärenden hos den allmänna försäkringskassan hanteras och förvaras så, att den som är obehörig inte får tillgång till dem samt
7. fastställa organisation, ansvarsordning och beslutsordning för verksamheten.

Styrelsen skall se till att de anställda är väl förtrogna med målen för verksamheten, samt verka för goda arbetsförhållanden och ta till vara och utveckla de anställdas kompetens.

Skälen för regeringens förslag:

Antalet ledamöter i styrelsen

Styrelsen för en allmän försäkringskassa består idag av ordförande och vice ordförande samt ytterligare fyra ledamöter. I vissa fall skall det finnas åtta ledamöter, så är t.ex. fallet för försäkringskassan i Stockholms län.

Regeringen anförde i proposition 1996/97:63 att det fanns skäl att ändra bestämmelserna om antalet ledamöter i de allmänna försäkringskassornas styrelser.

Förberedelsearbete pågår, för bildandet av Västra Götalands- och Skåne läns allmänna försäkringskassa, genom att regeringen har tillsatt två organisationskommittéer, (dir. 1997:94 och dir. 1997:4). Avsikten är att de aktuella allmänna försäkringskassorna skall ombildas den 1 januari 1999. I de nybildade länen tillsammans med Stockholms län kommer ca hälften av landets befolkning att vara bosatt.

Det finns bl.a. mot denna bakgrund enligt regeringen skäl som talar för att ändra bestämmelserna om antalet ledamöter i försäkringskassornas styrelser. Större hänsyn bör tas till antalet invånare inom försäkringskassans verksamhetsområde. Ändrade länsindelningar med oförändrat antal ledamöter kan annars medföra att det demokratiska och lokalt förankrade inslaget minskar. Antalet ledamöter bör i högre grad än för närvarande avspegla verksamhetsområdets storlek. Antalet ledamöter i varje styrelse bör också vara ojämnt för att underlätta bildandet av tydliga majoriteter. Antalet ledamöter i styrelsen föreslås därför bli beroende av invånarantalet inom försäkringskassans verksamhetsområde, dock maximalt nio ledamöter och minst tre. Utöver detta antal skall det också finnas en ordförande och en vice ordförande.

Styrelsens ansvar

Ett av målen för Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna är att säkerställa likformighet och kvalitet i handläggningen av försäkrings- och bidragsärendena samtidigt som kravet på snabbhet tillgodoses. För att kunna nå detta mål fordras bl.a. en väl fungerande organisation där var och en av de inblandade – tjänstemannen, styrelsen och ledamöten i socialförsäkringsnämnden – är väl införstådda med sin roll och sin befogenhet och vet vilket ansvar som följer med denna. För att kunna utföra sin uppgift på ett tillfredsställande sätt och ta sitt ansvar, fordras att vederbörande har de kunskaper, den kompetens och den information som behövs för uppgiften. Det får enligt regeringen anses ingå i styrelsens övergripande ansvar att se till att det finns en arbetsorganisation och fastslagna principer om t.ex. kunskaps- och kompetenskrav, rapportsystem, utbildning och information, som säkerställer att tjänstemän och förtroendevalda har de rätta kunskaperna för att kunna handlägga och avgöra ärenden så att målen för verksamheten nås.

I dag föreskrivs det i 18 kap. 6 § AFL att försäkringskassans styrelse skall besluta i angelägenheter som försäkringskassan har att befatta sig med. Denna formulering har kritiserats bl.a. för att inte vara förenlig med reglerna om att Riksförsäkringsverket särskilt skall svara för den centrala ledningen. Det är därför viktigt att försäkringskassornas befogenheter klargörs och att ansvaret och rollen preciseras. Mot bakgrund av att försäkringskassornas verksamhet helt finansieras av statliga medel är det enligt regeringen viktigt att garantera den statliga resultatstyrningen av verksamheten samtidigt som det lokala och regionala inflytandet ges ökade utvecklingsmöjligheter. Verksförordningen (1995:1322), som tillämpas på myndigheter under regeringen, bör kunna utgöra förebild för hur de allmänna försäkringskassorna skall styras. I det utredningsbetänkande som har föregått denna proposition Försäkringskassan och Sverige (SOU 1996:64) och propositionen som innehåller riktlinjer för socialförsäkringens administration (prop 1996/97:63) föreslogs att verksförordningen skulle tillämpas på försäkringskassorna i den ändrade förvaltningsstrukturen. Trots att försäkringskassorna inte inordnas i den statliga förvaltningsstrukturen bör det i AFL föras in ett antal bestämmelser som klargör vilka försäkringskassans uppgifter är och vilket ansvar försäkringskassan har. Bestämmelser om försäkringskassans ledning och

styrelsens ansvar och uppgifter bör också föras in. Förslagen till ändringarna bygger på de särskilda förhållandena inom socialförsäkringens administration och verksförordningens innehåll.

I verksförordningen ges myndighetens chef det ansvar som enligt riktlinjerna för försäkringskassorna bör innehas av styrelsen. Skälet för detta är att regeringen när det gäller försäkringskassorna i första hand skall utkräva ansvar av försäkringskassans styrelse och inte av direktören.

Mot denna bakgrund är det enligt regeringen angeläget att följande bestämmelser om styrelsen förs in i AFL.

Styrelsen skall

- ansvara för att verksamheten bedrivs författningenligt, effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten,
- hushålla väl med statens och andra offentliga medel och därvid se till att de mål som regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, ställt upp för användandet av medlen följs,
- verka för samarbete med andra offentliga myndigheter och på annat sätt ta till vara de fördelar som kan vinnas för staten som helhet,
- fortlöpande följa upp och pröva den egna verksamheten och konsekvenserna av de författningsföreskrifter och särskilda beslut som rör verksamheten samt vidta de åtgärder som behövs,
- beakta de krav som ställs på verksamheten av hänsyn till totalförsvaret, regionalpolitiken och miljöpolitiken,
- se till att allmänhetens och andras kontakter med försäkringskassan underlättas genom en god service, tillgänglighet och genom information,
- se till att handlingar i ärenden hos den allmänna försäkringskassan skall hanteras och förvaras så att den som är obehörig inte får tillgång till dem,
- fastställa organisation, ansvars- och beslutsordning som skall gälla för verksamheten, och
- se till att de anställda är väl förtrogna med målen för verksamheten samt verka för goda arbetsförhållanden och för att de anställdas kompetens och erfarenhet tas till vara och utvecklas.

Riksdagen har ställt sig bakom regeringens förslag om integrationspolitiken (prop. 1997/98:16, bet. 1997/98:SfU6). Intentionerna i detta ställningstagande bör också få ett genomslag inom socialförsäkringens administration. På några decennier har Sverige genom invandring blivit ett land präglad av kulturell och etnisk mångfald. Det som regeringen anför i propositionen bör innebära att försäkringskassans styrelse genom tydliga signaler och budskap motverkar stereotypa uppfattningar och generaliseringar om olika grupper i samhället.

4.3.3 Direktören i den allmänna försäkringskassan

Regeringens förslag: Direktören skall leda den dagliga verksamheten vid försäkringskassan och ansvara för den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar.

Skälen för regeringens förslag: Vid försäkringskassorna finns idag en direktör. I förhållande till styrelsen kan det finnas en osäkerhet om hur ansvaret skall fördelas dem emellan. Regeringen anser att det är viktigt att rollfördelningen mellan direktör och styrelse är klar och tydlig så att det inte råder någon tvekan om hur ansvaret i organisationen är fördelat. Försäkringskassans direktör bör vara den som, enligt riktlinjer som meddelas av styrelsen, helt ansvarar för den löpande förvaltningen och leder det dagliga arbetet.

4.3.4 Den allmänna försäkringskassans organisation

Regeringens förslag: Försäkringskassan skall inrätta lokalkontor eller motsvarande serviceställen i den omfattning som behövs för att ge de försäkrade en god service.

Skälen för regeringens förslag: För närvarande anges i AFL att en allmän försäkringskassa skall inrätta lokalkontor i erforderlig omfattning. I föreskrifter som är beslutade av Riksförsäkringsverket regleras de allmänna försäkringskassornas organisation (RFFS 1987:6). Där stadgas bl.a. att det vid varje allmän försäkringskassa skall finnas minst ett centralkontor och att det i varje kommun skall finnas minst ett lokalkontor. Riksförsäkringsverket har dock anmält sin avsikt att avskaffa nuvarande reglering.

Det finns 25 försäkringskassor i landet och i slutet av år 1996 fanns det ca 350 lokalkontor och ett trettiotal mindre serviceställen.

Riksdagen har tidigare vid ett antal tillfällen uttalat sig om försäkringskassornas lokalkontorsnät. År 1992 framhölls att det var viktigt att kassornas väl utbyggda kontorsnät bibehålls samt att principen om att det skall finnas ett lokalkontor i varje kommun bör ligga fast, men att Riksförsäkringsverket i samband med planering av minskad resurstilldelning skall kunna överväga vissa uppmjukningar i synnerhet för storstadsområden (bet. 1991/92:SfU8, rskr. 1991/92:232). År 1994 anförde riksdagen att de uttalanden om lokalkontorsnätet som riksdagen tidigare gjort behöver anpassas till den situation som nu råder hos försäkringskassorna. Det ställs allt större krav på försäkringskassornas kompetens, inte minst beroende på det komplicerade regelverket. Teknikutvecklingen har också fortskridit. Dessutom har försäkringskassorna, liksom flertalet andra organisationer i samhället, allt mindre resurser att förfoga över. Med hänsyn till detta var det enligt riksdagen angeläget att en översyn kom till stånd om vilka krav som borde ställas på lokalkontorsnätet och vilket inflytande försäkringskassorna själva skulle ha på nätets utformning respektive vilken styrande roll verket skulle ha (bet. 1994/95:SfU7, rskr. 1994/95:118).

En utredning om lokalkontorsnätet har under år 1995 gjorts av en arbetsgrupp med företrädare för Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna. Arbetsgruppens slutsatser presenteras i "Rapport från kontorsgrupp -95 över försäkringskassornas kontorsorganisation." Arbetsgruppen föreslår att försäkringskassorna bör få ansvaret för att besluta om lokalkontorsnätet.

Arbetsgruppen anför i sin rapport att det finns flera skäl till att försäkringskassorna bör se över sin verksamhet och organisation. Sannolikt finns det anledning att även under kommande år räkna med ökade krav på en effektivare handläggning och styrning av verksamheten. Den genomgripande decentraliseringen av ärendehandläggningen som skett till lokalkontoren har medfört att lågfrekventa ärendetyper vid många kontor är svåra att handlägga med god kvalitet och till rimlig kostnad. Kostnaden för att behålla och utveckla kompetens blir ofta hög.

Det framgår vidare i rapporten att kassornas ambition att ge god service till sina kunder är hög, men att tillgänglighet och service inte behöver vara liktydigt med geografisk närhet. God service handlar mer om att den enskilde får del av rättsligt riktig tillämpning, professionellt arbets sätt, hög kompetens samt att man håller överenskommelser och att service ges på tider som efterfrågas. Utökade telefontider och telefontjänster i kombination med hem- och arbetsplatsbesök är sätt att möta kundens behov av tillgänglighet och service.

Det är enligt rapporten också viktigt att försäkringskassan är väl tillgänglig inte bara för allmänheten utan också för sina samverkanspartner såsom arbetsgivare, vårdgivare, arbetsförmedling och andra myndigheter. För att upprätthålla service på orter där underlaget annars är för litet kan sambruk av lokaler, viss utrustning och utförande av tjänster vid medborgarkontor vara ett alternativ eller komplement till ett traditionellt lokalkontor. Det kan också finnas behov av att samordna ledningsansvaret för flera kontor, till områden eller regioner.

Regeringen anser att det är på den regionala nivån som den bästa kännedomen om förhållandena inom regionen finns. Därför har de regionala kassastyrelserna goda förutsättningar att bedöma uppbyggnaden av kontorsnät och servicegrad. Lokalkontorsorganisationen och servicegraden bör grundas på kassornas ställningstagande efter en analys av de dominerande ansvarsområdena. Lokalkontor eller motsvarande serviceställen skall inrättas i den omfattning som behövs för att ge de försäkrade en god service och med beaktande av att tillgängliga medel utnyttjas effektivt. Beslut om detta ingår inte i den löpande förvaltningen och bör därför fattas av styrelsen.

Kassastyrelserna skall vid beslut om lokalkontorsnät beakta krav på tillgänglighet, kvalitet, rättssäkerhet, geografiska och regionalpolitiska förhållanden samt effektivitet i resursutnyttjandet.

Det är dock väsentligt att strategisk information på nationell nivå tas till vara vid dessa beslut och med hänsyn till verksamhetens beroende av IT-stöd bör besluten föregås av ett samråd med Riksförsäkringsverket.

Riksdagen har godkänt regeringens proposition 1996/97:155 Enhetlig registerlagstiftning på socialförsäkringsområdet, m.m. om att de båda nuvarande registerlagarna för socialförsäkringsområdet slås samman till en ny registerlag. Den nya registerlagen har den utformningen att den inte binder administrationen till vissa organisatoriska lösningar.

Regeringens förslag: Styrelsen skall upprätta årsredovisning, delårsrapport samt underlag till Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen. Årsredovisningen, delårsrapporten och underlaget till Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen skall lämnas till Riksförsäkringsverket.

Årsredovisningen och delårsrapporten skall upprättas på ett överskådligt sätt, i enlighet med god redovisningssed och skrivs under av samtliga styrelseledamöter och av direktören.

Delårsrapporten skall avse de första sex månaderna av det pågående räkenskapsåret.

Underlaget till Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen skall innehålla förslag till finansiering av verksamheten de tre närmaste åren.

Bokföringen hos en försäkringskassa skall ske på ett sätt som stämmer överens med god redovisningssed.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela närmare föreskrifter om redovisningen.

Skälen till regeringens förslag: I enlighet med förordningen (1996:882) om myndighetens årsredovisning skall Riksförsäkringsverket varje år den 1 mars lämna en årsredovisning till regeringen avseende det senast avslutade budgetåret. Årsredovisningen från Riksförsäkringsverket bygger på uppgifter som de allmänna försäkringskassorna lämnar in.

Riksförsäkringsverket skall enligt samma förordning varje år senast den 1 mars lämna ett budgetunderlag till regeringen. Budgetunderlaget skall innehålla förslag till finansiering av verksamheten de tre närmaste åren. I budgetunderlaget skall Riksförsäkringsverket bl.a. lämna uppgifter för anspråk på anslag, investeringsbehov och förslag till låneram för investeringar och beräknade avgiftsintäkter. Riksförsäkringsverket skall årligen den 15 augusti varje år lämna in en delsårsrapport till regeringen. Delårsrapporten skall avse de sex första månaderna av det pågående budgetåret.

Därutöver skall Riksförsäkringsverket per den sista mars och sista oktober inkomma till regeringen med kvartalsuppföljning samt utgiftsprognos för innevarande år.

Regeringen anser att de allmänna försäkringskassornas redovisning bör, mot bakgrund av att de helt finansieras av statliga medel och av praktiska skäl, styras enligt samma principer som gäller för statliga myndigheter. Bestämmelserna i förordningen (1996:882) om myndigheters årsredovisningar m.m., bör därvid utgöra utgångspunkt för försäkringskassornas bestämmelser. Försäkringskassans styrelse skall därför besluta om årsredovisning för varje räkenskapsår, delårsrapport avseende de sex första månaderna av det pågående räkenskapsåret samt om underlaget till Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen. Handlingarna skall skrivas under av samtliga styrelseledamöter och av direktören. Årsredovisningen och delårsrapporten skall upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med god redovisningssed.

Underlaget till Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen skall innehålla förslag till finansiering av verksamheten de tre närmaste åren. Bokföringen bör också ske på ett sätt som stämmer överens med god redovisningssed. Även här bör de bestämmelser i bokföringsförordningen (1979:1194) som gäller för statliga myndigheter utgöra utgångspunkt.

Försäkringskassorna lämnar redovisningar m.m. till Riksförsäkringsverket för att verket bl.a. skall kunna göra ett gemensamt budgetunderlag och en gemensam årsredovisning för hela socialförsäkringens administration. Samtliga dessa handlingar skall därför ställas till Riksförsäkringsverket. På så sätt kommer försäkringskassornas redovisning att naturligt ligga till grund för den ekonomistyrning som beskrivs i avsnitt 4.2.2.

Mot bakgrund av bl.a. att Riksförsäkringsverket skall kunna få in de olika underlagen och redovisningarna på lämpligt sätt och i tid bör regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ges rätt att meddela närmare föreskrifter om redovisningen.

Regeringens förslag: Riksrevisionsverket skall i enlighet med god revisionsred granska den allmänna försäkringskassans årsredovisning och räkenskaper samt styrelsens förvaltning. Granskningen skall göras i syfte att bedöma om redovisningen är tillförlitlig och räkenskaperna rättvisande. Riksrevisionsverket skall även granska om styrelsens och direktörens förvaltning står i överensstämmelse med tillämpliga föreskrifter och särskilda beslut.

Riksrevisionsverket skall i överensstämmelse med god revisionsred översiktligt granska försäkringskassans delårsrapport.

De allmänna försäkringskassornas revisorer skall gemensamt med Riksrevisionsverket utföra granskning av försäkringskassan. För revisorerna skall samma bestämmelser gälla om granskningen som för Riksrevisionsverket. Riksrevisionsverket och revisorerna skall lämna en gemensam revisionsberättelse över granskningen av årsredovisningen senast en månad efter det att den allmänna försäkringskassan har lämnat årsredovisningen och ett revisorsintyg över granskningen av delårsrapporten senast tre veckor efter det att försäkringskassan har lämnat delårsrapporten. Revisionsberättelsen respektive revisorsintyget skall lämnas till Riksförsäkringsverket.

Försäkringskassans styrelse skall inom en månad från det den fått del av eventuell invändning i revisionsberättelse redovisa till Riksförsäkringsverket de åtgärder försäkringskassan har vidtagit eller avser att vidta med anledning av invändningen.

Vid försäkringskassan skall det bedrivas intern revision, som skall omfatta all verksamhet som försäkringskassan bedriver och har ansvar för.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få meddela närmare föreskrifter om såväl den interna som den externa revisionen.

Skälen till regeringens förslag: Vid försäkringskassorna finns två förtroendevalda revisorer, utöver den granskning som Riksrevisionsverket genomför. Riksrevisionsverket genomför gemensamt med revisorerna granskningen av försäkringskassorna.

De valda revisorerna och någon som företräder Riksrevisionsverket undertecknar en gemensam revisionsberättelse. De nuvarande bestämmelserna ger inte klart uttryck för att de skall göra en gemensam revision.

Riksrevisionsverket skall i enlighet med god revisionsred granska statliga myndigheters årsredovisningar och underliggande redovisning i syfte att bl.a. bedöma om redovisningen är tillförlitlig och räkenskaperna rättvisande. Den årliga revisionen avrapporteras skriftligt vid minst två tillfällen under året. Revisionsberättelse lämnas till regeringen senast den 1 april efter det att årsberättelsen har granskats. Revisorsintyg lämnas till regeringen senast den 5 september efter en översiktlig granskning av delårsrapporten. Om Riksrevisionsverket lämnar invändning i revisionsberättelsen eller revisorsintyget skall myndigheten inom en månad redovisa till regeringen de åtgärder som myndigheten vidtagit eller skall vidta med anledning av invändningen.

Inom samtliga statliga myndigheter åligger det myndighetens ledning att vidta sådana åtgärder att den interna kontrollen av ekonomi, efterlevnad av lagar och förordningar med mera är tillfredsställande. Det är ledningens ansvar att bygga upp kontrollsysteem, rutiner, kompetens med mera för att tillse att verksamheten bedrivs säkert och effektivt. I förordning (1995:686) om intern revision vid statliga myndigheter m.fl. regleras krav på intern revision.

Regeringen anser att bestämmelserna för hur de allmänna försäkringskassorna skall granskas bör, bl.a. mot bakgrund av att de helt finansieras av statliga medel, i så stor omfattning som möjligt likna de regler som gäller för statliga myndigheter.

Riksrevisionsverket skall därför i enlighet med god revisionsmed granska den allmänna försäkringskassans årsredovisning, delårsrapport, räkenskaper samt styrelsens förvaltning. Granskningen skall göras dels i syfte att bedöma om redovisningen är tillförlitlig och räkenskaperna rättvisande, dels också granska om styrelsens och direktörens förvaltning står i överensstämmelse med tillämpliga föreskrifter och särskilda beslut. Delårsrapporten skall granskas översiktligt med undantag för prognoser.

Riksrevisionsverkets granskning skall göras gemensamt med de förtroendevalda revisorerna. De skall lämna en gemensam revisionsberättelse över granskningen av årsredovisningen senast en månad efter det att försäkringskassan har lämnat årsredovisningen och ett revisorsintyg över granskningen av delårsrapporten senast tre veckor efter det att försäkringskassan har lämnat delårsrapporten. Revisionsberättelsen och revisionsintyget skall lämnas till Riksförsäkringsverket.

Om revisionsberättelsen för en försäkringskassa innehåller någon invändning bör detta också hanteras på liknande sätt som för statliga myndigheter. Försäkringskassans styrelse skall därför inom en månad till Riksförsäkringsverket efter berättelsens överlämnande redovisa de åtgärder försäkringskassan har vidtagit eller avser att vidta med anledning av invändningen. Skyldigheten för försäkringskassans styrelse att snabbt agera om det framkommer brister i verksamheten innebär att Riksrevisionsverkets revision av försäkringskassornas verksamhet förbättras och blir mer effektiv. Riksförsäkringsverket som mottagare av de åtgärder som vidtas vid försäkringskassan om det finns invändningar i revisionen skall ses som en del av Riksförsäkringsverkets del i ekonomistyrningen.

De allmänna försäkringskassornas regler om den interna revisionen bör också ha sin utgångspunkt i vad som gäller för statliga myndigheter. Bestämmelser om intern revision vid försäkringskassorna bör därför föras in i AFL.

Regeringen bör också ges rätt att meddela närmare föreskrifter till de allmänna försäkringskassorna om den interna och den externa revisionen.

Regeringens förslag: Regeringen skall utse ordförande, vice ordförande och ledamöter samt suppleanter i försäkringskassans styrelse. Uppdraget i styrelsen skall upphöra i förtid om regeringen beslutar det. Styrelsen bör utses på förslag av de politiska partier som är representerade i det landsting eller den kommun som utgör försäkringskassans verksamhetsområde. Det skall eftersträvas att fördelningen av ledamöter sker proportionellt i förhållande till partiernas representation i landstinget respektive kommunen.

Den som utses till styrelseledamot i försäkringskassan skall ha rösträtt vid val till kommunfullmäktige och vara folkbokförd inom den allmänna försäkringskassans verksamhetsområde. Styrelsens ledamot skall inte få ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Om en styrelseledamot inte längre uppfyller dessa villkor förfaller uppdraget.

Skälen för regeringens förslag: Varje försäkringskassa leds i dag av en styrelse. Ordförande och vice ordförande utses i dag av regeringen, övriga ledamöter och suppleanter utses av landstingsfullmäktige eller, om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun, av kommunfullmäktige. Om en försäkringskassas verksamhetsområde bestäms av regeringen enligt 18 kap. 1 § AFL beslutar regeringen om fördelningen mellan landsting respektive kommun när det gäller val av ledamöter. Dagens ordning vid val av styrelse innebär således att två valkorporationer är involverade i processen. Detta kan medföra att det mandat som styrelsen har kan förefalla oklart.

Mot bakgrund härav anser regeringen att den skall utse hela styrelsen och att uppdraget i styrelsen upphör i förtid om regeringen beslutar det. Genom denna ändring i förhållande till dagens regler tydliggörs det nationella ansvaret för verksamheten och uppdraget ges en ökad betoning. Styrelsen bör nomineras på motsvarande sätt som i dag, dvs. av de politiska parter som är representerade i det landsting eller den kommun som utgör försäkringskassans verksamhetsområde. Det bör eftersträvas att fördelningen av ledamöter sker proportionellt i förhållande till partiernas representation i landstinget respektive kommunen.

Styrelseledamotens kännedom om förhållandena inom försäkringskassans verksamhetsområde bör poängteras genom att den som utses till styrelseledamot skall vara folkbokförd inom den allmänna försäkringskassans verksamhetsområde. Styrelseledamot får inte ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Om en styrelseledamot inte längre uppfyller dessa villkor skall uppdraget förfalla.

Regeringens förslag: Regeringen skall fatta beslut om anställning av försäkringskassans direktör på förslag av försäkringskassans styrelse. Styrelsen skall höra med Riksförsäkringsverket innan den lämnar sådant förslag. Direktören skall entledigas av regeringen på förslag av försäkringskassans styrelse.

Skälen för regeringens förslag: Dagens situation som innebär att Riksförsäkringsverket beslutar om att anställa direktören, efter förslag från den allmänna försäkringskassans styrelse, har medfört att direktörens roll varit otydlig. Den otydlighet som detta medfört för direktörerna har framförts som hinder för en effektiv verksamhet. Att arbeta åt styrelsen men samtidigt vara utsedd av Riksförsäkringsverket innebär i praktiken att kassadirektören har två uppdragsgivare. Förfarandet har också begränsat Riksförsäkringsverkets möjligheter att utöva en fristående tillsyn.

Regeringen anser att det nationella ansvaret för socialförsäkringen bör betonas även när det gäller direktörens arbete. Detta ansvar tydliggörs genom att försäkringskassans styrelse efter hörande av Riksförsäkringsverket lämnar förslag om anställning av direktör till regeringen. Beslut fattas av regeringen. Direktören bör också entledigas av regeringen efter förslag från försäkringskassans styrelsen. Regeringen avser att i samband med reformens genomförande överväga att tidsbegränsa anställningarna för direktörerna. Försäkringskassans styrelse skall i övrigt ha det löpande arbetsgivaransvaret för direktören.

Regeringen har i dag möjlighet att utkräva ansvar av styrelsen genom att t.ex. entlediga ordföranden och vice ordföranden. Regeringens möjligheter att utkräva ansvar av styrelsen kommer att utvidgas i och med förslagen om att regeringen skall tillsätta och entlediga hela styrelsen. Regeringen skall därför i första hand utkräva ansvar av styrelsen och inte av direktören. Frågan huruvida försäkringskassans direktör skall ingå i styrelsen har också aktualiserats. I ett antal statliga myndigheter ingår myndighetens chef i styrelsen som ledamot eller ordförande. Mot bakgrund av att styrelsen vid en allmän försäkringskassa skall bestå av förtroendevalda är det inte motiverat att försäkringskassans direktör ingår i styrelsen.

Riksförsäkringsverkets skyldighet att i vissa fall informera de arbetstagarorganisationer som företräder medlemmar hos de allmänna försäkringskassorna påverkas inte av de nu föreslagna ändringarna i 18 kap. AFL.

Regeringens förslag: Riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna skall utvecklas i syfte att säkerställa en nationellt likformig och rättvis tillämpning av försäkringen.

Försäkringskassan skall för tillsyn av verksamheten lämna uppgifter enligt de föreskrifter som utfärdas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Skälen för regeringens förslag: Av redogörelsen beträffande rollfördelningen mellan de allmänna försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket i avsnitt 4.2 framgår att utgångspunkten är att socialförsäkringen är ett nationellt system med staten som försäkringsgivare. Genom kravet på nationell enhetlighet ligger det i Riksförsäkringsverkets uppdrag att svara för kompletterande normgivning. Normgivningen syftar till att medverka till att socialförsäkringen tillämpas likformigt och rättvist.

I Riksförsäkringsverkets uppdrag ingår i enlighet med vad som anförts i avsnitt 4.2 att utöva tillsyn över försäkringskassornas handläggning och tillämpning av socialförsäkringen. I detta ligger att verket skall bevaka att intentionerna i fattade beslut uppfylls och att ersättningsreglerna tillämpas likformigt och rättvist. Riksförsäkringsverket genomför för detta ändamål särskilda granskningar och annan tillsyn dels inom olika försäkringsområden, dels vid de olika försäkringskassorna. De iakttagelser verket gör redovisas i rapporter, varvid brister i tillämpningen uppmärksammas. Iakttagelserna kan också leda till ändringar eller kompletteringar i någon av verkets författningar eller allmänna råd. Riksförsäkringsverkets tillsyn kan också leda till att verket pekar på behovet av lagändringar. I vissa fall leder också iakttagelserna till särskilda utvärderingar för att bedöma effekterna av administrationens arbete för såväl individ som samhälle.

Riksrevisionsverket har i en effektivitetsrevision (1996:60) granskat förutsättningar för styrning och uppföljning inom bl.a. socialförsäkringsområdet. Riksrevisionsverket konstaterar avseende tillsynsfunktionen att det finns vissa olikheter inom socialförsäkringens administration i synen på vad som ingår i Riksförsäkringsverkets tillsynsroll. En uppfattning är att tillsyn bör inriktas på att kontrollera att försäkringskassorna fattar rätt beslut och att besluten är lagenliga. En annan uppfattning, enligt Riksrevisionsverket, är att tillsyn innebär att en statlig myndighet har ett lednings- och uppföljningsansvar för en verksamhet och att tillsyn därmed i praktiken är detsamma som ledning och uppföljning. Riksrevisionsverket föreslår i revisionen att regeringen klargör innebörden och konsekvenser av Riksförsäkringsverkets tillsynsroll.

Riksdagens ombudsmän (JO), som har tillsyn över dem som utövar offentlig verksamhet, konstaterade i samband med socialförsäkringsutskottets utfrågning den 10 april 1997 om socialförsäkringens administration att de allmänna försäkringskassorna har ett högt och ökande antal handläggningsfel i jämförelse med annan verksamhet, vilket enligt JO innebär att den enskildes rättssäkerhet har försämrats. Vidare framfördes av JO att anmälningarna angående socialförsäkringarna ökat med 150 % under den senaste femårsperioden. Antalet anmälningar hos JO var 141

stycken för perioden den 1 juli 1990 till den 30 juni 1991. För perioden den 1 juli 1995 till den 30 juni 1996 var motsvarande antal 361. Övriga anmälningar som gjordes under motsvarande femårsperiod ökade med 25 %.

Som angetts i avsnitt 4.3.1 skall försäkringskassan handlägga ärenden på ett sådant sätt att rättssäkerheten garanteras. Rättssäkerheten i samband med handläggning bör vara säkerställd genom att förvaltningslagen (1986:223) tillämpas.

Enligt regeringens mening ligger det i Riksförsäkringsverkets tillsynsansvar att vid behov vidta åtgärder så att förutsättningarna för en nationellt likformig och rättvis tillämpning av försäkringen vid försäkringskassorna säkerställs. De försäkrade skall behandlas lika så att materiellt och formellt riktiga beslut fattas och att regelsystemet tillämpas på samma sätt oavsett var i Sverige den försäkrade bor. Regeringen anser att denna del av Riksförsäkringsverkets tillsynsverksamhet behöver stärkas och utvecklas. Om det vid Riksförsäkringsverkets tillsyn framkommer brister i tillämpningen och handläggningen bör verket påtala detta för försäkringskassan och ställa krav på att åtgärder vidtas. Om så ej sker bör verket påtala detta för regeringen. För att Riksförsäkringsverket skall kunna utöva tillsyn över de allmänna försäkringskassornas verksamhet skall försäkringskassan lämna uppgifter enligt de föreskrifter som utfärdas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Med hänsyn till ovanstående bör också ett samlat program för utveckling av tillsynsfunktionen tas fram. Däri ligger bl.a. att utveckla systemet med tillsynsrapporter om försäkringskassornas verksamhet. Regeringen avser att ge Riksförsäkringsverket i uppdrag att utveckla ett sådant program.

4.3.10 Övriga lagändringar

Regeringens förslag: I 18 kap. lagen om allmän försäkring görs omfattande ändringar av redaktionell och språklig natur i syfte att göra kapitlet överskådligare och mer lättläst.

Skälen för regeringens förslag: 18 kap. AFL är i den nuvarande utformningen svåröverskådligt och har ett i många delar omodernt språk. De normgivningsbemyndiganden som finns i 18 kap. är otydliga och ger därför utrymme för olika tolkningar.

Regeringen anser att det i samband med att det nu görs många sakliga ändringar finns anledning att omarbota kapitlet. I 18 kap. införs därför klart utformade normgivningsbemyndiganden. Regeringen har också för avsikt att i de delar det bedöms vara erforderligt utfärda verkställighetsföreskrifter. För en orientering om nuvarande bestämmelsers placering i den föreslagna lydelsen hänvisas till författningskommentaren (avsnitt 7). Därutöver finns i bilaga 4 en översikt över var kapitlets bestämmelser är placerade i den nuvarande lydelsen i förhållande till placeringen i den föreslagna lydelsen.

I 18 kap. 15 § AFL regleras förvaltningen av den obligatoriska sjukförsäkringsfonden. Andra och tredje styckena i samma paragraf reglerar

genom en hänvisning till 21 kap. 2 § även förvaltningen av den frivilliga sjukförsäkringsfonden. Till den obligatoriska sjukförsäkringsfonden förs inte längre några medel. Fondernas tillgångar består endast av fastigheter vid vissa försäkringskassor som i princip används för deras verksamhet. Regeringen anser det lämpligt att en fond som inte längre tillförs medel inte längre regleras i 18 kap. Istället bör den förvaltning som fortfarande behövs regleras i övergångsbestämmelse. Lagtekniskt bör detta för den frivilliga sjukförsäkringsfonden lösas på så sätt att bestämmelserna i andra och tredje styckena förs över till 21 kap. 2 §. Den obligatoriska sjukförsäkringsfonden skall fortsättningsvis regleras genom att bestämmelserna i andra och tredje styckena i sina äldre lydelse skall tillämpas. Första styckets bestämmelser bör dock upphävas.

En annan följdändring görs i reglementet (1962:401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för de obligatoriska och den frivilliga sjukförsäkringen.

4.4 Socialförsäkringsnämnder

Förtroendemannainflytandet är och har varit ett viktigt inslag i de allmänna försäkringskassornas verksamhet. När de tidigare allmänna sjukförsäkringskassorna ombildades till allmänna försäkringskassor år 1962 tillskapades en eller flera pensionsdelegationer samt en försäkringsnämnd för i princip varje kommun inom varje försäkringskassas verksamhetsområde.

Dessa delegationer och nämnder hade till uppgift att fatta beslut i enskilda försäkringsärenden. För pensiondelegationernas del gällde beslutet rätten till förtidspension/sjukbidrag, handikappersättning och vårdbidrag, samtliga enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) samt ärenden om livränta och arbetssjukdom enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd samt vissa delpensionsärenden enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring. Försäkringsnämnderna beslutade om de inkomstprövade förmånerna hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg enligt lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension samt vissa änkepensioner enligt äldre bestämmelser i AFL. Försäkringsnämnderna skulle även informera kassans styrelse, pensionsdelegation och lokalkontor och ge råd och upplysningar angående lokala angelägenheter.

Nya regler infördes den 1 april 1982, som innebar att försäkringskassan skulle ompröva sitt beslut om en enskild begärde det – detta gällde även pensionsdelegationen och försäkringsnämnden. Delegationen och nämnden kunde också ändra egna beslut som innehöll felaktigheter.

I propositionen (1982/83:127), om vissa administrativa frågor inom den allmänna försäkringen m.m., framhölls vikten av en väl fungerande förtroendemannamedverkan i försäkringskassornas verksamhet. Där sades att det kunde finnas anledning att överväga möjligheterna till ökad förtroendemannamedverkan inom sjukförsäkringsområdet samt vid det omprövningsförfarande som införts inom den allmänna försäkringen år 1982. En utredning tillsattes.

Efter utredning Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna (SOU 1985:21) beslutade riksdagen (prop.1985/86;73, bet. 1985/86:SfU12) att förtroendemannainflytandet skulle stärkas och göras tydligare. Argumentet för detta var att försäkringskassan skulle utnyttja de förtroendevaldas praktiska erfarenheter och kunskaper inom olika områden som ett komplement till tjänstemännens kunskaper om försäkringsregler m.m. De förtroendevaldas kännedom om specifika lokala och regionala förhållanden skulle tas till vara vid bedömning i enskilda ärenden. Ett ytterligare motiv var att öka allmänhetens insyn i försäkringskassans verksamhet och beslutsprocesser.

Riksdagsbeslutet innebar att pensionsdelegationer och försäkringsnämnder avskaffades. Den 1 januari 1987 ersattes de med en enhetlig förtroendemannaorganisation, de nuvarande socialförsäkringsnämnderna. Varje försäkringskassa skulle ha så många nämnder som var lämpligt med hänsyn till försäkringskassans storlek och ärendemängd. Varje nämnd blev ansvarig för en viss del av försäkringskassans geografiska område.

Arbetet i en socialförsäkringsnämnd

För att kunna nå de uppsatta målen inom socialförsäkringens administration fordras en väl fungerande organisation där var och en av de inblandade – tjänstemannen, ledamoten av socialförsäkringsnämnden och styrelsen – är väl införstådd med sin roll och sin befogenhet och vet vilket ansvar som följer med denna.

Försäkringskassans styrelse ansvarar för att arbetet i socialförsäkringsnämnderna löper som det är avsett och att nämndledamöterna och tjänstemännen får den utbildning och information de behöver för att utföra sitt arbete.

Socialförsäkringsnämnden är en integrerad del av försäkringskassans organisation. Försäkringskassans beslut i försäkringsärenden fattas antingen av en tjänsteman hos kassan eller av en socialförsäkringsnämnd. Ledamöterna i nämnden liksom tjänstemännen fattar beslut i försäkringskassans namn där handläggningen inklusive beslutsfattandet i enskilda ärenden är myndighetsutövning. En nämndledamot omfattas av samma formella regler som en tjänsteman och båda skall fatta beslut i enlighet med gällande rätt.

Lekmännens medverkan i handläggningen av enskilda ärenden är viktig för att förstärka rättssäkerheten. När fler personer tar ställning till ett ärende bör risken för godtycke, förbiseende av väsentliga fakta och missuppfattningar m.m. minska, vilket bör gagna likformigheten och rättssäkerheten.

Genom sitt deltagande i handläggning och beslut av enskilda ärenden får nämndledamoten insyn i beslutsprocessen och delar av försäkringskassans verksamhet. Ledamoten får också inblick i vilka konsekvenser det enskilda försäkringssystemet får för den försäkrade samt hur de olika trygghetssystemen korresponderar inbördes.

Nämndledamotens uppgift är att fatta beslut i enskilda försäkringsärenden. Vid beslutsfattandet skall ledamoten, med sin livserfarenhet och sina erfarenheter och kunskaper om samhället, arbetsmarknaden, lokala och regionala förhållanden m.m., ta ställning till det presenterade beslutsunderlaget, bedöma och väga samman de olika omständigheter som föreligger i ärendet och fatta beslut i enlighet med de regler och den praxis som gäller. Det är den föredragande tjänstemannens uppgift att vara expert på de materiella och formella regler som gäller och att ge nämnden den information nämnden behöver i sitt beslutsfattande.

I sitt uppdrag i en socialförsäkringsnämnd skall ledamoten objektivt fatta beslut i enskilda ärenden. Ledamoten skall inte vara representant för den som föreslagit honom till uppdraget. Att vara ledamot av en socialförsäkringsnämnd skiljer sig alltså i väsentliga avseenden från att vara ledamot av t.ex. en kommunal nämnd eller att vara aktiv i ett politiskt parti eller en facklig organisation. Det är viktigt att dessa helt olika roller som många nämndledamöter har uppmärksammas så att det inte råder tvekan om vad uppdraget innebär. I dessa avseenden har försäkringskassornas ledning ett informations- och utbildningsansvar. Det är önskvärt att även de politiska partier och arbetsmarknadsorganisationer som har nomineringsrätt informeras om ledamöternas uppgift och roll i socialförsäkringsnämnden.

Den kunskap och de insikter som socialförsäkringsnämndens ledamöter får genom sin medverkan i handläggningen av mycket betydelsefulla försäkringsärenden bör, när så är påkallat, komma till försäkringskassans lednings kännedom. Det är även angeläget att ledamöterna hålls väl informerade om försäkringskassans policy i frågor som rör nämndernas verksamhet och andra liknande övergripande frågor. Det kan därför vara lämpligt att det skapas rutiner så att information och synpunkter till och från nämndledamöterna når fram i båda riktningarna.

I det följande redogör regeringen för sina förslag angående socialförsäkringsnämnderna. Förslagen presenteras i den ordning de föreslås bli reglerade i 18 kap. AFL.

4.4.1 Socialförsäkringsnämnder i den allmänna försäkringskassans organisation

Regeringens förslag: Den allmänna försäkringskassans styrelse skall inrätta socialförsäkringsnämnder.

En socialförsäkringsnämnds verksamhetsområden skall utgöras av ett väl avgränsat geografiskt område. Regeringen skall få utfärda när-

mare föreskrifter om grunderna för den geografiska indelningen av nämndernas verksamhetsområden.

Varje socialförsäkringsnämnd skall besluta i samtliga slags ärenden som enligt denna lag eller annan författning skall avgöras av sådan nämnd. Om det finns särskilda skäl får styrelsen bestämma att ett eller flera slags ärenden skall beslutas av någon eller några av nämnderna inom försäkringskassans verksamhetsområde.

En socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter varav en skall vara ordförande och en vice ordförande.

Om det bland ledamöterna eller hos föredraganden förekommer avvikande mening skall denna anmälas innan socialförsäkringsnämndens sammanträde är slut.

Socialförsäkringsnämnden skall inte längre fatta beslut i omprövningsärenden och vissa andra ärenden.

Utredarens förslag: Förslagen överensstämmer med regeringens bortsett från förslaget om antal ledamöter och ersättare och vissa delar i förslaget om avvikande mening. Utredaren föreslår att en socialförsäkringsnämnd skall bestå av fem ordinarie ledamöter och att det skall utses en ersättare för var och en av dessa utom för nämndens ordförande. Vidare föreslås att ersättarna skall ha närvaro- och yttranderätt vid nämndens sammanträden och att nämnden skall vara beslutsför när tre ledamöter är närvarande. Utredaren föreslår att begreppet avvikande mening skall bytas ut mot skiljaktig mening. Utredaren föreslår vidare att föredraganden skall ha skyldighet att anmäla skiljaktig mening om socialförsäkringsnämnden fattar beslut som strider mot gällande rätt.

Remissinstanserna: Inrättandet av socialförsäkringsnämnder – Flertalet tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Majoriteten poängterar att det är angeläget att inte antalet ärenden överstiger den föreslagna gränsen. *Statskontoret* anser bl.a. att lekmannainflytandet måste vägas mot kraven på en effektiv förvaltning, där myndighetsutövning och beslutsfattande är kopplat till det ekonomiska ansvaret. Socialförsäkringsnämnderna har en oklar grund för sin myndighetsutövning och förslaget innebär inte någon förändring därvidlag. Förslagen bygger i allt för hög grad på tradition och borde mer baseras på en strävan att effektivisera socialförsäkringens administration efter samma principer som för övrig statlig verksamhet. *Svenska Arbetsgivareföreningen* anser att motiven för att ha socialförsäkringsnämnder inte längre finns kvar. *Försäkringskassaförbundet* tolkar förslaget om antal ärenden per sammanträde och sammanträdesfrekvens som riktlinjer och anser att det är upp till respektive försäkringskassa att själv besluta om detaljerna med utgångspunkt från den egna kassans förutsättningar.

Förslaget om socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde har lämnats utan erinran.

Förslaget, att försäkringskassans styrelse bör ha möjlighet att fatta beslut om att ett slags ärenden skall beslutas av den socialförsäkringsnämnd som styrelsen bestämmer, tillstyrks av flertalet eller lämnas utan erinran. *Riksförsäkringsverket* anför att det kan finnas särskilda skäl för ett sådant beslut. Med tanke på vikten av helhetssyn bör dock denna möjlighet tillämpas restriktivt. *Landsorganisationen* anser att alla socialförsäk-

ringsnämnder skall besluta i all slag av ärenden som skall avgöras av nämnd.

Angående antalet ledamöter i socialförsäkringsnämnden anför *Landsorganisationen, Tjänstemännens Centralorganisation* och *Försäkringsanställdas förbund* att en förutsättning för att instämma i förslaget om minskat antal ordinarie ledamöter är att ersättarna verkligen får en aktiv roll i nämndens arbete. *Försäkringskassaförbundet* anser att det skall vara sju ledamöter och inga ersättare. Övriga tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Förslaget om föredragandefunktionen tillstyrks av flertalet eller lämnas utan erinran. *Statskontoret* avstyrker bestämt att varje styrelse för sig anger vilka krav som skall ställas på föredragande. Om det skulle behövas för att säkerställa kraven på likformighet och rättvis tillämpning av försäkringen kan särskilda krav fastställas i författning. *Försäkringskassaförbundet* anser att det inte är nödvändigt att direktören utser föredragande. Det bör kunna delegeras till exempelvis områdes- eller kontorschef.

Angående skiljaktig mening anser *Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Kalmar län* och *Domstolsverket* att förvaltningslagens regler bör gälla och begreppet avvikande mening behållas. Det är tveksamt om man inom förvaltningsförfarandet kan kräva att avvikande mening skall anges före sammanträdet slut. *Riksförsäkringsverket* anser att begreppet avvikande mening bör behållas men tillstyrker förslaget i övrigt. Övriga lämnar det utan erinran.

Förslaget om beslutsbefogenheten – Flertalet tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Länsrätten i Kalmar län* anser att det bör övervägas om inte ärenden av enkel beskaffenhet kan avgöras av tjänsteman. *Statskontoret* anser att nämndens beslutsbefogenhet bör begränsas till komplicerade ärenden av principiell natur. Nämnden skall yttra sig över policyskapande fall. Styrelsen bör avgöra om nämnden skall ha beslutsbefogenhet i enskilda ärenden eller ej. Alla beslut bör ske på delegation och i rutinärenden bör tjänsteman besluta. *Landsorganisationen* och *Tjänstemännens Centralorganisation* anser att beslut om sjuk- och handskapspenning och rehabiliteringsersättning även fortsättningsvis skall omprövas av nämnd. Även *Försäkringskassaförbundet* anser att det finns skäl att ha vissa omprövningsärenden kvar i nämnden, t.ex. nedläggning och indragning av sjukpenning.

Skälen för regeringens förslag:

Inrättande av socialförsäkringsnämnder

I en allmän försäkringskassa skall det enligt AFL finnas en styrelse och en eller flera socialförsäkringsnämnder. Regeringen beslutar hur många nämnder som skall finnas i riket. Riksförsäkringsverket beslutar om antalet nämnder i varje försäkringskassa samt vilket geografiskt område som skall vara socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde. För närvarande finns 163 nämnder i landet.

Riksdagen har tidigare beslutat i enlighet med regeringens förslag att försäkringskassornas styrelse skall besluta om inrättande av socialförsäkringsnämnder (prop. 1996/97:63). Skälen för att styrelsen skall besluta om att inrätta socialförsäkringsnämnder är likartade de skäl som anförs i avsnitt 4.3 för att styrelsen också skall besluta om lokalkontorsnätets utformning. Där anförs bl.a. att det är på den regionala nivån som den bästa kännedomen om förhållandena inom regionen finns och därav har de regionala styrelserna för försäkringskassorna goda förutsättningar att bedöma och besluta angående inrättandet av socialförsäkringsnämnder.

Antalet socialförsäkringsnämnder

Under år 1996 avgjordes drygt 140 000 ärenden i landets socialförsäkringsnämnder. Med de i denna proposition föreslagna ändringarna av nämndens beslutsbefogenhet kommer det totala antalet ärenden som skall beslutas av nämnd, med oförändrad ärendetillströmning, att minska med cirka 8 000 per år. Med hypotesen att antalet ärenden kommer att vara ca 130 000 per år, antalet ärenden per sammanträde är 40 och antalet sammanträden per år 25 skulle det behövas ca 130 nämnder i landet. För närvarande finns det 163 stycken. Antalet ärenden som socialförsäkringsnämnderna avgör varierar för närvarande mellan försäkringskassorna – från 1208 i Jämtland till 518 i Gävleborg. Om nämnderna sammanträtt 23 gånger år 1996 innebär det att en nämnd i Jämtland avgjort 52 ärenden per sammanträde medan Gävleborgsnämnden avgjort 22.

Det finns för närvarande faktorer som i framtiden kan få effekter på socialförsäkringsnämndernas verksamhet avseende antalet ärenden som nämnderna skall besluta i.

Utredningen om Ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga, Förtidspensionsutredningen (dir. 1997:9) har nyligen överlämnat förslag i betänkandet Ohälsoförsäkringen Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166). Utredningen föreslår bl.a. att sjukpenning efter ett år skall övergå i en långtidssjukpenning som ersätter det nuvarande sjukbidraget. Övergången blir automatisk och någon särskild prövning kommer således inte att ske. Av detta skäl anser utredningen att beslut om övergång till långtidssjukpenning bör fattas av tjänsteman och inte av socialförsäkringsnämnd. Till skillnad mot sjukpenningssystemet kommer det inom ramen för långtidssjukpenningen också att finnas ett grundskydd för personer som saknat inkomster eller haft låga inkomster. Därför kommer det att finnas möjlighet att ansöka om långtidssjukpenning före ettårsgränsen. Sådan prövning av rätt till långtidssjukpenning bör enligt utredningens mening hanteras i socialförsäkringsnämnd. Förtidspensionen kommer att finnas kvar och rätten till denna bör enligt utredningen prövas av socialförsäkringsnämnd.

Förtidspensionsutredningens förslag får, om de antas av riksdagen, således en viss effekt på mängden ärenden som skall beslutas av socialförsäkringsnämnd. Flertalet av besluten om sjukbidrag, som i dag fattas av nämnd, ersätts av den mer rutinmässiga övergången till långtidssjukpenning. Denna kommer att beslutas av tjänsteman. För närvarande nybeviljas ca 13 500 sjukbidrag årligen och uppskattningsvis lika många omprövas varje år. Flertalet av dessa ärenden kommer med förslaget att vara

tjänstemannabeslut. Sammantaget uppskattas nämnderna avlastas närmare 25 000 ärenden per år. Regeringen avser att i denna fråga lägga fram förslag till riksdagen under år 1998.

Även arbetsskadeförsäkringen är föremål för översyn (dir.1997:91). En särskild utredare har tillkallats med uppgift att bl.a. pröva ett alternativ till nuvarande arbetsskadeförsäkring som innebär att arbetsmarknadens parter tar över det organisatoriska och finansiella ansvaret för en obligatorisk tilläggförsäkring vid arbetsskada samt analysera de ekonomiska effekter för såväl försäkringen som administrationen som kan vara förknippade med de olika alternativen. Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 januari 1998.

I vilken mån översynen av arbetsskadeförsäkringen kommer att få återverkningar på socialförsäkringsnämndernas beslutsbefogenheter får bl.a. förslagen från utredningen och den fortsatta beredningen utvisa.

Regeringen anser att det är angeläget att antalet socialförsäkringsnämnder bestäms så att rättssäkerhet, kvalitet och effektivitet i nämndens handläggning säkerställs. Antalet ärenden som nämnden skall besluta vid varje sammanträde bör hållas på en sådan nivå att det både finns utrymme för ledamöterna att ordentligt hinna sätta sig in i dem och att det ges tillfälle till en meningsfull dialog under sammanträdet. Det skall finnas möjlighet för ledamöterna att ställa frågor till föredraganden och att diskutera ärendet. Det skall likaså finnas utrymme för föredraganden att föredra ärendet noggrant. Samtidigt bör ärendemängden per sammanträde av effektivitets- och kostnadsskäl vara väl avvägd. Mot denna bakgrund anser regeringen att antalet ärenden per sammanträde inte bör överstiga 40–45 stycken.

Om en enskild överklagar försäkringskassans beslut skall försäkringskassan, enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291), vara den enskildes motpart i länsrätten och kammarrätten när ett beslut överklagats dit. Att försäkringskassan skall vara part innebär att domstolen kan förelägga eller ge försäkringskassan möjlighet att inom viss, ofta kort tid skriftligt svara i målet eller förordna kassan att svara i en muntlig förhandling. Försäkringskassan har möjlighet att inom två månader överklaga länsrättens avgörande om det har gått kassan emot. Om en fråga som avgjorts av socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden enligt AFL företräda försäkringskassan om kassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol. De skyldigheter och möjligheter som följer av socialförsäkringsnämndens partsroll innebär att det inte får bli för långa intervaller mellan nämndens sammanträden.

Vid handläggning av socialförsäkringsärenden är tidsfaktorn en väsentlig del av den totala kvaliteten. Enligt förvaltningsrättsliga regler skall försäkringskassan handlägga ärenden så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Färdigutredda ärenden bör alltså avgöras av socialförsäkringsnämnden utan onödig fördröjning. För att nämnden skall ha den rätta förutsättningen att kunna fatta korrekta beslut behöver nämndens ledamöter vara välinformerade. Det innebär att nämnden behöver avsätta tid för bl.a. redovisning och analys av resultatet av förvaltningsdomstolarnas avgöranden av nämndens beslut, för information om regelförändringar och rättsutvecklingen i övrigt, för princip-

diskussioner, m.m. Regeringen anser att försäkringskassans styrelse bör beakta bl.a. de olika omständigheter som angivits här, när styrelsen inrättar socialförsäkringsnämnder.

För att ärendehandläggningen inte skall bli onödigt fördröjd samt att socialförsäkringsnämnden skall kunna sköta sin roll som part i förvaltningsdomstolarna, anser regeringen att nämnden bör sammanträda minst var fjortonde dag.

Som tidigare anförts anser regeringen att det är angeläget att antalet socialförsäkringsnämnder bestäms så att kraven på rättssäkerhet, kvalitet och effektivitet i nämndens handläggning säkerställs. Om förslagen i de ovan nämnda utredningarna eller andra faktorer skulle medföra att antalet ärenden som skall beslutas av socialförsäkringsnämnd minskar, bör antalet nämnder därför inte minskas i motsvarande omfattning. Den ärendeminskning som kan uppstå bör leda till att nämnderna får bättre möjlighet uppnå de uppställda kraven. Regeringen anser att det som anförts om antal nämnder, antal ärenden per sammanträde i socialförsäkringsnämnd och sammanträdesfrekvens bör vara vägledande för de allmänna försäkringskassorna vid planering av sin verksamhet. Speciella bestämmelser om detta bör därför inte införas i AFL utan bör rymmas i de föreslagna bestämmelserna i 18 kap. 9 § om styrelsens ansvar.

Socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde

Socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde följer som regel lokalkontorsgränserna och omfattar ett eller flera lokalkontorsområden. Det innebär i normalfallet att en socialförsäkringsnämnd är behörig att fatta beslut i ett ärende, om den som saken rör är bosatt, dvs. inskriven, vid ett lokalkontor inom nämndens verksamhetsområde. Regeringen anser att principen om att socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde bör följa gränsen för lokalkontorsområden bör vara vägledande även i framtiden när nämnder skall inrättas. I undantagsfall kan det finnas skäl att avvika från principen och finna en annan indelningsgrund än lokalkontorens verksamhetsområde. Försäkringskassans styrelse bör i dessa fall ges möjlighet att besluta om att inrätta socialförsäkringsnämnder så att de passar de lokala och regionala förhållandena. Mot bakgrund till eventuellt kommande förändringar och rationaliseringar inom socialförsäkringens administration bör regeringen ges rätt att utfärda närmare föreskrifter om grunderna för den geografiska indelningen av nämndernas verksamhetsområden.

Ärendeslagen i socialförsäkringsnämnden

Varje socialförsäkringsnämnd skall, enligt Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1986:15) om socialförsäkringsnämnder i de allmänna försäkringskassorna, besluta i alla slag av ärenden som skall avgöras av socialförsäkringsnämnd. Ärenden om delpension, familjebidrag i form av näringsbidrag, bostadsbidrag enligt 27 § lagen om bostadsbidrag och omprövning av beslut för vårdgivare att återbetala sjukvårdsersättning,

får dock avgöras av den socialförsäkringsnämnd som försäkringskassans styrelse bestämmer.

Motiveringarna till denna reglering är att de förtroendevalda skall få en tillfredsställande överblick över hela socialförsäkringen och att det är viktigt och värdefullt att de har kännedom om de lokala förhållanden som råder inom socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde.

Regeringen delar utredarens uppfattning att som huvudregel bör gälla att alla socialförsäkringsnämnder skall besluta i alla typer av ärenden. De stora skillnaderna i invånarantal mellan olika försäkringskassor och även de stora geografiska avstånden mellan kontoren vid vissa försäkringskassor medför att socialförsäkringsnämnderna kan behöva organiseras olika hos försäkringskassorna. Av bl.a. dessa anledningar kan det i undantagsfall finnas skäl att avvika från huvudregeln. Regeringen anser att, om det finns starka organisatoriska eller ekonomiska skäl, bör det finnas möjlighet för försäkringskassans styrelse att besluta att ett eller flera slags ärenden endast skall beslutas av någon eller några av nämnderna inom försäkringskassans verksamhetsområde. Mot bakgrund av det ovan anförda bör möjligheten utnyttjas restriktivt.

Antalet ledamöter i en socialförsäkringsnämnd

För närvarande består en socialförsäkringsnämnd av sju ledamöter och sex suppleanter. Det är endast ordföranden som inte har någon suppleant.

Utredaren föreslog att antalet ledamöter och ersättare skulle minskas till fem respektive fyra. Utredaren anförde att ett färre antal ledamöter och suppleanter som har närvaro- och yttranderätt skulle öka förutsättningarna att få en kvalitets- och effektivitetshöjning av nämndens arbete.

Regeringen anser liksom utredaren att det är önskvärt att organisationen med socialförsäkringsnämnder är effektiv och att kvaliteten på nämndens arbete är hög. Regeringen anser att målet om en effektiv och kvalitativ organisation med socialförsäkringsnämnder bättre kan uppnås om de personer som deltar i arbetet också i större omfattning får ta ansvar för de beslut som nämnden fattar. Regeringen föreslår därför att antalet ordinarie ledamöter inte minskas enligt utredarens förslag. Antalet ledamöter behålls istället oförändrat samt systemet med suppleanter i socialförsäkringsnämnderna slopas. Förslaget innebär att samtliga i nämnden får likvärdiga beslutsbefogenheter och likvärdigt ansvar. Möjligheterna till utbildning för samtliga i nämnden bör bli bättre. Ett system med enbart ledamöter bör innebära att eventuellt förekommande prioritering mellan ledamöter och suppleanter eliminieras. Med den föreslagna ändringen av nämndernas sammansättning frigörs också ekonomiska resurser, vilka bör komma nämnderna till del i form av ökade utbildningsinsatser bl.a. i syfte att förstärka nämndledamöternas kunskaper om socialförsäkringen och dess regelsystem.

Regeringens förslag innebär att nuvarande bestämmelse om beslutsförhet bör behållas.

Enligt AFL avgörs ärenden i socialförsäkringsnämnd efter föredragning av tjänsteman hos försäkringskassan. Regeringen anser liksom utredaren att föredragningen är en mycket viktig del i handläggningen av de ärenden som beslutas av socialförsäkringsnämnd. Det är därför av stor betydelse att föredraganden har goda kunskaper, erfarenhet och en allsidig kompetens. En strävan bör därvid vara att långsiktigt fördjupa kunskaperna om socialförsäkringsrätt och förvaltningsrätt hos de föredragande. Regeringen anser att försäkringskassans styrelse i särskilt beslut bör ange vilka kunskaps- och kompetenskrav som skall ställas på den som utses till föredragande. Regeringen anser att frågan inte behöver regleras särskilt utan att detta ingår i styrelsens ansvar enligt den föreslagna bestämmelsen i 18 kap. 9 § AFL. Regeringen anser vidare att försäkringskassans direktör bör ange de tjänstemän som skall ha till uppgift att föredra ärenden inför socialförsäkringsnämnden. Inte heller denna fråga bör regleras särskilt utan får anses ingå i direktörens administrativa ledningsansvar enligt 18 kap. 13 § AFL.

Avvikande mening

I AFL anges att om föredraganden har från beslutet avvikande mening skall denna antecknas till protokollet. Någon tidsfrist för när reservationen skall anmälas finns inte angiven i AFL. Riksförsäkringsverket har i allmänna råd (1992:4) Socialförsäkringsnämnder rekommenderat att den avvikande meningen bör meddelas innan sammanträdet avslutas. Ledamots reservationsrätt regleras i förvaltningslagen (1986:223). Där sägs att avvikande mening skall anmälas innan beslutet expedieras eller ges till känna på något annat sätt. Beslut fattade av socialförsäkringsnämnd expedieras efter att protokollet justerats och eventuellt efterarbete, t.ex. uträkning av ersättningens storlek, är avslutat. I vissa fall kan det dröja flera veckor från det att ärendet beslutats av socialförsäkringsnämnden till det att beslutsmeddelandet sänds till den försäkrade. Under hela denna mellantid har ledamoten rätt att anmäla avvikande mening.

Utredaren uppger att det är relativt ovanligt att någon meddelar avvikande mening och det förekommer mera sällan att någon gör det långt efter att sammanträdet är avslutat. De gällande reglerna är därför inget stort problem. Fråga uppkommer emellertid om när föredraganden senast kan anmäla avvikande mening samt hur man skall förfara när en ledamot anmäler avvikande mening efter att sammanträdet avslutats. Riksförsäkringsverket rekommenderar i det senare fallet att ärendet behandlas i nämnden på nytt.

Regeringen anser att det är önskvärt att komma bort från dilemmat med sent meddelade reservationer. Därför föreslås att ledamots och föredragandens avvikande mening skall anmälas till protokollet innan sammanträdet är slut.

Utredaren har föreslagit att föredragandes anmälan om avvikande mening inte bara bör regleras som en rättighet utan även som en skyldighet. Regeringen anser att bestämmelserna i förvaltningslagen, som innebär en

rätt för föredraganden att få en avvikande mening antecknad, bör följas i Prop. 1997/98:41 detta avseende.

Socialförsäkringsnämndens beslutsbefogenhet

Under år 1996 beslutades drygt 140 000 ärenden av landets socialförsäkringsnämnder. Av dessa var bl.a. 86 000 beslut om förtidspension, 17 500 beslut enligt lagen om arbetsskadeförsäkring, 11 500 beslut om vårdbidrag och 9 000 om handikappersättning. Endast 3 beslut gällde näringsbidrag och 85 särskild efterlevandepension. Nämnderna fattade dessutom 3 800 omprövningsbeslut. Utöver sin behörighet att fatta beslut i enskilda ärenden, skall nämnden även föra försäkringskassans talan i länsrätt och kammarrätt, om en fråga som avgjorts av nämnden överklagas dit.

När socialförsäkringsnämnderna infördes år 1987 uttalades att nämnden skall avgöra ärenden som har stor betydelse för den försäkrade från trygghets- och försörjningssynpunkt och samtidigt inrymmer betydande inslag av skälighetsbedömningar. Sedan dess har reglerna om t.ex. förtidspension och arbetsskada skärpts så att utrymmet för bedömning har inskränkts men inte helt tagits bort.

Regeringen anser att socialförsäkringsnämndernas beslutsbefogenhet idag inte är ändamålsenlig till alla delar. Den är uppdelad på ett stort antal olika ärendeslag och rör ärenden vars konsekvenser för den enskilde och samhället har synnerligen stor spännvidd – från t.ex. förtidspension till en ung person till fråga om rätt till sjukpenning för en kvarts dag. Regeringen anser att detta inte är rimligt eller effektivt.

Regeringen anser att socialförsäkringsnämndens beslutsbefogenhet inte får bli endast formell fråga. Det är viktigt att handläggning och beslut håller en hög kvalitet och att nämndens medverkan har en reell funktion. Ledamöterna bör ha en rimlig möjlighet att sätta sig in i de ofta komplexa och komplicerade ärendena så att de kan få ett reellt inflytande i beslutsprocessen. Regeringen anser att kvaliteten i socialförsäkringsnämndernas arbete bättre kan garanteras om nämnden får färre ärendeslag att besluta i. Ledamöterna kan då lättare tillgodogöra sig och upprätthålla nödvändig kunskap om den gällande rätt som råder på de områden nämnden har att befatta sig med. Den nuvarande uppsplittringen på ett stort antal vitt skilda ärendeslag, ibland sällan förekommande, gör det svårt för nämndens ledamöter att i praktiken ha de kunskaper som ger ett verkligt inflytande över besluten. Mot denna bakgrund anser regeringen att socialförsäkringsnämndens beslutsbefogenhet bör koncentreras till ärenden som under avsevärd tid har väsentlig betydelse för den enskilde från försörjningssynpunkt eller där ersättningen är ägnad att höja den enskildes livskvalitet. Samtidigt skall ärendet innehålla utrymme för bedömning. Saknas däremot bedömningsinslag bör ärendena inte beslutas av socialförsäkringsnämnd.

Begreppet avsevärd tid används i andra sammanhang i olika regelsystem, t.ex. vad gäller förutsättningarna för rätt till förtidspension i form av sjukbidrag och handikappersättning. Med avsevärd tid menas i dessa sammanhang minst ett år. Denna tolkning har sitt ursprung i förarbetena till AFL (prop. 1962:90, bet 1962:L2U, rskr. 1962:250). Regeringen an-

ser att samma tolkning bör gälla även i fråga om vilka ärenden som skall beslutas av socialförsäkringsnämnd.

De ärenden som under avsevärd tid har väsentlig betydelse för den enskilde från försörjningssynpunkt eller där ersättningen är ägnad att höja den enskildes livskvalitet och där respektive ärendeslag samtidigt innehåller utrymme för bedömning är för närvarande följande

- förtidspension/sjukbidrag enligt AFL
- särskild efterlevandepension enligt AFL
- handikappersättning enligt AFL
- vårdbidrag enligt AFL
- assistansersättning enligt lagen (1993:389) om assistansersättning
- bilstöd till handikappade enligt lagen (1988:360) om bilstöd till handikappad
- livränta till den försäkrade, särskild efterlevandelivränta samt arbets sjukdom enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring
- sjukdom och livränta enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.

Dessa ärenden har de beskrivna kriterierna och bör därför beslutas av socialförsäkringsnämnd. Regeringen anser därför att beslutsbefogenheten inte bör ändras i dessa fall.

I det följande redogörs för i vilka fall regeringen anser att socialförsäkringsnämndens beslutsbefogenheter bör ändras. Ändringen av beslutsbefogenheten görs med ledning av att vissa ärenden inte längre rymms inom den ovan beskrivna definitionen.

Frågor om rätt till delpension enligt lagen (1979:84) om delpension till den som inte har förvärvsarbete enbart i form av anställning eller uppdrag – egna företagare – skall i dag avgöras av socialförsäkringsnämnd. Vidare skall ärenden av vidlyftig eller svår beskaffenhet beslutas av nämnd. Det är handläggande tjänstemannen som avgör om ärendet är vidlyftigt eller av svår beskaffenhet. Under år 1996 avgjorde socialförsäkringsnämnderna i landet 171 ärenden om delpension.

Enligt det principbeslut som riksdagen fattat kommer det nya pensionssystemet att medföra att delpensionsförsäkringen upphör som fristående ersättningsform (prop. 1993/94:250, bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439).

Med hänvisning till den tidigare redovisade definitionen och till att delpensionsförsäkringen kommer att upphöra, anser regeringen att alla beslut om delpension bör fattas av tjänsteman hos försäkringskassan.

Beslut om eftergift av återbetalningsskyldighet och ränta för utgivet underhållsstöd m.m. enligt lagen (1996:1030) om underhållsstöd och de upphävda lagarna (1964:143 och 1984:1095) om bidragsförskott och förlängt bidragsförskott, s.k. kraveftergift, beslutas idag av socialförsäkringsnämnd oavsett återkravsbeloppets storlek. Under år 1996 avgjordes ca 3 900 sådana ärenden i landet.

Dessa ärenden kan jämföras med ärenden om återkrav av andra utbetalade ersättningar från försäkringskassan enligt 20 kap. 4 § AFL med flera författningar. De ärendena beslutas av tjänsteman oberoende av hur stort återkravsbeloppet är. Mot denna bakgrund och med hänvisning till

att kraveftergiftsärendena inte uppfyller kriteriet avsevärd tid anser regeringen att dessa bör beslutas av tjänsteman hos försäkringskassan.

Om det är uppenbart att en person som söker bostadsbidrag enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag på grund av hushållets inkomst- eller förmögenhetsförhållanden eller något annat förhållande inte behöver det bidrag som kan beräknas enligt bostadsbidragslagen, får försäkringskassan efter särskild utredning avslå en ansökan, dra in eller sätta ned bidraget. En sådan fråga skall avgöras av socialförsäkringsnämnd. Under år 1996 avgjordes drygt 200 sådana ärenden i hela landet. Dessa ärenden uppfyller inte kriteriet avsevärd tid. Regeringen anser därför att de bör beslutas av tjänsteman hos försäkringskassan.

Om en person, som är berättigad till familjeförmåner, helt eller delvis har sin försörjning från en näring som drivs av honom eller henne eller maken, och särskild avlönad arbetskraft anlitas för att ersätta den bidragsberättigade under tjänstgöringen, lämnas näringsbidrag för lönekostnaden enligt lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret. Om ett sådant ärende bedöms vara vidlyftigt eller av svår beskaffenhet får ärendet avgöras av socialförsäkringsnämnd. Det är handläggande tjänstemannen som avgör om ärendet skall föredras för nämnden. Under år 1996 beslutades endast 3 sådana ärenden i hela landet av nämnd.

Dessa ärenden uppfyller inte kriteriet avsevärd tid. Regeringen anser därför att de bör beslutas av tjänsteman hos försäkringskassan.

Om en enskild begär att ett beslut, som tjänsteman hos försäkringskassan har fattat, skall omprövas, skall antingen en annan tjänsteman hos kassan eller socialförsäkringsnämnden ompröva ärendet. Om den enskilde är missnöjd även med omprövningsbeslutet kan det överklagas till länsrätten. Om den enskilde är missnöjd med ett beslut som socialförsäkringsnämnden fattat skall det inte omprövas, utan vederbörande får överklaga beslutet direkt till länsrätten. I en lång rad fall skall omprövningen av ett tjänstemannabeslut göras av socialförsäkringsnämnd. Dessa ärenden kan uppdelas i följande huvudgrupper:

- fråga om rätt till en ersättning, t.ex. sjukpenning, indragning eller nedläggning av förmånen,
- eller fråga om återbetalning av felaktigt utbetald ersättning. Detta gäller samtliga ersättningsslag och endast om det belopp som har betalats ut för mycket överstiger 10 procent av basbeloppet för det år då beslutet om återbetalning fattades, för närvarande 3 600 kronor.

I samband med övervägandet beträffande vilka ärenden socialförsäkringsnämnden bör avgöra, kan konstateras att de ärendeslag som för närvarande omprövas av nämnd inte uppfyller kraven på att under avsevärd tid ha väsentlig betydelse för den enskilde från försörjningssynpunkt. Av den anledningen bör de enligt regeringens uppfattning inte beslutas av nämnd, även om alla innehåller ett visst utrymme för bedömning.

4.4.2 Tillsättande av socialförsäkringsnämnder

Regeringens förslag: Socialförsäkringsnämndens ledamöter skall utses av försäkringskassans styrelse. Fem ledamöter skall utses efter

förslag av de politiska partier som är representerade i landstinget respektive kommunfullmäktige och två ledamöter skall utses efter förslag av de organisationer på arbetsmarknaden som finns inom försäkringskassans verksamhetsområde. Styrelsen skall utse ordförande och vice ordförande. Ledamöterna skall vara folkbokförda inom försäkringskassans verksamhetsområde. Ledamoten får inte ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Om en ledamot inte längre uppfyller dessa villkor förfaller uppdraget.

Styrelsen skall eftersträva att ledamöterna i nämnden får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön och yrke.

Nämndledamöternas mandatperiod skall börja den 1 april året efter det att ordinarie val har hållits till landstings- och kommunfullmäktige.

Om en ledamot visar giltigt hinder får styrelsen entlediga ledamoten. Om det under en pågående mandatperiod inrättas en ny nämnd, skall de nytillträdande ledamöterna i nämnden utses för den tid som återstår av mandatperioden. Styrelsen skall utse ordförande, och vice ordförande i nämnden.

Utredarens förslag: Utredaren förslag överensstämmer med regeringen med undantag för hur ordförande och vice ordförande skall utses. Utredaren föreslår att ordföranden skall utses av regeringen efter förslag av politiskt parti och att socialförsäkringsnämnden inom sig utser vice ordförande.

Remissinstanserna: Angående utseendet av ordförande avstyrker *Försäkringskassaförbundet* och *Statskontoret* förslaget. Alla övriga tillstyrker det eller lämnar det utan erinran. *Statskontoret* anser att styrelsen skall utse ordföranden och att de politiska partierna inte skall få nomineringsrätt utan att professionella meriter, t.ex. försäkringsjuridisk kompetens eller erfarenhet bör ligga till grund för valet. *Försäkringskassaförbundet* anser att nomineringen skall kunna ske av såväl politiska partiorganisationer som organisationer inom landsting eller kommunfullmäktige. *Försäkringskassaförbundet* anser att både ordföranden och vice ordföranden skall utses av styrelsen.

Förslaget om nominering av övriga ledamöter – *Kammarrätten i Sundsvall* anser att ledamöterna bör utses eller föreslås av landsting respektive kommunfullmäktige på samma sätt som ledamöter i t.ex. skattnämnd. *Länsrätten i Kalmar län* anser att ledamöterna bör utses på samma sätt som nämndemän i förvaltningsdomstol. *Riksförsäkringsverket* och *Handikappombudsmannen* anser att ledamöterna bör utses efter nominering av landsting respektive kommunfullmäktige. *Socialstyrelsen* ställer sig tveksamma till förslaget. *Statskontoret* anser att ledamöterna bör företräda försäkringens intressenter. *Svenska Arbetsgivareföreningen* menar att förslaget innebär att nämnderna fortsatt kommer att ha ett starkt korporativistiskt inslag. *Tjänstemännens Centralorganisation* framhåller att även offentliga arbetsgivarorganisationer bör få nomineringsrätt.

Förslaget om mandatperioden tillstyrks eller lämnas utan erinran.

Skälen för regeringens förslag:

En socialförsäkringsnämnd utgörs i dag idag av sju ledamöter och sex suppleanter. Samtliga i nämnden är förtroendevalda. Ordförande i nämnden utses av regeringen. Nämnden utser inom sig en vice ordförande. Riksförsäkringsverket utser tre ledamöter samt lika många suppleanter och landstinget eller i förekommande fall kommunen utser tre ledamöter samt lika många suppleanter. Om en försäkringskassas verksamhetsområde bestämts av regeringen enligt 18 kap. 1 § AFL beslutar regeringen om fördelningen landsting respektive mellan landsting och kommun när det gäller val av de tre sistnämnda ledamöterna. De ledamöter och suppleanter som utses av landstinget eller kommunen utses enligt samma principer som gäller för val av ledamot till försäkringskassans styrelse.

Riksdagen har ställt sig bakom regeringens riktlinjer om förfarandet vid utseendet av ledamöter i socialförsäkringsnämnder (prop. 1996/97:63). I beslutet ingår att den allmänna försäkringskassans styrelse skall utse samtliga ledamöter i socialförsäkringsnämnden, även nämndens ordförande. Regeringen anser att det inte finns skäl att frångå det tidigare riksdagsbeslutet. I den reformerade administrationen för socialförsäkringen, som bl.a. syftar till att stärka försäkringskassornas självständiga ställning, kommer fr.o.m. den 1 januari 1999 de allmänna försäkringskassornas styrelser i sin helhet att utses av regeringen. Det nationella ansvaret för socialförsäkringen betonas därigenom. Regeringen anser att det är på den regionala nivån som den bästa kännedomen om förhållandena om regionen finns och därför bör styrelsen inneha den viktiga uppgiften att utse samtliga ledamöter inklusive ordförande och vice ordförande i socialförsäkringsnämnden.

Det är positivt för socialförsäkringen att förtroendevalda vid sidan av tjänstemännen beslutar i ett antal ärendeslag vid försäkringskassans socialförsäkringsnämnder. Denna medverkan medger att det är möjligt att tillföra de förtroendevaldas erfarenheter och kunskaper från olika områden som ett komplement till tjänstemännens kunskaper om socialförsäkringen. Genom de förtroendevalda skapas också en bättre förankring i olika medborgargrupper. De förtroendevalda nomineras idag av politiska partier eller genom olika organisationer på arbetsmarknaden. Regeringen anser att socialförsäkringsnämnderna även i framtiden liksom idag i sin helhet bör vara sammansatta av förtroendevalda.

Regeringen anser därför att fem av socialförsäkringsnämndernas ledamöter bör utses efter förslag av de politiska partier som finns representerade i det landsting respektive den kommunfullmäktige som utgör försäkringskassans verksamhetsområde.

Riksdagen tillkännagav till regeringen i samband med sitt ställningstagande att socialförsäkringsnämnderna bör tillföras sakkunskap om villkor och förhållanden på arbetsmarknaden och arbetsplatser. Arbetsmarknadens parter bör mot bakgrund härav ges rätt att nominera ledamöter i socialförsäkringsnämnderna (bet. 1996/97:SfU12, rskr. 1996/97:273).

Av de av Riksförsäkringsverket utsedda ledamöterna skulle före den 1 juli 1992 två ledamöter utses efter förslag från arbetstagarernas och en från de icke offentliga arbetsgivarnas och egenföretagarnas centrala orga-

nisationer för att tillgodose behovet av kunskap om arbetsmarknadsmässiga förhållanden. Svenska Arbetsgivareföreningen och även Småföretagarnas Riksförbund (nuvarande Företagarnas Riksförbund) har dragit sig tillbaka från alla statliga styrelser och nämnder inklusive socialförsäkringsnämnderna. Efter den 1 juli 1992 är frågan, hur de idag av Riksförsäkringsverket utsedda ledamöterna skall nomineras, inte reglerad. I praktiken har ändringen inneburit att de berörda organisationerna Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation och Lantbrukarnas Riksförbund har fortsatt att lämna förslag på ledamöter, och Riksförsäkringsverket har uppdragit åt försäkringskassan att lämna förslag till de tidigare arbetsgivarplatserna. Riksförsäkringsverket utser ledamöter i förhållande till respektive organisations medlemsantal länsvis. Under utredningens gång framkom det att Svenska Arbetsgivareföreningen inte kommer att nominera någon till ledamot av socialförsäkringsnämnderna. Sveriges Akademikers Centralorganisation har uttalat att de vill undvika en koppling mellan den fackliga organisationens roll och myndighetsutövning – i synnerhet över enskilda personer.

Trots vissa svårigheter att få fram representanter från några organisationer bör systemet med nomineringsrätt för organisationerna på arbetsmarknaden kvarstå. Dessa svårigheter bör inte medföra att de organisationer som accepterat inbjudan att delta i socialförsäkringsnämndernas arbete stängs ute. Det är således viktigt att det i nämnderna finns representanter med en bred och allsidig kunskap om förhållandena på arbetsmarknaden. Två av ledamöterna i en socialförsäkringsnämnd bör därför utses efter förslag från organisationer på arbetsmarknaden. Mot bakgrund av att Svenska Arbetsgivareföreningen inte kommer att nominera några ledamöter till socialförsäkringsnämnderna bör fler arbetsgivarorganisationer ges rätt att föreslå ledamöter. Kretsen arbetsgivare med nomineringsrätt bör därför omfatta även offentliga arbetsgivarorganisationer.

Vid nomineringen bör en försäkringskassas samtliga socialförsäkringsnämnder utgöra underlag för det antal ledamöter som skall nomineras. Styrelsen skall eftersträva att de ledamöter som föreslås av de politiska partierna får en sammansättning som motsvarar den politiska representationen i landstinget respektive kommunfullmäktige. Styrelsen skall också bevaka att sammansättningen bland de ledamöter som nominerats av organisationerna på arbetsmarknaden fördelas jämt mellan dem som nominerats av arbetstagar- respektive arbetsgivarorganisationer.

Regeringen anser att det är viktigt att socialförsäkringsnämndens ledamöter har kännedom om de lokala och regionala förhållanden som råder i nämndens verksamhetsområde. Enligt AFL skall en ledamot av socialförsäkringsnämnden ha rösträtt till val av kommunfullmäktige. För att markera sin inställning föreslår regeringen att ledamoten även skall vara folkbokförd inom försäkringskassans verksamhetsområde. Om en ledamot inte längre uppfyller dessa villkor skall uppdraget förfalla. När försäkringskassans styrelse utser nämndledamöter bör den dessutom eftersträva att få ledamöter som är bosatta i det geografiska område som utgör socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde.

Regeringen föreslår att samma regler som gäller i rättegångsbalken, om att den som har förvaltare enligt 11 kap.7 § föräldrabalken inte får utöva

domarämbetet, även skall gälla för ledamot av en socialförsäkringsnämnd och att detta bör regleras i AFL. Regeringen har tidigare föreslagit att detta även skall gälla för ledamot i försäkringskassas styrelse.

Köns-, yrkes- och åldersfördelning m.m.

Utredaren konstaterade att könsfördelningen i de nuvarande socialförsäkringsnämnderna är tämligen jämn, 56 procent män och 44 procent kvinnor. Regeringen anser att det är angeläget med en jämn könsfördelning även i de kommande nämnderna. Utredaren konstaterade också att nuvarande ledamöters genomsnittsålder är 54,7 år och att 27 procent är äldre än 60 år och endast 26 procent är yngre än 50 år. Regeringen menar att om alltför många ledamöter på grund av åldersskäl har lämnat det aktiva yrkeslivet och därför inte har de aktuella förhållandena på arbetsmarknaden helt uppdaterade, blir syftet med lekmanamedverkan inte uppfyllt. Risken är också att ingen i nämnden känner till yngre personers speciella situation. Därför är det önskvärt med en allsidigare åldersfördelning. Mot bakgrund till riksdagens beslut med anledning av proposition Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik (prop. 1997/98:6, bet. 1997/98:SfU6) bör strävan vara att nämnden även speglar befolkningens etniska sammansättning.

I 4 kap. 7 § rättegångsbalken finns det bestämmelser som syftar till en allsidig sammansättning av nämndemannakåren avseende ålder, kön och yrke. Bestämmelsen riktar sig i första hand till de organ som väljer nämndemän. Regeln innebär en skyldighet för de som utser och nominerar att sträva efter representativitet. Bestämmelsen har en målsättningskaraktär. Regeln innebär inte att en viss grupp i samhället har en ovillkorlig rätt att bli företräd för nämndemännen. Regeringen anser att den reglering som finns för nämndemannakårens sammansättning också bör finnas reglerad i AFL avseende socialförsäkringsnämndernas ledamotskårs sammansättning.

Mandatperiod

Regeringen anser att längden på mandatperiod för ledamöterna i socialförsäkringsnämnderna bör vara oförändrad, dvs. fyra år. Detta följer den mandatperiod som gäller för bl.a. försäkringskassans styrelse och landstings- respektive kommunfullmäktige. Varje ny mandatperiod bör börja den 1 april året efter det att val har hållits till landsting eller kommunfullmäktige i hela landet.

Tidpunkten 1 april gör det möjligt för den nyvalda styrelsen för försäkringskassan att sätta sig in i nominerings- och tillsättningsfrågan av socialförsäkringsnämndernas ledamöter.

Utredaren har föreslagit att även socialförsäkringsnämnderna införs för en tid av fyra år och att det inför varje ny mandatperiod sker en prövning av hur många nämnder det skall inrättas. I samband med att socialförsäkringens administration reformeras skall styrelsen för de allmänna försäkringskassorna bl.a. inrätta socialförsäkringsnämnder och utse ledamöter i dessa. Regeringen menar att avsikten är att styrelsen inrättar de nämnder

som behövs och att styrelsen löpande kan ompröva det antal nämnder som finns. Därför bör det inte finnas en bestämmelse om att socialförsäkringsnämnderna skall inrättas i samband med att en ny mandatperiod börjar.

Regeringen föreslår att mandatperioderna för ledamöterna i socialförsäkringsnämnder skall vara oförändrad, dvs. fyra år. Under denna tid kan det inom försäkringskassans verksamhetsområde som sagt inträffa förändringar som det inte går att förutse i mandatperiodens början. Antalet uppgifter en allmän försäkringskassa har ansvar för kan ändras och därmed också behovet av antalet socialförsäkringsnämnder. Regeringen anser att det därför måste finnas en möjlighet för styrelsen att under löpande mandatperiod göra ändringar av socialförsäkringsnämndernas verksamhetsområden, genom att t.ex. minska antalet nämnder. En ledamots uppdrag bör därför kunna upphöra i förtid om försäkringskassans styrelse beslutar det.

Regeringen har för avsikt att förlänga mandatperioden för de nuvarande nämndledamöterna till och med den 31 mars 1999.

Regeringen anser att om en ledamot av socialförsäkringsnämnd visar giltigt hinder skall försäkringskassans styrelse få entlediga honom under löpande mandatperiod. Regeringen anser att frågan bör regleras i AFL. En liknande bestämmelse finns i 4 kap. 8 § rättegångsbalken beträffande nämndemän.

4.5 Organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringens administration

Regeringens förslag: Riksförsäkringsverket skall i rollen som ansvarig systemägare ha ett särskilt ansvar för det omfattande vidareutvecklingsarbete beträffande socialförsäkringens IT-verksamhet som nu skall ske för att skapa ett effektivt IT-stöd för Riksförsäkringsverkets och försäkringskassornas verksamhet.

Riksförsäkringsverket skall, i samverkan med försäkringskassorna, driva utvecklingsarbetet och vidta de åtgärder som är nödvändiga.

Följande utgångspunkter skall gälla för arbetet:

Riksförsäkringsverket skall stärka sin roll som systemägare varvid särskilt beställarkapaciteten skall utvecklas. ADB-avdelningens roll som utförare av gemensamma IT-system skall renodlas och avdelningens verksamhet uppdragsfinansieras. Relationen mellan beställare och utförare skall vara affärsliknande.

En nära och god samverkan mellan Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna är nödvändig vad gäller utveckling, drift och förvaltning av system. En fortsatt utveckling av samverkansformerna med beaktande av Riksförsäkringsverkets entydiga ansvar som systemägare skall ske.

Utvecklingsarbetet skall ske så att bl.a. genomförandet av det nya pensionssystemet klaras samtidigt som systemens funktionalitet säkerställs inför övergången till år 2000. Vidare skall införandet av ny teknik ske med beaktande av den verksamhetsmässiga prioriteringen, varvid kassornas behov skall sättas i förgrunden.

Statskontorets förslag: Statskontorets förslag överensstämmer med regeringens. En sammanfattning av Statskontorets förslag redovisas i bilaga 5. Det kan särskilt nämnas att Statskontoret i sin rapport framhåller att IT-verksamheten inom socialförsäkringsområdet är eftersatt och att problemen i första hand rör utvecklingsverksamheten. Ett uppdämt behov finns av förbättrat IT-stöd som är väl anpassat till verksamhetsbehoven. Samtidigt pekar Statskontoret på att olika förbättringsåtgärder som ligger i linje med den inriktning som Statskontoret förordar redan påbörjats under ledning av Riksförsäkringsverket. Med hänsyn till detta bör enligt Statskontorets mening inga drastiska omläggningar av strukturell art genomföras för närvarande. De påbörjade och planerade åtgärderna bör ges en möjlighet att verka så att deras effekter på verksamheten kan bedömas. Statskontoret pekar dock på ett antal konkreta åtgärder som bör vidtas för att förbättra Riksförsäkringsverkets styrning av den gemensamma IT-verksamheten. Statskontorets sammanfattande bedömning är att de satsningar som nu planeras och genomförs skapar förhållandevis goda förutsättningar för att problemen inom IT-området skall få en lösning. Det krävs dock att åtgärderna blir föremål för tydliga prioriteringar och en aktiv styrning samt att insatserna noggrant följs upp på samtliga beslutsnivåer.

Remissinstansernas synpunkter: Samtliga remissinstanser som lämnat synpunkter ansluter sig helt eller i huvudsak till Statskontorets förslag. *Riksförsäkringsverket* framför angående vissa frågor beträffande den lokala driftorganisationen att socialförsäkringens administration inom sig bör avgöra hur dessa fråga skall hanteras. *Riksrevisionsverket* framhåller att den förändring som socialförsäkringsområdet nu står inför ställer stora krav på styrning och uppföljning. Därför bör regelbundna externa kvalitetsgranskningar göras av hur de olika aktiviteterna utvecklas. *Centrala studiestödsnämnden* och *Arbetsmarknadsstyrelsen* pekar båda på vikten av att socialförsäkringens IT-verksamhet fungerar på ett bra sätt med hänsyn till de båda myndigheternas behov av vissa samband med socialförsäkringsområdet. *Försäkringskassaförbundet* framför att vissa förslag är behäftade med oklarheter och att konsekvenserna inte är klarlagda. Vissa förslag präglas av osäkerhet när det gäller möjligheterna till genomförande, något som också lyfts fram i rapporten. Enligt förbundets mening är ett gemensamt ansvarstagande, en tydlig roll- och ansvarsfördelning samt en aktiv samverkan och dialog mellan Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna den grundläggande förutsättningen för en effektiv IT-verksamhet. *Försäkringsanställdas förbund* pekar särskilt på behovet av att de fackliga organisationerna får delta i IT-kollegiet och rådet för ADB-avdelningen. *Riksskatteverket* påpekar att det ofta finns betydande ekonomiska vinster att göra genom en hård styrning och samordning av drift- och kundstödslösningar.

Förslag från arbetsgrupp inom Socialdepartementet: Den arbetsgrupp inom Socialdepartementet som följt Riksförsäkringsverkets och försäkringskassornas utvecklingsarbete har redovisat vissa förslag och överväganden beträffande det fortsatta utvecklingsarbetet. Förslagen överensstämmer med regeringens. Förslagen berör i huvudsak samma frågor som de som Statskontoret behandlar i sin rapport och gruppens

överbäganden överensstämmer i allt väsentligt med de slutsatser och rekommendationer som Statskontoret redovisar.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen anser liksom Statskontoret att behovet av effektivisering och förnyelse av socialförsäkringens IT-verksamhet är stort. Inriktningen av den fortsatta utvecklingen av socialförsäkringens IT-verksamhet bör vara den som Statskontoret föreslår och som Riksförsäkringsverket redan inlett och som stöds i allt väsentligt av remissinstanserna och den ovannämnda arbetsgruppen. Därvid kan följande särskilt framhållas.

Det är närmast en självklarhet att verksamhetens behov skall styra utvecklingen av socialförsäkringens IT-verksamhet. Under lång tid har dock bl.a. utvecklingen av IT-stöd som underlättar försäkringskassornas ärendehandläggning varit eftersatt. Detta beror inte minst på brister i styrningen av utvecklingsverksamheten. Oklarheter har även funnits i roll- och ansvarsfrågor. Det är därför viktigt att dessa frågor nu klargörs. Det är också viktigt att verksamhetsutvecklingen sätts i förgrunden och att formerna för att åstadkomma IT-stöd som effektiviserar socialförsäkringsadministrationens ärendehandläggning och ledning, uppföljning och utvärdering av verksamheten förbättras. Därmed ges ökade möjligheter att klara de försäkrades servicekrav samtidigt som kraven på ett löpande kraftfullt förändringsarbete för att effektivisera verksamheten bättre kan tillgodoses.

Det är viktigt att inledningsvis klara ut återstående oklarheter vad gäller roll- och ansvarsfrågor beträffande IT-verksamheten för att det nödvändiga förändringsarbetet effektivt skall kunna genomföras. Regeringen har redan i proposition 1996/97:63 Samverkan, socialförsäkringens ersättningsnivåer och administration m.m. slagit fast att Riksförsäkringsverket även framgent skall vara systemägare för socialförsäkringens gemensamma IT-system. Enligt regeringens mening är huvudpunkterna i systemägaransvaret följande.

Riksförsäkringsverket skall svara för att de gemensamma försäkringsystemen utformas i enlighet med verksamhetens krav. Detta innefattar såväl att systemen utformas så att socialförsäkringens bestämmelser följs som att användarna på försäkringskassorna får ett effektivt stöd för sin ärendehandläggning. Ansvaret omfattar också former och metoder för att utveckla systemen liksom prioritering och finansiering samt uppföljning och utvärdering av systemen.

I systemägaransvaret ingår även att svara för den gemensamma IT-verksamhetens infrastruktur dvs. att systemen hanteras på en gemensam teknisk plattform som garanterar att bl.a. tillgänglighet och driftsäkerhet upprätthålls på fastställd nivå över hela socialförsäkringens administration. Nära kopplat till detta är även ansvaret för att systemutveckling och drift sker effektivt.

I systemägarrollen ingår ett beställaransvar vad gäller de gemensamma systemens funktion i förhållande till utföraren/leverantören av gemensamma system. Riksförsäkringsverkets ADB-avdelning är för närvarande utförarorganisationen och regeringen har inte funnit skäl att nu ändra det förhållandet. En tydlig ansvars- och arbetsfördelning mellan beställarrespektive utförarorganisationen måste dock finnas. Därvid skall gälla att beställarorganisationen har ansvaret för verksamhetsutveckling och prio-

riteringar medan utförarorganisationen har ett renodlat leveransansvar. En viktig uppgift för beställarorganisationen är att svara för planering av de utvecklingsinsatser som prioriteras med hänsyn till verksamhetens behov av IT-stöd.

Beställaren skall svara för att enbart sådana beställningar görs som är verksamhetsmässigt motiverade och ekonomiskt lönsamma. Relationerna mellan beställare och utförare skall vara affärsliknande och samverkansrutinerna skall byggas upp med hänsyn härtill. I detta ingår t. ex att avtal utformas mellan beställare och utförare och att en tydlig prissättning skapas. ADB-avdelningens verksamhet bör vara helt uppdragsfinansierad och beställaren skall ha det ekonomiska ansvaret för finansiering av uppdragen och också den kostnadsuppföljning m. m. som behövs. Samtliga kostnader för IT-verksamheten skall synliggöras och den ekonomiska redovisningen skall utformas med hänsyn härtill.

För närvarande ansvarar försäkringskassorna för delar av driften och den tekniska förvaltningen av de gemensamma systemen. Med hänsyn till vikten av att ha en klar och tydlig ansvarsfördelning bör Riksförsäkringsverkets ADB-avdelning ha ett samlat ansvar för hela kedjan av steg som avser drift och förvaltning av de gemensamma systemen. På motsvarande sätt bör respektive försäkringskassa ha ansvar för eventuella egenutvecklade lokala system dvs. system som inte ingår i de gemensamma systemen. Detta ansvar för försäkringskassorna innefattar bl.a. att förbereda sina egna system inför millenniumskiftet. Finns det behov av ett lokalt ADB-stöd, t.ex. för uppföljning, skall goda möjligheter finnas att ansluta och anpassa stödet till de gemensamma systemen.

Det ankommer på Riksförsäkringsverket att i samverkan med försäkringskassorna närmare klargöra och precisera ansvarsfördelningen och också utforma en effektiv arbetsfördelning med utgångspunkt i ovan nämnda huvudpunkter.

Regeringen har nu inte funnit skäl att föreslå att delar av ADB-avdelningens verksamhet läggs på extern leverantör, eftersom en sådan åtgärd för närvarande inte bedöms medföra några verksamhetsmässiga eller ekonomiska mervärden i ett kort tidsperspektiv. Effekterna av de föreslagna förändringarna bör avvaktas innan beslut tas om eventuella sådana åtgärder. Dessutom ger en ökad affärsliknande samverkansform mellan beställare och utförare tillsammans med förstärkt resultatuppföljning goda förutsättningar och handlingsfrihet för sådana framtida överväganden.

Försäkringskassornas inflytande över den gemensamma IT-verksamheten syftar ytterst till att systemen utformas och drivs så att verksamheten på försäkringskassorna underlättas. Det är av största vikt att rationaliseringsmöjligheterna tillvaratas och att prioritering av systemutvecklingen sker med utgångspunkt i sådana bedömningar och med hänsynstagande till försäkringskassornas önskemål om när och på vilket sätt systemen skall färdigställas. En nära och god samverkan mellan försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket är därför nödvändig vad gäller utveckling, drift och förvaltning av de gemensamma systemen. Detta innefattar såväl kort som långsiktig planering men också prioritering och finansiering.

Försäkringskassornas inflytande hänger nära samman med kassornas roll som kravställare. Den rollen bör stärkas bl. a genom en förstärkt kompetensutveckling men också genom förstärkt samverkan mellan Riksförsäkringsverkets beställarfunktion och försäkringskassornas kravställningsarbete. Försäkringskassorna bör bl.a. ges möjlighet att i effektiva former delta såväl vid systemutveckling som i beredning inför beslut beträffande strategiska IT-frågor.

Insatser i nu nämnda avseenden har redan påbörjats av Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna och dessa insatser ger en god grund för fortsatta sådana åtgärder. En vidareutveckling av insatserna bör ske.

Med hänsyn till behovet av snabba förbättringar i socialförsäkringsadministrationens IT-verksamhet är det angeläget att konkreta åtgärder i linje med den redovisade inriktningen snarast genomförs. Sådana åtgärder har, som tidigare sagts, redan påbörjats av Riksförsäkringsverket i samverkan med försäkringskassorna och regeringen anser att dessa insatser bör ges tillfälle att verka innan eventuella beslut om förändringar av mer strukturell art vidtas i IT-verksamheten. Regeringen vill dock starkt understryka nödvändigheten av att förändringsarbetet leder till önskade förbättringar så snart som möjligt. Därvid måste också beaktas att åtgärderna skall göras på ett sådant sätt att bl.a. genomförandet av det reformerade pensionssystemet klaras samtidigt som systemens funktionalitet säkerställs inför millenniumskiftet. Vidare skall införandet av ny teknik ske med beaktande av den verksamhetsmässiga prioriteringen av IT-stödets vidareutveckling, varvid försäkringskassornas behov skall sättas i förgrunden.

En väl fungerande IT-verksamhet inom socialförsäkringen är av största betydelse inför det fortsatta arbetet med att effektivisera socialförsäkringens administration men också för att möjliggöra fortsatta socialförsäkringsreformer. Det är därför nödvändigt att vidareutvecklingen av IT-verksamheten blir framgångsrik. Det fortsatta utvecklingsarbetet bör därför följas noga och bli föremål för återkommande genomlysningar och kontrollstationer. Regeringen har därför bl.a. för avsikt att återkomma till den frågan i regleringsbrevet för Riksförsäkringsverket avseende budgetåret 1998. Mot bakgrund av de krav som ställs på säkerheten inom IT-området bör Riksförsäkringsverket bevaka denna fråga t.ex genom att utfärda allmänna råd som vägledning för försäkringskassorna.

5 Vissa ändringar av redovisningen på statsbudgeten

Regeringen lämnar i det följande förslag till riktlinjer för ändringar av redovisning på statsbudgeten genom att föreslå att vissa fonder som förvaltas av Riksförsäkringsverket avvecklas. Under förutsättning av riksdagens godkännande avser regeringen att under år 1998 återkomma till riksdagen med förslag till de lagändringar som behövs.

Regeringens förslag: Principen om bruttoredovisning enligt lagen om statsbudgeten skall tillämpas på arbetsskadeförsäkringen och delpensionsförsäkringen fr.o.m. budgetåret 1999. Vissa fonder som förvaltas av Riksförsäkringsverket men inte längre fyller något praktiskt syfte bör avvecklas.

Skälen för regeringens förslag: I syfte att göra statens inkomster och utgifter mer överskådliga samt för att bidra till att stärka budgetprocessen har regeringen under senare år ökat användningen av bruttoredovisning på statsbudgeten. Detta innebär att inkomster redovisas på statsbudgetens inkomstsida och utgifter på utgiftssidan. Detta sker i enlighet med grundregeln i 17 § lagen (1996:1059) om statsbudgeten där det föreskrivs att statens inkomster och utgifter skall budgeteras och redovisas brutto på statsbudgeten. Denna ordning har nyligen införts i fråga om arbetslöshetsersättning, lönegaranti vid konkurs och sjukförsäkringen. Inom socialförsäkringsområdet redovisas bl.a. arbetsskadeförsäkringen och delpensionsförsäkringen fortfarande netto mot inkomsttitlar. På dessa områden, liksom de tidigare nämnda, har det visat sig svårt att med rimligt precision balansera de regelstyrda inkomsterna och utgifterna. Stora över- eller underskott har tenderat att uppkomma som minskat statsbudgetens överskådlighet. Som regeringen tidigare aviserat har regeringen övervägt ändringar av den fortsatta redovisningen av dessa försäkringar och andra fonder som förvaltas av Riksförsäkringsverket.

Riksförsäkringsverkets fondförvaltning regleras bl.a. i reglemente (1961:265) angående förvaltningen av Riksförsäkringsverkets fonder och omfattar för närvarande 18 olika fonder. Av fonderna är delpensionsfonden den största och vid slutet av år 1996 omfattade den ca 5,3 miljarder kronor. Arbetsskadefonden däremot har ett underskott som för närvarande uppgår till ca 12 miljarder kronor. Därutöver förvaltar Riksförsäkringsverket ett antal fonder vilka är av varierande omfattning för ett antal skilda ändamål. Som exempel kan nämnas Särskilda yrkesskadefonden vars tillgångar uppgick till 71,9 miljoner kronor i slutet av år 1996. Det sammantagna värdet av de fonder som Riksförsäkringsverket förvaltar uppgick den 31 december 1996 till 6,8 miljarder kronor.

Arbetsskadefonden

Arbetsskadeavgifter skall enligt lagen (1981:691) om socialavgifter föras till arbetsskadefonden, med vars tillgångar kostnaden för arbetsskadeförsäkringen och motsvarande äldre bestämmelser samt förvaltningskostnader skall täckas. Regeringen har inte funnit några hinder mot att införa bruttoredovisning och i samband därmed avveckla fonden. Regeringen föreslår därför en avveckling. Arbetsskadeavgiften bör i fortsättningen föras till en bruttoredovisad inkomsttitel. Utgifterna för arbetsskadeförsäkringen bör inte avräknas mot den inkomsttiteln utan på sedvanligt sätt finansieras från ett anslag som riksdagen anvisar för ändamålet. Riksdagens möjligheter att ta ställning till inkomster och utgifter förenade med arbetsskadeförsäkringens regler förbättras därmed. Då uppnås den av finansutskottet önskade tydligheten. Den fond som tidigare

bildades av arbetsskadeavgiften men som f.n. uppvisar ett underskott bör avvecklas. Den i fonden bokförda skulden är fiktiv och kan elimineras utan statsfinansiella konsekvenser. Förändringen bör genomföras fr.o.m. budgetåret 1999. De försäkrades rättigheter som följer av lag och avtal påverkas inte av att redovisningen på statsbudgeten ändras.

Delpensionsförsäkringen

Delpensionsavgifter skall enligt lagen (1981:691) om socialavgifter föras till en fond, benämnd delpensionsfonden, med vars tillgångar kostnaderna för pensioner enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring och motsvarande äldre bestämmelser skall täckas.

Regeringen har inte funnit några hinder mot att införa bruttoredovisning och i samband därmed avveckla fonden. Regeringen föreslår därför en avveckling. I fortsättningen bör delpensionsavgiften föras till bruttoredovisad inkomstitel. Utgifterna för delpension bör i fortsättningen inte avräknas mot inkomstiteln utan på sedvanligt sätt finansieras från ett anslag som riksdagen anvisar för ändamålet. Riksdagens möjlighet att ta ställning till inkomster och utgifter förenade med delpensionsregler förbättras därmed. Då uppnås den av finansutskottet önskade tydligheten. I samband med avvecklingen bör värdet av fondens tillgångar föras till en inkomstitel. Förändringen bör genomföras fr.o.m. budgetåret 1999. De försäkrades rättigheter som följer av lag och avtal påverkas inte av att redovisningen på statsbudgeten ändras.

Den föreslagna ändringen av redovisningen på statsbudgeten för arbetsskedeförsäkringen och delpensionsförsäkringen fr.o.m. budgetåret 1999 innebär att ramarna för utgiftsområde 10, Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp och utgiftsområde 11, Ekonomisk trygghet vid ålderdom behöver höjas. Utgifterna för arbetsskedeförsäkringen och delpensionsförsäkringen förs upp som nya anslag under utgiftsområde 10 respektive 11. En omfördelning behöver således göras inom det statliga utgiftstaket. Utgifterna inom dessa utgiftsområden ökar medan utgifterna inom socialförsäkringar vid sidan av statsbudgeten minskar i motsvarande omfattning. Det statliga utgiftstaket påverkas dock inte. Den ändrade redovisningsprincipen påverkar också anslagen under utgiftsområde 10, för (B1), Riksförsäkringsverket och (B2), Allmänna försäkringskassor, eftersom dessa för närvarande tillförs medel från arbetsskedefonden för administration av försäkringen. Medel för denna administration tas upp under respektive ramanslag. Inte heller detta medför några statsfinansiella konsekvenser. Efter denna omläggning kommer socialförsäkringssektorn vid sidan av statsbudgeten att bestå av endast den allmänna tilläggspensionen (ATP).

Andra fonder som förvaltas av Riksförsäkringsverket

Regeringen har också aviserat i 1998 års budgetproposition att andra fonder som förvaltas av Riksförsäkringsverket och som inte fyller något praktiskt syfte bör avvecklas. För de fonder som avvecklas kommer regeringen i samband med att förslag till lagändringar presenteras att redo-

göra för hur medlen i dessa fonder skall användas. Regeringen har, vid sin genomgång av de fonder som Riksförsäkringsverket förvaltar, funnit att Folkpensioneringsfonden, Särskilda yrkesskadefonden och Barnlivräntefonden bör kunna avvecklas.

Folkpensioneringsfonden som bildades i samband med 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring skulle upphöra i och med 1980 års budgetreform. Regeringen beslöt då även om avveckling år 1983. Fonden finns emellertid kvar och av tillgångarna är en del placerade i Riksförsäkringsverkets sjukhus i Tranås och Nynäshamn, resterande i obligationer. Särskilda yrkesskadefonden bildades år 1962 genom avsättning från dåvarande yrkesskadeförsäkringen och endast 1 005 kr betalades ut under budgetåret 1995/96. Från Barnlivräntefonden kunde föräldrar till barn utom äktenskap före den 1 juli 1983 köpa barnlivräntor hos Riksförsäkringsverket. Fonden har numera inga förpliktelser. Regeringen avser återkomma till riksdagen med slutliga förslag i dessa frågor.

Omfattningen av Riksförsäkringsverkets fondförvaltning genomgår en betydande minskning genom att delpensionsfonden avvecklas.

Regeringen avser därför också pröva frågan om vilken eventuell ny organisation som bör förvalta de kvarvarande fonderna och senare återkomma med eventuella förslag.

6 Lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst

Regeringens förslag: En försäkringskassa och ett landsting får tillsammans med flera kommuner inom samma landsting bedriva en gemensam försöksverksamhet enligt lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst.

Skälen för regeringens förslag: Riksdagen har beslutat att tillåta lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst. Försöksverksamheten regleras genom lag (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst. Antalet försöksområden är begränsade till tio.

Beslut om att medverka i försöksverksamheten har beviljats för

- Stenungsunds kommun, Bohuslandstinget och Bohusläns allmänna försäkringskassa,
- Göteborgs kommun och Göteborgs allmänna försäkringskassa,
- Grästorps kommun, Landstinget i Skaraborgs län och Skaraborgs läns allmänna försäkringskassa,
- Gotlands kommun och Gotlands läns allmänna försäkringskassa,
- Finspångs kommun, Östergötlands läns landsting och Östergötlands läns allmänna försäkringskassa samt

– Malmö kommun och Malmöhus läns allmänna försäkringskassa.

Ytterligare ett antal ansökningar är under beredning.

Av 1 § lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst framgår det att en allmän försäkringskassa, ett landsting och en kommun som har kommit överens om det får bedriva lokal försöksverksamhet med finansiell samordning enligt den lagen, under förutsättning att regeringen medger det.

Det är således inte möjligt för en försäkringskassa och ett landsting att tillsammans med flera kommuner inom försäkringskasse- respektive landstingsområdet bedriva en gemensam försöksverksamhet. Däremot finns det möjlighet för en försäkringskassa och ett landsting att tillsammans med olika kommuner inom försäkringskasse- respektive landstingsområdet bedriva flera olika försök enligt den nu aktuella försökslagstiftningen.

Regeringen har tidigare ansett att det inte behövs ytterligare försöksverksamhet vad avser olika samverkansmodeller inom rehabiliteringsområdet utöver dem som för närvarande bedrivs, och att nya strukturella samverkansmodeller därför bör övervägas först när en utvärdering av försöksverksamheterna med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst har redovisats (prop. 1996/97:63). Detta godkändes av riksdagen (bet. 1996/97:SfU12, rskr. 1996/97:273).

Regeringen har emellertid fått kännedom om att det finns starka önskemål om att inom ramen för den nuvarande försökslagstiftningen bedriva försöksverksamhet mellan en försäkringskassa, ett landsting och flera kommuner. En sådan försöksverksamhet skulle enligt regeringens uppfattning kunna vara möjlig för ett försäkringskasse- respektive landstingsområde som består endast av kommuner med relativt få invånare.

För närvarande bedrivs försöksverksamhet inom områden som omfattar både stadsdelar med många invånare och enskilda kommuner med relativt få invånare. Regeringen anser att det inom den nuvarande försöksverksamhetens ram även bör ges utrymme för en större regional försöksverksamhet där inte endast befolkningsunderlaget och relativt lokala förhållanden är av intresse utan även i stor utsträckning de geografiska förutsättningarna.

Regeringen anser därför att det bör ges möjlighet för en försäkringskassa och ett landsting att tillsammans med flera kommuner inom samma landsting bedriva en gemensam försöksverksamhet.

Detta föranleder ändringar i lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst.

7 Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och kostnader

Förslagen avseende socialförsäkringens administration bör genomföras med början den 1 juli 1998. Reglerna om de allmänna försäkringskassor-

nas styrelser avseende antal ledamöter, utseende av ledamöter och kriterier för att kunna utses bör tillämpas första gången på de styrelser som utses med mandat fr.o.m. den 1 januari 1999.

Ändringarna i socialförsäkringsnämndernas beslutsbefogenheter tillämpas fr.o.m. den 1 juli 1998 medan övriga bestämmelser om socialförsäkringsnämnderna tillämpas första gången på de socialförsäkringsnämnder som utses för tid fr.o.m. den 1 april 1999.

Tidpunkten är lämplig mot bakgrund av att en ny mandatperiod för bl.a. försäkringskassornas styrelser påbörjas den 1 januari 1999. Styrelserna och socialförsäkringsnämnderna kan därmed inför kommande mandatperiod utses enligt reformerade regler.

För ansökan som beslutas av socialförsäkringsnämnd och som inkommit före den 1 juli 1998 men ej beslutad före detta datum tillämpas de nya bestämmelserna. Beslut som meddelats före den 1 juli 1998 som föranleder omprövning, skall omprövas av socialförsäkringsnämnd.

Förslagen avseende socialförsäkringens administration får anses vara kostnadsneutrala. Antalet förtroendevalda i socialförsäkringsnämnderna kommer att minska med förslagen i denna proposition. Resurser som frigörs bör komma till användning för att öka utbildningsinsatserna av ledamöter i nämnderna. Antalet ärenden en socialförsäkringsnämnd beslutar om föreslås också minska. Detta bör kunna leda till att antalet beslut per sammanträde i en nämnd minskar.

Eventuella kommande ändringar av lokalkontorsnätet liksom resursbehov inom socialförsäkringens IT-stöd bör beaktas i kommande budgetdialoger. Förslagen om ändringar av redovisningen på statsbudgeten m.m. bör genomföras med början av budgetåret 1999. Förslaget rörande lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst (SOCSAM) bör träda i kraft den 1 april 1998.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

I 18 kap. lagen om allmän försäkring som innehåller bestämmelser om de allmänna försäkringskassorna görs omfattande ändringar. Förutom att det införs flera nya bestämmelser ändras kapitlet såväl redaktionellt som språkligt. Det har i ingressen till lagförslaget inte varit möjligt att på ett begripligt sätt ange alla de redaktionella ändringar som görs i 18 kap. För flertalet av de nuvarande paragraferna anges därför att dessa får en ny lydelse även om det endast är fråga om omflyttningar och redaktionella ändringar i övrigt. För att beskriva alla ändringar av redaktionell natur finns en översikt över var kapitlets bestämmelser är placerade i den nuvarande lydelsen i förhållande till placeringen i den föreslagna lydelsen (bilaga 4).

3 kap. Om sjukpenning

8 §

Hänvisningen till bestämmelsen om försäkringsläkare ändras eftersom denna bestämmelse numera återfinns i 18 kap. 15 §.

18 kap. Om allmänna försäkringskassor

Allmänna bestämmelser

1 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar vad som gäller för närvarande. De ändringar som görs är av språklig natur.

I paragrafens *andra stycke* anges att styrelsen leder den allmänna försäkringskassan och att det i försäkringskassan finns en direktör samt en eller flera socialförsäkringsnämnder.

2 §

Paragrafen är ny och föreskriver i *första stycket 1* att den allmänna försäkringskassans grundläggande uppgift är att utreda och besluta i ärenden vilkas handläggning har anförtrotts försäkringskassan. I paragrafens *första stycke 2* föreskrivs att försäkringskassan i sin handläggning skall svara för att social- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist inom dess verksamhetsområde. Det är Riksförsäkringsverket som på nationell nivå genom bl.a. sin normgivning verkar för en likformig och rättvis tillämpning (jfr. 2 § 2 förordningen (1988:1204) med instruktion för Riksförsäkringsverket). Det är inte åsyftat med bestämmelsen i denna punkt att en försäkringskassa, för att kunna svara för en likformig och rättvis tillämpning, skall kunna meddela egna regler som avviker från dem som utfärdats på nationell nivå. I *punkten 3* åläggs försäkringskassorna två centrala uppgifter; dels att vidta åtgärder för att förebygga och minska ohälsa i syfte att minska de långa sjukskrivningsperioderna, dels att aktivt arbeta med rehabilitering enligt vad som närmare föreskrivs i 22 kap. *Första stycket 4 och 5* motsvaras av nuvarande 5 § andra respektive tredje stycket. De ändringar som görs är av språklig natur.

I *andra stycket* ges försäkringskassan möjlighet att även i frågor som inte rör rehabilitering träffa överenskommelser med kommun, landsting och länsarbetsnämnd i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser. I budgetberedningen för inkomståret 1998 föreslås att det införs en sådan möjlighet för försäkringskassorna fr.o.m. den 1 januari 1998 (se prop. 1997/98:1 utgiftsområde 10 och bet. 1997/98:SfU1).

Tredje styckets bestämmelser om att försäkringskassan inte får utöva någon annan verksamhet än som avses i första och andra styckena motsvarar nuvarande 5 § första stycket. De ändringar som görs i denna del är av språklig natur. Därutöver ges i samma stycke regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ett bemyndigande att utfärda närmare föreskrifter om att det för vissa ärenden eller frågor får finnas gemensamma enheter för alla försäkringskassor. Sådana enheter finns enligt föreskrifter utfärdade av Riksförsäkringsverket vid centralkontoret i Stockholms läns allmänna försäkringskassa för vissa ärenden för bosatta utomlands och vid centralkontoret i Göteborgs allmänna försäkringskassa för vissa frågor som gäller sjömän.

3 och 4 §§

De ändringar som görs är av språklig natur.

5 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 6 § andra stycket. De ändringar som görs är av språklig natur.

6 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 2 § andra stycket. De ändringar som görs är av språklig natur.

7 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 27 §. De ändringar som görs är av språklig natur.

Styrelse**8 §**

I *första stycket* föreskrivs det högsta och lägsta antalet ledamöter som får ingå i den allmänna försäkringskassans styrelse. Bestämmelsen om att personalen skall vara företräd i styrelsen har flyttats hit från nuvarande 7 § första stycket. Detsamma har skett med bestämmelserna i nuvarande 7 § andra stycket om att personalföreträdarna är ledamöter i den omfattning som framgår av särskilda bestämmelser.

Kriterierna för hur antalet ledamöter närmare skall bestämmas anges i *andra stycket*. Av bestämmelserna i 31 § i den föreslagna lydelsen framgår att det är regeringen som utser styrelseledamöterna och därmed antalet ledamöter i respektive styrelse.

Bestämmelserna om suppleanter har förts till paragrafens tredje stycke från nuvarande 7 § tredje stycket. De ändringar som görs är av språklig natur.

9 §

Paragrafen är ny och har i huvudsak sin förebild i 7 § verksförordningen (1995:1322). Till skillnad mot vad som gäller enligt bestämmelserna i verksförordningen, som riktar sig till myndighetens chef, riktar sig bestämmelserna i förevarande paragraf till den allmänna försäkringskassans styrelse.

Paragrafens *första stycke* innehåller bestämmelser om styrelsens övergripande ansvar. Författningen innebär att styrelsen har att rätta sig efter lagar, förordningar och föreskrifter beslutade av Riksförsäkringsverket. Bestämmelsen om att verksamheten skall bedrivas effektivt skall ses mot bakgrund av att försäkringskassornas verksamhet helt finansieras av statliga medel.

I *andra stycket* föreskrivs i sju olika punkter vad styrelsen ansvarar för. De fem första punkterna har sin utgångspunkt i vad som föreskrivs för statliga myndigheter i 7 § andra stycket 1–5 i verksförordningen. De mål som styrelsen skall se till att följa vad avser användandet av statens och andra offentliga medel fastställs bl.a. i Riksförsäkringsverkets regle-

ringsbrev för försäkringskassorna (se avsnitt 4.2.2). Motsvarigheten till sjätte punktens bestämmelser återfinns i nuvarande 28 §. Det är här fråga om försäkringskassans s.k. inre sekretess, dvs. frågor om rutinerna för de handlingar som hanteras och förvaras hos den allmänna försäkringskassan. I den sjunde punkten föreskrivs att styrelsen skall fastställa organisation, ansvarsordning och beslutsordning för verksamheten. Detta sker lämpligen i en arbetsordning för försäkringskassan. Bestämmelserna i sjunde punkten är utformad med utgångspunkt i 18 § verksförordningen.

Utöver det ansvar som styrelsen har enligt förevarande paragraf och enligt 10 § finns det andra bestämmelser i 18 kap, som ålägger styrelsen vissa uppgifter. Således finns bestämmelser i 20–22 §§ om vad styrelsen har för skyldigheter i fråga om försäkringskassans årsredovisning och delårsrapport. I 29 § finns bestämmelser om styrelsens skyldigheter i fråga om att efterkomma invändningar som gjorts i samband med den årliga revisionen av försäkringskassan. Andra bestämmelser som ålägger styrelsen vissa uppgifter återfinns i bestämmelserna om socialförsäkringsnämnderna (16, 33 och 34 §§).

Den gränsdragning som i övrigt måste göras mellan styrelsens och direktörens ansvarsområden får göras utifrån bestämmelserna i 9 och 10 §§ jämförda med bestämmelserna i 13 § om direktören. När det gäller frågan om att inrätta lokalkontor och serviceställen enligt bestämmelserna i 14 § är detta naturligen en uppgift för styrelsen.

10 §

I lagrummet regleras styrelsens ansvar gentemot de anställda. Det ankommer således på styrelsen att verka för att de anställda är väl förtrogna med målen för den allmänna försäkringskassans verksamhet. Styrelsen skall även verka för att det råder goda arbetsförhållanden och att de anställdas kompetens tas till vara och utvecklas. Det dagliga arbetet med dessa frågor ansvarar direktören för (se kommentaren till 13 §).

11 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 10 §. De ändringar som görs är av språklig och redaktionell natur.

12 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 11 §. De ändringar som görs är av språklig natur.

Direktör

13 §

Rollfördelningen mellan styrelsen och direktören framgår av bestämmelserna i denna paragraf jämförda med bestämmelserna i 9 och 10 §§. Direktören är således den som helt ansvarar för den löpande förvaltningen och leder det dagliga arbetet. I den uppgiften ingår bl.a. att se till att det som styrelsen skall verka för enligt 10 § i fråga om t.ex. goda arbetsförhållanden fungerar i den dagliga verksamheten.

Organisation

14 §

Den allmänna försäkringskassan beslutar själv om lokalkontorsnät och servicegrad. Sådana beslut bör grundas på en verksamhetsanalys av de dominerande ansvarsområdena. Vid beslut om lokalkontorsnät eller serviceställen bör krav på tillgänglighet, kvalitet och geografiska förhållanden samt effektivitet i resursutnyttjandet beaktas. Som angetts i kommentaren till 9 § är beslut om lokalkontorsnät och serviceställen naturligen en uppgift för styrelsen. I övrigt hänvisas i denna del till vad som anges i avsnitt 4.3.4. I detta avsnitt behandlas bl.a. frågan om när samråd bör ske med Riksförsäkringsverket.

15 §

Nuvarande bestämmelser i denna paragraf upphör att gälla (se dock vad som anges i övergångsbestämmelserna om paragrafens andra och tredje stycke).

Motsvarande bestämmelser till dem i den föreslagna nya paragrafen återfinns i nuvarande 12 §. De ändringar som görs är av språklig natur.

16 §

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att det är den allmänna försäkringskassan genom sin styrelsen som skall inrätta socialförsäkringsnämnder. I avsnitt 4.4.1 anges vad styrelsen därvid skall beakta. Enligt nuvarande bestämmelser beslutar regeringen om det totala antalet socialförsäkringsnämnder i landet. I styrelsens behörighet att inrätta socialförsäkringsnämnder ingår naturligen även att vidta andra förändringar som t.ex. att minska antalet nämnder (se avsnitt 4.4.2).

I *andra stycket* ges grunderna för den geografiska indelningen av socialförsäkringsnämndernas verksamhetsområden. Närmare föreskrifter om grunderna för denna indelning får utfärdas av regeringen. Enligt den nuvarande ordningen är det Riksförsäkringsverket som bestämmer den geografiskt indelningen av nämndernas verksamhetsområden.

Huvudregeln för socialförsäkringsnämndernas beslutsbefogenheter är enligt *tredje stycket* att varje socialförsäkringsnämnd skall besluta i samtliga slags ärenden som enligt lagen om allmän försäkring eller annan författning skall avgöras av en nämnd. Om det finns särskilda skäl kan avsteg göras från huvudregeln. I denna del hänvisas till vad som anges i avsnitt 4.4.1.

I paragrafens *fyjärde stycke* föreskrivs att en socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter, varav en skall vara ordförande och en vice ordförande. Det skall inte längre finnas några suppleanter i socialförsäkringsnämnderna. Bestämmelser om vem som utser ledamöterna återfinns i 33 §.

17 §

Motsvarande bestämmelser återfinns i nuvarande 21 §. De ändringar som görs är av språklig natur. Beträffande de ändringar som görs i andra författningar beträffande socialförsäkringsnämndernas beslutsbefogenheter hänvisas till avsnitt 4.4.1 och till respektive författningskommentar.

18 §

Paragrafens *första och andra stycke* motsvaras av nuvarande 21 § fjärde och femte styckena med den skillnaden att det inte längre skall finnas några suppleanter.

Bestämmelsen om att ett ärende avgörs i en nämnd efter föredragning av en tjänsteman i den allmänna försäkringskassan har flyttats till paragrafens *tredje stycke* från nuvarande 22 §. Bestämmelserna om muntlig handläggning i nuvarande 22 § skall inte längre gälla. I stället skall bestämmelserna i 14 § förvaltningslagen (1986:223) om muntlig handläggning tillämpas.

I tredje stycket införs också en bestämmelse om att en ledamots eller föredragandens avvikande mening skall anmälas innan sammanträdet är slut. Skälen till att dessa bestämmelser skiljer sig från vad som gäller enligt 19 § tredje stycket förvaltningslagen framgår av avsnitt 4.4.1. Nuvarande bestämmelse i 21 § femte stycket sista meningen om att föredragandens avvikande mening skall antecknas till protokollet upphör att gälla. För en ledamots eller en föredragandens rätt att få en avvikande mening antecknad kommer i stället bestämmelserna i 19 § första och andra styckena förvaltningslagen att gälla.

Redovisning

19 §

Paragrafen är ny och anger de övergripande bestämmelserna för den allmänna försäkringskassans bokföring.

20 – 23 §§

Bestämmelsen om den allmänna försäkringskassans räkenskapsår motsvarar nuvarande 14 § första stycket. De ändringar som görs är av språklig natur.

De nuvarande bestämmelserna om årsredovisningen och underlag för anslagsframställningen finns i 14 § andra och tredje styckena. Det har tidigare inte funnits några bestämmelser om att de allmänna försäkringskassorna skall lämna delårsrapporter. När det gäller underlaget för Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen finns det i nuvarande 14 § tredje stycke bestämmelser med liknande innebörd.

Bestämmelserna i 20 och 21 §§ om att årsredovisningen respektive delårsrapporten skall upprättas på ett överskådligt sätt och i överensstämmelse med god redovisningssed har utformats med motsvarande bestämmelser i förordningen (1996:882) om myndigheters årsredovisning m.m. som förebild. Detsamma gäller den föreslagna bestämmelsen i 22 § första stycket om vad underlaget till Riksförsäkringsverkets budgetunderlag till regeringen skall innehålla.

Normgivningsbemyndigandet i den föreslagna 23 § omfattar hela redovisningsområdet, dvs. bokföringen, årsredovisningen, delårsrapporten samt underlaget till budgetunderlag. Utgångspunkt för föreskrifterna bör vara motsvarande bestämmelser i bokföringsförordningen (1979:1212) och i förordningen (1996:882) om myndigheters årsredovisning m.m. En annan viktig fråga att föreskriva om är tidpunkten för när respektive handling skall lämnas till Riksförsäkringsverket. Dessa tidpunkter bör anpassas efter de tidpunkter som enligt förordningen gäller för Riksförsäkringsverket att inkomma med motsvarande handlingar till regeringen.

Riksförsäkringsverket har med stöd av nuvarande bestämmelser i 2 § meddelat föreskrifter om ekonomisk redovisning m.m. vid de allmänna försäkringskassorna (RFFS 1993:10).

Revision

24 §

Bestämmelserna om vem som skall granska de allmänna försäkringskassorna återfinns i nuvarande 16 § första och femte styckena. Dessa bestämmelser kan ge intryck att det sker två separata revisioner; nämligen en av de valda revisorerna och en av Riksrevisionsverket ("det revisionskontor som granskar Riksförsäkringsverkets verksamhet"). I praktiken görs en gemensam revision.

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att Riksrevisionsverket skall granska de allmänna försäkringskassorna. Verket skall enligt 27 § göra det gemensamt med de revisorer som skall väljas av landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige.

Bestämmelserna i paragrafens *andra och tredje stycke* återfinns i nuvarande 16 § femte stycket.

25 §

Som anges i avsnitt 4.3.6 finns motsvarande bestämmelser om granskningen av årsredovisningen och delårsrapporten för statliga myndigheter (se 2 § 3 och 5 förordningen (1988:80) med instruktion för Riksförsäkringsverket).

26 §

Motsvarande bestämmelser finns i nuvarande 16 § fjärde stycket. Bestämmelserna om jäv för anhörig har dock ändrats och jävsbestämmelsen i *punkten 3* motsvarar vad som finns i annan lagstiftning (jfr. 8 kap. 7 § första stycket 3 lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar). I fråga om jäv för de tjänstemän vid Riksrevisionsverket som utför granskningen gäller bestämmelserna i 11 § förvaltningslagen.

27 §

Genom bestämmelserna paragrafens *första stycke* och i 24 § klargörs att den allmänna försäkringskassans revision utförs av Riksrevisionsverket gemensamt med de förtroendevalda revisorerna.

I *andra stycket* föreskrivs att samma regler för granskningen gäller för de förtroendevalda revisorerna som för Riksrevisionsverket.

28 §

I paragrafens *första och andra stycke* föreskrivs att det skall lämnas en revisionsberättelse över granskningen av årsredovisningen medan det skall lämnas ett revisorsintyg över granskningen av delårsrapporten (jfr. 6 § 1 och 3 förordningen med instruktion för Riksrevisionsverket).

I *tredje stycket* föreskrivs att revisionsberättelsen respektive revisorsintyget skall undertecknas av dem som utfört granskningen och att de båda revisionshandlingarna skall lämnas till Riksförsäkringsverket. En kopia av revisionshandlingarna skall tillställas det landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige som utsett revisorerna.

För statliga myndigheters externa revision gäller bestämmelserna i förordningen med instruktion för Riksrevisionsverket. I förordningen finns föreskrifter om vad som skall beaktas vid dels granskningen av årsredovisningen, dels granskningen av delårsrapporterna. Det finns även föreskrifter om vilka tidsfrister som gäller för revisionsberättelsen respektive revisorsintyget. Motsvarande bestämmelser för den externa revisionen vid försäkringskassorna bör ha sin utgångspunkt i vad som gäller enligt förordningen. De föreskrifter som utfärdas med stöd av normgivningsbemyndigandet i *fjärde stycket* bör ha sin utgångspunkt i förordningens bestämmelser.

29 §

I paragrafen åläggs försäkringskassorna en skyldighet att rapportera om vilka åtgärder som vidtagits eller avses att vidtas med anledning av att Riksrevisionsverkets och de förtroendevalda revisorernas gemensamma revisionsberättelse över granskningen av årsredovisningen. Detta gäller under förutsättning att berättelsen innehåller någon invändning. Förebild för denna bestämmelse är 15 § verksförordningen.

30 §

Paragrafen är ny. En bestämmelse införs om att det vid försäkringskassorna skall göras intern revision. Revisionen skall omfatta all verksamhet som försäkringskassan bedriver och ansvarar för. I paragrafen lämnas ett normgivningsbemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utfärda föreskrifter för den interna revisionen vid försäkringskassan.

Tillsättande av styrelse m.m.

31 §

Enligt *första stycket* utses hela styrelsen av regeringen. Regeringen utser även vem av styrelseledamöterna som skall vara ordförande och vice ordförande.

Regeringen skall, när den utser styrelsen, enligt *andra stycket* eftersträva att få en sammansättning av styrelseledamöter som, på samma sätt som gäller för närvarande, motsvarar den politiska representation i landstinget respektive kommunen.

Enligt bestämmelserna i *tredje stycket* upphör en ledamots uppdrag i förtid om regeringen bestämmer det. Uppfyller en ledamot inte länge kraven i 32 § förfaller uppdraget. När en ledamots uppdrag upphör i förtid på grund av de nämnda skälen väljs en ny ledamot på samma sätt som den avgående.

32 §

Bestämmelser om vem som är behörig att bli styrelseledamot återfinns i nuvarande 9 §. I den paragrafen finns inga krav på ledamoten skall ha någon anknytning till försäkringskassans verksamhetsområde. Ett sådant krav införs i förevarande paragraf genom att ledamoten skall vara folkbokförd inom försäkringskassans verksamhetsområde. Samtidigt införs krav på att ledamoten inte får ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

33 §

Bestämmelserna i *första stycket* innebär att det är styrelsen som skall utse alla ledamöter i socialförsäkringsnämnderna, varav en utses till ordförande och en till vice ordförande. På samma sätt som enligt nuvarande 21 § femte stycket utses ledamöterna för en tid om fyra år. Den nuvarande möjligheterna för regeringen att förordna om andra mandatperioder än fyra år tas bort. Styrelsen skall förordna ledamöter för en kortare period än fyra år om det gäller nytillträdande ledamöter i en nämnd som inrättas under pågående mandatperiod.

I *andra stycket* regleras hur ledamöterna utses. I denna del hänvisas till avsnitt 4.4.2.

Med förebild från vad som gäller när nämndemän i de allmänna domstolarna och i de allmänna förvaltningsdomstolarna utses föreskrivs i *tredje stycket* att det skall eftersträvas att ledamotskåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön och yrke (jfr. 4 kap. 7 § rättegångsbalken och 19 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar).

Enligt *fjärde stycket* gäller behörighetskraven i 32 § även för ledamöterna i socialförsäkringsnämnderna.

34 §

Även i denna paragraf införs bestämmelser med förebild från rättegångsbalken och lagen om allmänna försäkringsdomstolar. Bestämmelser med motsvarande innehåll finns i 4 kap. 8 § rättegångsbalken och i 21 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. En annan situation där det kan bli fråga om att en socialförsäkringsnämndsledamots uppdrag upphör är när antalet nämnder minskas under pågående mandatperiod (se kommentaren till 16 §).

35 §

Motsvarande bestämmelser finns i nuvarande 16 § första och tredje styckena. De ändringar som görs är av språklig natur.

36 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 25 §. De ändringar som görs är av språklig natur.

Regeringen har i en särskild förordningen (1992:1299) om ersättning för uppdrag i statliga styrelser, nämnder och råd m.m. föreskrivit vad som skall gälla i fråga om arvoden för ledamöter i försäkringskassans styrelse och i socialförsäkringsnämnderna. Beträffande revisorerna har Riksförsäkringsverket utfärdat föreskrifter.

Skadestånd**37–39 §§**

Paragraferna motsvarar nuvarande 18 och 19 §§. De ändringar som görs är av övervägande språklig natur.

I 38 § tredje stycket föreskrivs att reglerna om talan mot en ledamot eller en revisor inte gäller när en skadeståndstalan grundas på brott. För en sådan talan gäller bestämmelserna i 3 § preskriptionslagen (1981:130).

Suppleanter

40 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 26 §. De ändringar som görs är av språklig natur.

Anställning

41 §

Beslut om att anställa direktören flyttas enligt *första stycket* från Riksförsäkringsverket till regeringen. Till grund för beslutet om att anställa direktören skall ligga ett förslag från försäkringskassans styrelse. Styrelsen skall höra Riksförsäkringsverket innan förslaget överlämnas till regeringen. Eftersom direktören är anställd hos den allmänna försäkringskassan beslutar försäkringskassan om lön och gör lönerevision under anställningstiden.

Enligt *andra stycket* entledigas direktören av styrelsen på samma sätt som direktören anställs. Styrelsen får dock lämna förslaget om entledigande till regeringen utan att först höra Riksförsäkringsverket.

42 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 13 § andra stycket. De ändringar som görs är av språklig natur.

Arbetsgivarfrågor

43–45 §§

Paragraferna motsvarar nuvarande 13 a–13 c §§. I 43 § har det gjorts en ändring av språklig natur.

Tillsyn

46 och 47 §§

Paragraferna behandlar Riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna. I denna del hänvisas till avsnitt 4.3.9.

20 kap. Övriga bestämmelser

10 §

Till följd av att socialförsäkringsnämnderna inte längre skall fatta beslut i omprövningsärenden ändras paragrafens *första stycke*.

21 kap. Om frivillig sjukförsäkring

2 §

Hänvisningen till bestämmelserna i nuvarande 18 kap. 15 § andra och tredje styckena ersätts med motsvarande bestämmelser införs i förevärande paragrafs *andra och tredje stycke*.

Övergångs- och ikraftträdandebestämmelser

Bestämmelserna om antalet styrelseledamöter i 18 kap. 8 § första stycket och om att antalet styrelseledamöter skall vara beroende av hur många

innevånare som bor inom försäkringskassans verksamhetsområde i 8 § andra stycket tillämpas första gången på de styrelser som utses för tid fr.o.m. den 1 januari 1999. Detsamma gäller bestämmelserna i 31 § och i 32 §.

I fråga om socialförsäkringsnämnderna träder bestämmelserna om beslutsbefogenheter i kraft den 1 juli 1998. I övrigt gäller att bestämmelserna som socialförsäkringsnämnder tillämpas första gången på de nämnder som utses för tid fr.o.m. den 1 april 1999. I fråga om beslut som meddelats före den 1 juli 1998 och som omprövas efter den 1 april 1999 får försäkringskassans styrelse besluta om fördelningen bland de nämnder som då finns. Eftersom en begäran om omprövning enligt 20 kap. 13 § tredje stycket skall vara inkommen två månader från den dag den som begär omprövning fick del av beslutet, kan det endast undantagsvis bli fråga om att tillämpa denna övergångsbestämmelse.

Delårsrapporter skall upprättas första gången avseende första halvåret 1998.

I fråga om de tillgångar som vid tidpunkten för ikraftträdandet förvaltas i fonden för den obligatoriska sjukförsäkringsfonden gäller 18 kap. 15 § andra och tredje styckena i sin äldre lydelse.

Enligt övergångsbestämmelserna till 20 kap. 10 § skall äldre bestämmelser om att omprövningen skall göras av socialförsäkringsnämnden gälla beträffande beslut som meddelats före ikraftträdandet.

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Bestämmelsen i 15 § andra stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen göras av socialförsäkringsnämnden även efter denna tidpunkt.

8.3 Förslaget till lag om ändring i reglementet (1962:401) angående förvaltningen av de allmänna försäkringskassornas fonder för den obligatoriska och frivilliga försäkringen

I rubriken ersätts reglemente med lag. I övrigt görs en ändring vad avser hänvisningen till 18 kap. till följd av de ändringar som där görs.

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Bestämmelsen i 8 kap. 4 § andra stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut med-

delats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen göras av socialförsäkringsnämnden även efter denna tidpunkt. Prop. 1997/98:41

Hänvisningen i 8 kap. 13 § till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

Socialförsäkringsnämnden skall inte längre pröva ärenden om delpension enligt 17 §. Paragrafen upphävs därför.

Även bestämmelsen i 20 § första stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva beslut om återbetalning upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade

Bestämmelsen i 5 § andra stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn

Hänvisningen i 9 § första stycket till bestämmelserna om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

Bestämmelsen i paragrafens andra stycke om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

8.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård

Bestämmelsen i 18 § första stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

Hänvisningen i 19 § till bestämmelserna om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelser om denna numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring. Prop. 1997/98:41

8.9 Förslaget till om ändring i lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare

Bestämmelsen i 14 § första stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

Hänvisningen i 15 § till bestämmelserna om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelser om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

8.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön

Hänvisningen i 26 § till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

8.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret

Bestämmelsen i 2 § första stycket om att socialförsäkringsnämnden skall avgöra vidlyftiga och svåra ärenden om familjebidrag i form av näringsbidrag upphör att gälla.

Hänvisningen i 4 § första stycke till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

8.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:148) om särskilt bidrag till ensamstående med barn

Hänvisningen i 5 § första stycke till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

Bestämmelsen i paragrafens andra stycke om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut

meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden. Prop. 1997/98:41

8.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader

Hänvisningen i 3 § till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

8.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning

Bestämmelsen i 17 § andra stycke om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

Hänvisningen i 18 § till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

8.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag

Bestämmelsen om att beslut om att dra in eller sätta ned bostadsbidrag enligt 27 § andra stycket skall fattas av socialförsäkringsnämnden upphör att gälla. Detsamma gäller bestämmelsen i 29 § andra stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

Hänvisningen i 30 § till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

8.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer

Bestämmelsen i 14 § andra stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

Hänvisningen i 15 § till bestämmelsen om Riksförsäkringsverkets tillsyn ändras eftersom bestämmelserna om verkets tillsyn numera återfinns i 18 kap. 46 och 47 §§ lagen om allmän försäkring.

Prop. 1997/98:41

8.17 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst

1 och 2 §§

Förslagen föranleds av att flera kommuner i samma landstingsområde skall kunna ingå i försöksverksamheten.

8 §

Ändringen i punkten 8 innebär att förbundsordningen för ett beställarförbund som består av flera kommuner även måste ange vem som skall ha ansvaret för arkivvården enligt 18 och 27 §§.

18 och 27 §§

Om flera kommuner deltar i försöksverksamheten skall en av dem ha ansvaret för arkivvården. Vilken kommun som skall ha detta ansvar skall anges i förbundsordningen.

30 §

Ändringen är en ren följdändring med anledning av att även flera kommuner skall kunna delta i försöksverksamheten.

8.18 Förslaget till lag om ändringen i lagen (1996:1030) om underhållsstöd

Bestämmelsen i 38 § andra stycket om att socialförsäkringsnämnden skall ompröva vissa beslut upphör att gälla. I punkt 3 av övergångsbestämmelserna till rubricerad lag görs en ändring som innebär att socialförsäkringsnämnderna inte heller skall fatta beslut enligt äldre lagstiftning. Detta avser beslut om omprövning enligt 22 § andra stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott och 12 § lagen (1984:1095) om förlängt barnbidrag (i 12 § hänvisas till bestämmelserna i lagen om bidragsförskott). Har sådana beslut meddelats före den 1 juli 1998 skall dock omprövningen även efter denna tidpunkt göras av socialförsäkringsnämnden.

Sammanfattning av betänkandet Förtroendemannainflytande – ökad kvalitet och rättssäkerhet (SOU 1997:134)

Prop. 1997/98:41
Bilaga 1

Uppdraget

Med anledning av de förslag om förändringar i den nuvarande organisationen av socialförsäkringsadministrationen som lades fram i proposition 1996/97:63 Samverkan, socialförsäkringens ersättningsnivåer och administration, m.m. fick jag i uppdrag att ta fram förslag och det beslutsunderlag som krävs för att genomföra de föreslagna förändringarna. I uppdraget ingår att

- ta fram de principer som skall vara styrande för bestämmandet av antalet nämnder inom ett verksamhetsområde,
- se över nomineringsförfarandet och nämndernas sammansättning,
- se över de förtroendevaldas roll,
- se över nämndernas beslutsbefogenhet och klargöra om nuvarande beslutsbefogenhet är ändamålsenlig eller om ytterligare eller färre ärendeslag bör bli föremål för beslut av socialförsäkringsnämnden,
- överväga vilken typ av ärenden som nämnden i framtiden skall ansvara för,
- belysa föredragandefunktionen och lämna förslag till utformning.

Principer för bestämmandet av antal socialförsäkringsnämnder

Jag föreslår att antalet socialförsäkringsnämnder inom en försäkringskassa skall vara så stort att rättssäkerhet, kvalitet och kostnadseffektivitet i handläggningen av ärenden säkerställs samtidigt som kravet på snabbhet i handläggningen tillgodoses. Det är angeläget och ett rättssäkerhetskrav att antalet ärenden hålls på en sådan nivå att det både finns utrymme för ledamöterna att hinna sätta sig in i dem och att det ges tillfälle till en meningsfull dialog under sammanträdet. Antalet ärenden per sammanträde bör därför vara högst 40–45 stycken. För att ärendehandläggningen inte skall bli onödigt fördröjd samt att nämnden skall kunna sköta sin roll som part i domstol, bör nämnden sammanträda minst var fjortonde dag.

Vidare föreslås att varje socialförsäkringsnämnd skall besluta i alla slag av ärenden som skall avgöras av nämnd. Om det finns särskilda skäl kan dock försäkringskassans styrelse besluta att viss grupp av ärenden skall avgöras av den nämnd som styrelsen bestämmer. Denna möjlighet skall utnyttjas restriktivt.

Nämndledamotens roll och ansvar

Nämndledamotens roll är att fatta beslut i enskilda försäkringsärenden, att som allmänhetens företrädare ha insyn i försäkringskassans verksamhet och beslutsprocess och att genom sitt deltagande i ärendehand-

läggningen förstärka rättssäkerheten. Dessutom bör ledamoten vara en länk mellan allmänheten och försäkringskassan.

Lekmännens medverkan i beslutsprocessen är viktig för att stärka rättssäkerheten. När flera tar ställning till ett ärende bör risken för godtycke, förbiseende av väsentliga fakta och missuppfattningar minska, dessutom blir ärendet mer allsidigt belyst.

Nämndens arbetsuppgifter är närmast domstolsliknande och nämndledamöterna skulle kunna liknas vid nämndemännen i domstol.

Många nämndledamöter och ersättare har fackliga eller andra uppdrag, är verksamma inom politiska partier eller är kommunpolitiker. I dessa sammanhang är ledamoten vald eller utsedd för att företräda en politisk uppfattning eller medlemmarna i en organisation.

I sitt uppdrag i nämnden är det inte meningen att ledamöterna skall vara representanter för dem som utsett eller föreslagit dem. Deras uppgift är i stället att som lekmän med sin livserfarenhet och sina erfarenheter och kunskaper om samhället, arbetsmarknaden, lokala och regionala förhållanden, m.m. objektivt ta ställning till ett presenterat beslutsunderlag, bedöma och väga samman de olika omständigheter som föreligger i det enskilda ärendet och fatta beslut i enlighet med gällande rätt.

Av en genomförd undersökning framkommer att inte alla ledamöter är klara över sin roll utan ser sig som representanter för sina organisationer eller partier. Detta är allvarligt och måste uppmärksammas. Försäkringskassornas ledning men även Försäkringskassaförbundet har här ett informations- och utbildningsansvar för att de som nominerar ledamöterna och ledamöterna själva blir väl medvetna om ledamotens uppgift och roll. Annars kan ledamöterna bli ett hot mot rättssäkerheten istället för att stärka den och därmed urholka försäkringens legitimitet.

Jag anser att nämndens ledamöter bör vara en länk mellan allmänheten och försäkringskassan och till kassans ledning framföra synpunkter på kassan som organisation och socialförsäkringssystemen som sådana.

Genom sitt deltagande i beslutsprocessen får ledamöterna inblick i vilka konsekvenser trygghetssystemen får för den enskilde. De bör i sina organisationer, politiska partier och genom att delta i den allmänna debatten göra försäkringskassan och socialförsäkringen känd och påverka för att få förändringar till stånd när de anse att sådana är påkallade.

Nämndledamöterna skulle, på styrelsens uppdrag och tillsammans med tjänstemän hos kassan, kunna företräda kassan i olika sammanhang, t.ex. i de av regeringen föreslagna samverkansgrupperna inom rehabiliteringsområdet.

Nämndens beslutsbefogenhet

Ända sedan de allmänna försäkringskassorna bildades år 1962, har förtroendemän beslutat i vissa typer av ärenden. Socialförsäkringsnämnden fattar beslut i ärenden som har stor betydelse för den enskilde från trygghets- och försörjningssynpunkt samtidigt som ärendena ofta inrymmer betydande inslag av skälighetsbedömning. Dessutom omprövar nämnden

vissa tjänstemannabeslut, när en enskild begär att beslutet skall omprövas.

Under år 1996 fattade landets socialförsäkringsnämnder beslut i drygt 140 000 ärenden. Av dessa var bl.a. 86 000 beslut om förtidspension, 17 500 beslut enligt lagen om arbetsskadeförsäkring, 11 500 beslut om vårdbidrag och 9 000 om handikappersättning. Nämnderna fattade dessutom 3 800 omprövningsbeslut.

Utöver sin behörighet att besluta i enskilda ärenden skall nämnden även föra försäkringskassans talan i länsrätt och kammarrätt, om en fråga som nämnden avgjorts överklagas. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman hos kassan att företräda nämnden vid domstol. Det är vanligt att så sker.

Socialförsäkringsnämndens beslutsbefogenhet är inte ändamålsenlig till alla delar, som den är utformad i dag. Den är alldeles för uppsplittrad på en mängd olika ärendeslag som rör ärenden vars konsekvens för den enskilde och samhället har synnerligen stor spännvidd. Ledamöterna har svårt att få tillräcklig inblick i alla regler som blir aktuella, ibland bara någon enstaka gång per år. Prövning i nämnd får inte vara endast en formell fråga – ledamöterna bör ha en rimlig möjlighet att sätta sig in i de ofta komplexa och komplicerade ärendena så att de kan få ett reellt inflytande i beslutsprocessen.

Man bör också ta ställning till nämndernas medverkan i ärendehandläggningen utifrån ett kostnadsperspektiv. Under år 1996 uppgick kostnader för arvoden, reseersättningar, arbetsgivaravgifter m.m. till ca 36 miljoner kronor. Till detta kommer kostnader för nämndorganisationen och tjänstemännens arbete med de ärenden som skall föredras inför nämnden. Lekmännens medverkan skall få kosta, men i dessa ekonomiskt mycket kärva tider kan man ändå inte helt bortse från kostnaderna.

I mina överväganden har jag låtit kvalitetsaspekterna få stor betydelse. Jag anser att kvaliteten kan höjas om nämnden får färre ärendeslag att besluta i. Jag föreslår därför att socialförsäkringsnämndens beslutsbefogenhet koncentreras till ärenden som under avsevärd tid har väsentlig betydelse för den enskilde från försörjningssynpunkt eller där ersättningen är ägnad att höja den enskildes livskvalitet. I ärendet skall det samtidigt finnas utrymme för bedömning.

Jag föreslår att ärenden om delpension, eftergift av återbetalningsskyldighet för utbetalade underhållsstöd och bidragsförskott s.k. kraveftergift, bostadsbidrag och näringsbidrag inte längre skall beslutas av nämnd. Däremot skall nämnden fortfarande besluta om förtidspension, efterlevandepension, handikappersättning, vårdbidrag, bilstöd till handikappade, assistansersättning och ärenden enligt lagen om arbetsskadeförsäkring och statlig personskadeförsäkring.

Jag föreslår vidare att socialförsäkringsnämnd inte längre skall ompröva några tjänstemannabeslut när en enskild begär omprövning.

En socialförsäkringsnämnd består i dag av sju ledamöter och sex ersättare. Ordföranden utses av regeringen. Tre ledamöter och tre ersättare väljs av landstinget eller i förekommande fall av kommunfullmäktige. Tre ledamöter och tre ersättare utses av Riksförsäkringsverket. Nämnden utser inom sig en vice ordförande. Ledamöterna skall ha en så bred och allsidig representation som möjligt från det egna försäkringskassområdet. De personer som i första hand bör komma ifråga är de som är bosatta inom nämndens geografiska område.

I de nuvarande nämnderna är könsfördelningen tämligen jämn. Ledamöternas genomsnittsålder är 55 år, 27 procent är över 60 år medan endast 26 procent är yngre än 50 år. Det är önskvärt med en jämnare åldersfördelning. För att markera vikten av en jämn köns- och åldersfördelning föreslår jag att det av lagen skall framgå att styrelsen skall eftersträva att ledamotskåren får en allsidig sammansättning vad avser ålder, kön och yrke.

Nämnden fattar beslut i ärenden som har mycket stor betydelse för den enskilde och som innebär ett stort ekonomiskt åtagande för samhället. Det ligger därför ett stort ansvar på de som får nominera ledamöter. Det är viktigt att de bemödar sig att finna lämpliga kandidater – personer som är kunniga, kloka, engagerade och som har tid och möjlighet att ägna sig åt uppdraget. Det är i stor utsträckning de som nominerar som avgör hur väl lekmanamedverkan kommer att fungera och vilken kvalitet och legitimitet som blir följderna av denna medverkan.

Socialförsäkringsutskottet har uttalat att arbetsmarknadens parter bör ges rätt att nominera ledamöter i nämnderna. Problemet är att inte alla parter är villiga att medverka. SAF kommer av allt att döma inte att nominera några ledamöter och SACO har tydligt uttalat att de vill undvika en koppling mellan den fackliga organisationens roll och myndighetsutövning. Meningen med att både arbetstagar- och arbetsgivarorganisationerna skall ha rätt att nominera ledamöter är att få personer i nämnderna med kunskap om och erfarenhet av olika sidor av arbetsmarknaden och förhållandena på denna. Om arbetsgivar- och företagsidan inte blir representerad alls eller endast representerad från en snäv sektor av arbetsmarknaden och dessutom en facklig organisation uteblir, sätts vitala delar i detta resonemang ur spel.

Men jag hävdar att det vid nomineringen är viktigare att få engagerade personer till nämnderna med kunskap om och erfarenhet från olika områden i samhället och från arbetsmarknaden, än vilka som nominerar dem. Ledamöterna *skall inte* representera dem som nominerat dem utan vara allmänhetens företrädare. Nämndens ledamöter har i allt väsentligt samma roll och funktion som nämndemännen i domstol. Nämndemännen väljs av landsting eller kommunfullmäktige. Med den jämförelsen borde det enligt min uppfattning vara de politiska partierna som skulle nominera ledamöter i socialförsäkringsnämnderna. Mot denna bakgrund och med vetskap om att inte alla centrala organisationer på arbetsmarknaden är villiga att nominera ledamöter, är jag tveksam till om det är lämpligt att föreslå att de skall få nomineringsrätt. Jag menar att det vore önskvärt att regeringen beaktar dessa förhållanden.

För att få del av samtliga arbetsmarknadens och även andra organisationers, t.ex. handikapporganisationerna, värdefulla kunskaper och synpunkter, kan det vara lämpligt att försäkringskassans styrelse inrättar särskilda organ där dessa är representerade. Där skulle t.ex. övergripande rehabiliteringsfrågor kunna diskuteras.

Enligt riksdagens beslut skall försäkringskassans styrelse utse nämndens ledamöter. Det innefattar även nämndens ordförande. Ordföranden har en mycket viktig roll. Hur arbetet i nämnden fungerar beror i rätt stor utsträckning på vederbörandes förmåga att sköta uppgiften. De lagar som styr försäkringskassans och därmed även socialförsäkringsnämndernas verksamhet reglerar en stor och synnerligen betydelsefull del av hela vårt välfärdssystem. De beslut som fattas har som tidigare nämnts mycket stor betydelse för den enskilde och för samhällsekonomin. För att med eftertryck markera uppdragets betydelse anser jag att ordföranden även fortsättningsvis skall utses av regeringen efter förslag av politiskt parti. De kan då utses efter samma principer som i dag, dvs. oberoende av partitillhörighet.

I prop. 1996/97:63 framhålls att det kan innebära stora fördelar att kunna kombinera uppdrag i kassans styrelse och dess socialförsäkringsnämnd. Det råder delade meningar om det är förenligt med etiska normer i samhället att styrelsen utser någon från den egna kretsen att vara ordförande i en nämnd. Om regeringen utser en ordförande som tillika är ledamot av styrelsen, blir denna fråga inte aktuell.

Det är önskvärt att få en effektivare nämndorganisation och att kvaliteten på nämndarbetet höjs. Det finns därför skäl att minska antalet ledamöter och ersättare till fem respektive fyra. För att ersättarna skall kunna fullgöra sitt uppdrag på ett kvalitativt tillfredsställande sätt när de inträder i ordinarie ledamots ställe, föreslår jag att de skall ha närvaro- och yttranderätt vid nämndens sammanträden och att vederbörande skall vara personlig ersättare för en ledamot. Med färre ordinarie ledamöter och med ersättare som har närvaro- och yttranderätt tror jag det finns större förutsättningar att få den eftersträvade kvalitets- och effektivitetshöjningen. Även ersättarna kan då bidra med sina erfarenheter och kunskaper och de blir engagerade i nämndens arbete på ett aktivt sätt.

Jag föreslår att två ledamöter och två ersättare utses efter förslag av organisationer på arbetsmarknaden. Styrelsen beslutar vilka som skall få nomineringsrätt. Ledamöterna bör vara verksamma inom nämndens geografiska område. Två ledamöter och två ersättare utses efter förslag av de politiska partier som är representerade i landstinget respektive kommunfullmäktige. Styrelsen skall eftersträva att ledamöter och ersättare i nämnderna får en sammansättning som motsvarar den politiska representationen. Ledamöterna bör vara bosatta inom nämndens geografiska område.

Socialförsäkringsnämnden skall vara beslutsför när minst tre ledamöter är närvarande.

Ledamöterna bör utses för en tid av fyra år, räknat från den 1 april året efter det att val ägt rum. Från samma tidpunkt skall socialförsäkringsnämnderna inrättas.

De föreslagna förändringarna i nämndernas beslutsbefogenhet medför en beräknad minskning med ca 8 000 ärenden per år vid oförändrad ärendetillströmning. Med de principer för bestämmandet av antalet nämnder som föreslagits och med hänsyn tagen till ärendeminskningen, skulle det behövas ca 130 nämnder i landet.

För närvarande pågår två utredningar – Förtidspensionsutredningen och Arbetssskadeutredningen – vars förslag kan leda till beslut som kan få betydelse för nämndernas verksamhet. I dagsläget finns därför så många osäkra faktorer att det är mycket vanskligt att göra någon mer välgrundad beräkning av hur många nämnder som kommer att behövas år 1999.

Genomsnittskostnaden för en socialförsäkringsnämnd var år 1996 215 000 kronor. Med samma ersättningsnivåer och med hänsyn tagen endast till den förändrade ärendemängden skulle kostnaderna sjunka med drygt 7 miljoner kronor.

Föredragandefunktionen

Frågor avgörs i socialförsäkringsnämnd efter föredragning av tjänsteman hos försäkringskassan. Föredragandeorganisationen varierar mellan och ibland även inom försäkringskassorna. Hos några kassor finns särskilda föredragande där kassan uppställt särskilda krav på kompetens hos de som utsetts. Hos andra kassor ingår föredragningen som en naturlig del i handläggarens övriga arbetsuppgifter, utan att kassan gör någon särskild prövning av vederbörandes kompetens.

Föredragningen är en mycket viktig del av ärendehandläggningen av de ärenden som skall avgöras av nämnden. Det är därför av avgörande betydelse att föredraganden har goda kunskaper, erfarenheter och en allsidig kompetens.

Det finns anledning understryka behovet av kompetens och kvalitet i föredragningen. Som ett led i "kvalitetssäkringen" föreslår jag att försäkringskassans styrelse i särskilt beslut anger vilka kunskaps- och kompetenskrav som skall ställas på den som utses till föredragande. Försäkringskassans direktör skall ange de tjänstemän som skall ha till uppgift att föredra ärenden inför socialförsäkringsnämnden.

Jag föreslår vidare att reglerna om skiljaktig mening skall regleras i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) både för nämndens ledamöter och för föredraganden samt att den skiljaktiga meningen skall anmälas innan sammanträdet avslutas.

Kompetens- och utbildningsfrågor

Under utredningsarbetet har ledamöternas och ersättarnas behov av utbildning ständigt kommit upp. Det är angeläget att de, liksom kassans tjänstemän, har den kunskap och kompetens som behövs för deras betydelsefulla arbete. Trots det mycket kärva ekonomiska läge som råder får det inte vara så att ledamöter och ersättare inte får den utbildning de

behöver. Mot den bakgrunden menar jag att det finns skäl för regeringen att överväga att "öronmärka" pengar för dessa ändamål.

Prop. 1997/98:41
Bilaga 1

Ikraftträdande och övergångsregler

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1999. 18 kap. 20-21 §§ AFL skall dock tillämpas första gången på de ledamöter som skall utses från och med den 1 april 1999. Äldre bestämmelser skall fortfarande tillämpas i ärende där ansökan eller begäran om omprövning inkommit före ikraftträdandet.

Förteckning över myndigheter och organisationer
som inbjudits till hearing om betänkande
Förtroendemannainflytande – ökad kvalitet och
rättssäkerhet (SOU 1997:134)

(De som inte deltagit anges kursivt.)

Riksdagens ombudsmän,
Justitiedepartementet,
Kammarrätten i Sundsvall,
Länsrätten i Kalmar län,
Domstolsverket,
Riksförsäkringsverket,
Socialstyrelsen,
Handikappombudsmannen,
Statskontoret,
Riksrevisionsverket,
Svenska Arbetsgivareföreningen,
Landsorganisationen i Sverige,
Tjänstemännens Centralorganisation,
Företagarnas Riksorganisation,
Försäkringskassaförbundet,
Försäkringsanställdas förbund,
Lantbrukarnas Riksförbund och
Sveriges Akademikers Centralorganisation

Sammanställning över synpunkter framförda vid hearing om betänkande Förtroendemannainflytande – ökad kvalitet och rättssäkerhet (SOU 1997:134)

Prop. 1997/98:41
Bilaga 3

(Skriftliga synpunkter har i vissa fall kompletterats med muntliga synpunkter.)

Justitieombudsmannen, som inte närvarade, har i yttrande anfört att från de synpunkter som JO har att beakta har han inte något att erinra mot de framlagda förslagen.

Allmänna synpunkter

Kammarrätten i Sundsvall ansluter sig till många av förslagen men anser att författningstextförslagen behöver en viss omarbetning. *Riksförsäkringsverket (RFV)* tillstyrker i stort det som förs fram. Socialförsäkringsnämnderna har till uppgift att besluta i rättsliga frågor. Arbetet kan därför på många sätt jämföras med arbetet i domstol. Denna parallell är viktig för diskussionen om nämndernas roll. *Socialstyrelsen* instämmer i väsentliga delar i förslagen och vill särskilt betona vikten av socialförsäkringsnämndernas roll att värna den enskildes rättssäkerhet. *Statskontoret* anser att ansvaret för beslut om försäkringsutgifter om 46 miljarder kronor bör ligga på försäkringskassans ledning. Lekmannainflytandet måste vägas mot kraven på en effektiv förvaltning, där myndighetsutövning och beslutsfattande är kopplat till det ekonomiska ansvaret. Socialförsäkringsnämnderna har en oklar grund för sin myndighetsutövning och förslaget innebär ingen förändring därvidlag. Frågan om nämndernas ansvar är inte löst och deras ställning i socialförsäkringens administration är oklar. Någon omprövning ingick inte i utredningsuppdraget, vilket är en brist. *Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF)* anser att motiven för att ha socialförsäkringsnämnder inte längre finns kvar. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* ser med tillfredsställelse att lekmannainflytandet i socialförsäkringen bevaras och anser att det främjar både kvalitet och rättssäkerhet. *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* ställer sig i allt väsentligt bakom förslagen om nämndernas arbetsuppgifter och organisation. Nämnder med förtroendevalda ledamöter har en central roll i socialförsäkringssystemet. De garanterar en mer rättvis behandling och en insyn i verksamheten. *Försäkringskassaförbundet (FKF)* anser att betänkandet innehåller väl avvägda förslag som sammantaget bör bidra till ökad kvalitet och rättssäkerhet. FKF menar dock att utredaren i vissa stycken t.ex. föredraganderollen och ärendemängd, föreslår en onödig detaljreglering. Bl.a. med utgångspunkt i dagens trängda ekonomiska situation är det viktigt att kassorna lämnas stor frihet att organisera nämndarbetet utifrån regionalt perspektiv för att uppnå effektivitet. *Försäkringsanställdas förbund (FF)* anser att förtroendemannainflytandet är en viktig del av demokratin. I det sammanhanget fyller socialförsäkringsnämnderna en viktig funktion. Det är viktigt att förtroendemannaorganisationen ut-

vecklas och hittar nya former. Förbundet tillstyrker samtliga förslag. *Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)* anser att direktiven var för snäva. SACO hade gärna sett en mer radikal omprövning av nämndernas roll och funktion.

Prop. 1997/98:41
Bilaga 3

Principer för bestämmandet av antal socialförsäkringsnämnder

Utredarens förslag: Antalet socialförsäkringsnämnder inom en försäkringskassa skall vara så stort att rättssäkerhet, kvalitet och kostnadseffektivitet i handläggningen av ärenden säkerställs samtidigt som kravet på snabbhet i handläggningen tillgodoses. Antalet ärenden per sammanträde bör därför vara högst 40–45 stycken och nämnden bör sammanträda minst var fjortonde dag. Varje socialförsäkringsnämnd skall beluta i alla slag av ärenden som skall avgöras av nämnd. Om särskilda skäl föreligger, kan styrelsen besluta att viss grupp av ärenden skall avgöras av den nämnd som styrelsen bestämmer. Styrelsen skall besluta vilket geografiskt område som skall utgöra nämndens verksamhetsområde.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Sundsvall* anför att de föreslagna principerna kan godtas, även om det högsta antalet ärenden förefaller för högt. Det kan vara lämpligt att låta principerna komma till uttryck i lagtexten i mycket principiella termer. Forumfrågorna bör ägnas uppmärksamhet. Det saknas uttalanden om hur försäkringskassorna skall förfara om antalet nämnder och deras verksamhetsområde behöver omprövas vid ändrade förhållanden under pågående mandatperiod. Om ändring skall vara möjlig bör det framgå av lagtexten. I övrigt har kammarrätten inget att erinra. *Länsrätten i Kalmar län och Domstolsverket* har inga invändningar mot förslagen men delar kammarrättens uppfattning. *RFV* tillstyrker förslagen och understryker att antalet ärenden per sammanträde i varje fall inte bör överstiga 40–45. Det kan finnas särskilda skäl för att låta en nämnd avgöra ett visst ärendeslag. Med tanke på vikten av helhetssyn bör detta tillämpas restriktivt. Verket anser att det skall vara möjligt att göra ändringar i nämndorganisationen under löpande mandatperiod och saknar förslag till reglering. *Socialstyrelsen* instämmer i föreslagen och poängterar vikten av att antalet ärenden avpassas så att rättssäkerhetsaspekten kan tillvaratas. *Statskontoret* anser att antalet nämnder bör bestämmas utifrån vilken typ av ärenden som nämnden har att besluta i. *SAF* anser att rättssäkerheten säkerställs främst genom enkla och klara regler samt god utbildning och förmåga hos försäkringskassans handläggare. Överprövning av enskilda ärenden kan ske hos förvaltningsdomstolarna. Kvalitet, kostnadseffektivitet och snabbhet i handläggningen kan tillgodoses genom lämpligt urval och nödvändig utbildning. *LO* ansluter sig till förslagen. Alla nämnder bör dock besluta i alla ärendeslag som skall beslutas av nämnd. Antalet ärenden per sammanträde måste hållas begränsat, 40–45 ärenden är mycket. *TCO* påpekade att det blir allt vanligare att de försäkrade har ombud och att de närvarar vid nämndens sammanträden. Detta tar extra tid och den aspekten måste vägas in när antalet nämnder bestäms. *FKF* tolkar förslagen som riktlinjer om antal nämnder, ärendeantal, sammanträdesfrekvens m.m. och instämmer i dessa. *FKF* anser att det är upp till respektive kassa

att själv besluta om detaljerna med utgångspunkt i den egna kassans förutsättningar. Om det skall vara fler nämnder kostar det mer pengar. Det skall vara möjligt för styrelsen att ändra antalet nämnder under mandatperioden.

Prop. 1997/98:41
Bilaga 3

Nämndledamöternas roll och ansvar

Utredarens uttalanden: Nämndledamotens roll är att fatta beslut i enskilda försäkringsärenden, att som allmänhetens företrädare ha insyn i försäkringskassans verksamhet och beslutsprocess, att genom sitt deltagande i ärendehandläggningen förstärka rättssäkerheten och att vara en länk mellan allmänheten och försäkringskassan. Ledamöter skulle, på styrelsens uppdrag och tillsammans med tjänstemän, kunna företräda kassan i olika samverkansprojekt, referensgrupper och dylikt.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Sundsvall* anför att ledamotens roll och ansvar är att fatta beslut i de enskilda ärenden som ankommer på nämnden och därvid tillämpa gällande lagar. Ledamotens roll är inte att vara allmänhetens företrädare eller länk mellan allmänheten och försäkringskassan. Den uppgiften ligger på styrelseledamöterna. Det är väsentligt att nämndledamoten inte tilldelas uppgifter som gör honom till annat än nämndledamot. *Länsrätten i Kalmar län* noterar att någon annan roll än beslutsfattarens kommer inte till uttryck i förslagen till författningstext. *Domstolsverket* delar kammarrättens uppfattning. *RFV* delar inte utredarens uppfattning att nämnden skall vara en länk mellan allmänheten och försäkringskassan. Detta är en uppgift för styrelsen. Det bör inte heller vara nämndens uppgift att företräda kassan i olika sammanhang. En viktig uppgift för nämnden är att i alla ärenden utifrån kraven på rättssäkerhet ställa krav på fullödiga beslutsunderlag. *Handikappombudsmannen* har inget att invända mot förslagen. *Statskontoret* anser att nämndens viktigaste roll är möjligheten till insyn i verksamheten och beslutsprocessen och att företräda försäkringens intressenter, dvs. de försäkrade, arbetsmarknadens parter, finansiärerna och vårdgivarna. Insynsuppgiften bör i första hand avse att till kassans ledning förmedla iakttagelser och ge förslag till riktlinjer m.m. *SAF* anser inte att nämnderna skall fatta beslut i enskilda försäkringsärenden. Om de skall finnas kvar skulle rollen som allmänhetens företrädare och länk mellan allmänheten och försäkringskassan kunna uppfyllas genom att nämnderna finge vara rådgivande organ till försäkringskassans direktör och styrelse. Nämnderna skulle då också kunna få en bredare sammansättning, ungefär på samma sätt som den centrala socialförsäkringsdelegationen i Riksförsäkringsverket. *LO* poängterar beslutanderollen och menar att även rollen som "länk" är viktig men måste ändå komma i andra hand. *FKF* instämmer med utredaren vad gäller ledamotens roll och ansvar. De bör också delta i utvecklingen av samverkan inom rehabiliteringsområdet. *FKF* understryker vikten av att vid nomineringen göra klart vad rollen och uppgiften innebär. *FF* menar att det är viktigt med ett väl fungerande samspel mellan nämndledamöterna och kassans tjänstemän. Det stärker den enskildes rättssäkerhet och är positivt för utvecklingen av socialför-

Nämndernas beslutsbefogenhet

Utredarens förslag: Socialförsäkringsnämnden skall besluta i ärenden som under avsevärd tid har väsentlig betydelse för den enskilde från försörjningssynpunkt eller där ersättningen är ägnad att höja den enskildes livskvalitet. I ärendet skall samtidigt finnas utrymme för bedömning. Det innebär bl.a. att nämnden inte skall fatta omprövningsbeslut, beslut om delpension, eftergift av återbetalningsskyldighet för utgivet underhållsstöd m.m.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Sundsvall* har inget att erinra mot förslagen men anser att definitionen av nämndens beslutsbefogenhet bör framgå av lagtexten. *Länsrätten i Kalmar län* anser att det bör övervägas om inte ärenden av enkel beskaffenhet kan avgöras av tjänsteman. Vissa rekvisit bör definieras. *RFV* och *Handikappombudsmannen* tillstyrker förslagen. *Statskontoret* anser att nämndens beslutsbefogenhet bör begränsas till komplicerade ärenden av principiell betydelse (pilotfall). Nämnderna skall yttra sig över policyskapande fall och tillföra erfarenheter från olika delar av arbetslivet. Styrelsen bör avgöra om nämnden skall ha beslutsbefogenhet i enskilda ärenden eller ej. Alla beslut bör ske på delegation och i rutinärenden bör tjänstemän besluta. *LO* anser att beslut om sjuk- och havandeskapspenning och rehabiliteringsersättning även fortsättningsvis skall omprövas av nämnd. I övrigt instämmer *LO* i förslagen. *TCO* delar *LO*:s uppfattning. *FKF* tillstyrker förslaget i princip men anser att det finns skäl att ha viss omprövning kvar i nämnden, t.ex. när det gäller nedsättning eller indragning av sjukpenning.

Nämndernas sammansättning

Utredarens förslag: Socialförsäkringsnämnden skall ha fem ledamöter inklusive ordföranden. Ordföranden utses av regeringen efter förslag av politiskt parti. Försäkringskassans styrelse utser två ledamöter efter förslag av de politiska partier som finns representerade i landstinget respektive kommunfullmäktige och två ledamöter efter förslag av organisationer på arbetsmarknaden. Det skall finnas fyra personliga ersättare. Ersättarna skall ha närvaro- och yttranderätt. Nämnden skall vara beslutsför när tre ledamöter är närvarande. Ledamöterna skall utses för en tid av fyra år, räknat från den 1 april året efter det år allmänna val ägt rum. Utredaren anför att det vore önskvärt att regeringen beaktar att inte alla centrala organisationer på arbetsmarknaden är villiga att nominera ledamöter till socialförsäkringsnämnderna.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Sundsvall* menar att det är välbetänkt att ordföranden även fortsättningsvis skall utses av regeringen. Beträffande övriga ledamöter förordar *kammarrätten* att de utses eller föreslås av landstinget/ kommunfullmäktige på samma sätt som ledamöter i t.ex skattenämnd. Styrelsen bör kanske utse vice ordförande.

Länsrätten i Kalmar län anser att ordföranden bör utses av regeringen. Övriga ledamöter och ersättarna bör utses på samma sätt som nämndemän i förvaltningsdomstol, dvs. genom val av landsting/kommunfullmäktige. Länsrätten har inga erinringar beträffande antalet ledamöter. *RFV* tillstyrker förslaget om antal ledamöter och delar uppfattningen att ordföranden skall utses av regeringen. *RFV* ansluter sig till utredarens argumentation att endast det politiska systemet och inte arbetsmarknadens parter skall nominera ledamöter. I motsats till utredaren drar *RFV* därför också slutsatsen att ledamöterna bör utses efter nominering av landsting/kommunfullmäktige. Mot bakgrund av styrelsens övergripande ansvar och att nämndledamöterna har att svara inför styrelsen, anser *RFV* att det finns skäl att vara försiktig med personunion mellan styrelsen och nämnden. *Socialstyrelsen* menar att förslaget om att arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer skall nominera representanter till nämnderna inte kommer att kunna realiseras. *Socialstyrelsen* ställer sig därför tveksam till denna del av förslaget och menar att regeringen under det fortsatta beredningsarbetet bör ta ställning till att inte alla organisationer är intresserade av att medverka. *Handikappombudsmannen* kan inte se varför arbetsmarknadens parter skall ges en särskild roll genom rätten att nominera representanter i socialförsäkringsnämnderna. Ledamöterna är att se som allmänhetens företrädare och de bör därför nomineras av de politiska partierna. Han ansluter sig till betänkandets förslag om ett särskilt organ knutet till försäkringskassan med representanter för grupper i samhället med ett särskilt intresse för de frågor som tas upp i socialförsäkringsnämnderna. Till dessa grupper hör handikapporganisationerna och arbetsmarknadens parter. *Statskontoret* anser att ledamöterna bör företräda försäkringens intressenter och att en ledamot i försäkringskassans styrelse inte samtidigt bör vara nämndledamot. *Statskontoret* anser att styrelsen bör utse ordförande och anser inte att vederbörande skall utses efter förslag av politiskt parti. Professionella meriter, exempelvis försäkringsjuridisk kompetens eller erfarenhet i försäkringsfrågor, bör i stället ligga till grund för valet. *SAF* konstaterar att det råder oklarhet mellan argumentationen och de lagda förslagen. Förslagen innebär att nämnderna fortsatt kommer att ha ett starkt korporativistiskt inslag. Om de gjordes om till rådgivande organ blir det inte lika stötande att frånga de demokratiska principer som gäller nämndernas sammansättning. *SAF* menar vidare att ett alternativ till utredarens förslag vore att lösa försäkringskassans beslutsfunktion på samma sätt som gäller för domstolarna. Ordföranden i en socialförsäkringsnämnd skulle kunna hämtas från försäkringskassan, t.ex. en erfaren föredragande. Övriga ledamöter skulle kunna utses på samma sätt som nämndemännen i domstolarna. En sådan ordning skulle garantera sakkunskap hos ordföranden och samtidigt eliminera korporativistiska inslag. *LO* menar att en förutsättning för att instämna i förslaget om minskat antal ordinarie ledamöter är att ersättarna verkligen får en aktiv roll. *LO* ifrågasätter om förslaget innebär en förbättring i förhållande till ledamöternas antal i dag. Det är av yttersta vikt att ta tillvara den värdefulla kunskap om arbetslivets villkor som arbetsmarknadens organisationer besitter och därför skall dessa även fortsättningsvis kunna nominera ledamöter. *TCO* godtar förslaget om antal ledamöter och ersättarnas närvarorätt. Det är oerhört

viktigt att arbetsmarknadens organisationer är representerade, särskilt nu när hela försäkringssystemet utgår från arbetslinjen. Genom parternas medverkan får systemen större legitimitet. Det är olyckligt att avgränsa arbetsgivar sidan till enbart SAF. Andra arbetsgivarorganisationer som t.ex. Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet och Kooperations Förhandlingsorganisation skulle kunna få nomineringsrätt. Det måste inte vara absolut jämvikt i varje nämnd mellan ledamöter nominerade av arbetstagar- och arbetsgivar sidans organisationer. *FKF* anser att det skall vara sju ledamöter och inga ersättare och att styrelsen skall utse alla ledamöter inklusive ordföranden och vice ordföranden. Nominering skall kunna ske av såväl politiska partiorganisationer som arbetsmarknadsorganisationer inom landsting/kommuner. *FKF* tillstyrker mandatperioden. *FKF* påpekar vikten av att ”rätt” personer nomineras och inspireras till att ta uppdrag som nämndledamot. *FKF* ser inga svårigheter i att vara ledamot både av styrelsen och nämnd. *FF* instämmer i *LO*:s och *TCO*:s synpunkter. *SACO* har intresse av dialog med försäkringskassan om socialförsäkringen men anser att det skall skapas andra arenor för detta än just socialförsäkringsnämnderna vars uppgift är begränsad till rättstillämpning.

Föredragandefunktionen

Utredarens förslag: Styrelsen skall i särskilt beslut ange vilka kunskaps- och kompetenskrav som skall ställas på den som utses till föredragande. Försäkringskassans direktör skall ange de tjänstemän som skall ha till uppgift att föredra ärenden inför socialförsäkringsnämnden. Vidare föreslås förändrade regler om avvikande mening som är gemensamma för ledamot och föredragande. Förslaget innebär dels att begreppet byts ut mot skiljaktig mening dels, att den skall anmälas innan sammanträdet avslutas.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Sundsvall, länsrätten i Kalmar län och Domstolsverket* har inga invändningar beträffande föredragandens roll och funktion. Förvaltningslagens regler om avvikande mening bör gälla och begreppet avvikande mening bör behållas. Det är tveksamt om man i förvaltningsförfarande bör kräva att avvikande mening anges före sammanträdet slut. *RFV* har inget att erinra mot förslaget beträffande föredragandefunktionen. *RFV* tillstyrker förslaget att avvikande mening skall anföras innan sammanträdet avslutas. *Statskontoret* avstyrker bestämt att varje styrelse för sig anger vilka kunskaps- och kompetenskrav som skall ställas på föredragande. Om det skulle behövas för att säkerställa kraven på likformig och rättvis tillämpning av försäkringen kan särskilda krav på den föredragande fastställas i författning. *LO* instämmer i förslagen och understryker vikten av en väl fungerande föredragandefunktion. *FKF* delar uppfattningen att styrelsen bör ange vilka kunskaps- och kompetenskrav som skall ställas. Däremot är det inte nödvändigt att det är kassans direktör som utser föredragande. Detta bör kunna delegeras till exempelvis områdes- eller kontorschef.

Utredarens beräkning: Med samma ersättningsnivåer på arvoden m.m. och med hänsyn tagen endast till den förändrade ärendemängd som blir följden av förslagen om nämndernas beslutsbefogenhet, skulle kostnaderna sjunka med 7 095 000 kronor.

Remissinstanserna: *RFV* saknar förslag i frågan om arvode till nämndens ledamöter. *Statskontoret* anser att med de begränsningar i beslutsbefogenheten de förordad bör antalet nämnder och därmed kostnaderna kunna minska utöver vad utredaren bedömer. *SAF* tycker det är anmärkningsvärt att det avsätts medel i rådande ekonomiska situation.

Kompetens- och utbildningsfrågor

Utredarens förslag: Det finns skäl för regeringen att överväga att avsätta ”öronmärkta” pengar till kompetens- och kunskapshöjande insatser och för information.

Remissinstanserna: *RFV* delar inte uppfattningen att det bör avsättas ”öronmärkta pengar”. Det är kassornas ansvar att, inom ramen för sina anslag, avsätta de resurser som behövs för att kompetens- och vidareutveckla nämndens ledamöter. *Statskontoret* anser att utbildningsbehovet bör finansieras av ordinarie förvaltningsmedel. *LO* anför att utbildningen av ledamöterna är ett område som bör förstärkas. *TCO* anser att de uppskattade besparingarna skall komma nämnderna till del genom mer utbildning. *FKF* instämmer i att introduktion och vidareutbildning är viktiga strategiska frågor och att det är nödvändigt att det finns speciella resurser. Regeringen skall dock inte besluta om dessa utan att det kan ske på kassanivå.

Ikraftträdande och övergångsregler

Utredarens förslag: Lagändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1999. Bestämmelserna i 20 kap. 20–21 §§ AFL skall dock tillämpas första gången på de ledamöter som skall utses från och med den 1 april 1999. Älder bestämmelser skall tillämpas i ärende där begäran om omprövning eller ansökan inkommit före ikraftträdandet.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Sundsvall* framhåller att det kan bli problem om den ”gamla” nämnden inte hunnit avgöra allt som anhängiggjorts före den 1 januari 1999. För oavgjorda ärenden finns då ingen behörig nämnd som kan fatta beslut. *Kammarrätten* föreslår en enklare övergångslösning nämligen att låta de nya reglerna bli omedelbart tillämpliga.

Översikt av olika bestämmelsers placering i den nuvarande lydelsen av 18 kap. i förhållande till placeringen i den föreslagna lydelsen

Prop. 1997/98:41
Bilaga 4

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
1 § första stycket	1 § första stycket
1 § andra stycket	14 §
2 § första stycket	46 §
2 § andra stycket	6 §
3 §	3 §
4 §	4 §
5 § första stycket	2 § tredje stycket
5 § andra stycket	2 § första stycket 4
5 § tredje stycket	2 § första stycket 5
6 § första stycket	1 § andra stycket och 16 §
6 § andra stycket	5 §
7 § första stycket	8 § första stycket och 31 § första stycket
7 § andra stycket	8 § första stycket
7 § tredje stycket	8 § tredje stycket
7 § fjärde stycket	31 § andra stycket
8 § första stycket	31 § första stycket
8 § andra stycket	31 § tredje stycket
8 § tredje stycket	31 § tredje stycket
9 §	32 §
10 §	11 §
11 §	12 §
12 §	13 och 15 §§
13 §	41 och 42 §§
13 a §	43 §
13 b §	44 §
13 c §	45 §
14 § första och andra styckena	20 §
14 § tredje stycket	22 §
15 § första stycket	Upphävs
15 § andra och tredje stycket	Övergångsbestäm- melserna
16 § första stycket	26 § första stycket och 35 § första stycket
16 § andra stycket	26 § första stycket
16 § tredje stycket	35 § andra stycket
16 § fjärde stycket	26 § andra och tredje styckena
16 § femte stycket	24 och 25 §§

17 § första stycket	27 §
17 § andra stycket	28 §
18 §	38 och 39 §§
19 §	37 §
20 §	33 §
21 § första–tredje styckena	17 §
21 § fjärde och femte styckena	18 § första och andra styckena
22 §	18 § tredje stycket
25 §	36 §
26 §	40 §
27 §	7 §
28 §	9 § andra stycket 6

Prop. 1997/98:41
Bilaga 4

1997-09-23

Organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringsområdet

1 Sammanfattning

- RFV måste stärka sin roll och ta ett aktivt ansvar som systemägare
- Beställarkapaciteten inom RFV måste utvecklas
- Verksamhetsutveckling måste ställas i förgrunden
- ADB-centralen skall vara en renodlad leverantör av IT-tjänster
- Skapa handlingsfrihet för framtida konkurrensutsättning av ADB-centralens verksamhet
- ADB-centralen bör ha ett entydigt ansvar för drift och teknisk förvaltning av gemensamma IT-resurser
- RFV ansvarar för och finansierar IT-infrastrukturen
- Inom den infrastrukturella ram som RFV anger ges kassorna frihet att själva dimensionera arbetsplatsutrustningen för de gemensamma systemen
- Den nya samrådsstrukturen ger försäkringskassorna ett ökat reellt inflytande vad gäller den gemensamma IT-verksamheten
- Återkommande uppföljning av den fortsatta utvecklingen

Statskontoret skall enligt direktiven (bilaga) för uppdraget identifiera och värdera de handlingsalternativ beträffande ADB¹-verksamhetens styrning och organisation som är tänkbara för att åstadkomma en effektiv verksamhet. I uppdraget ingår även att pröva i vilken utsträckning det kan vara lämpligt att konkurrensutsätta IT-verksamheten samt att belysa hur den fortsatta finansieringen av IT-verksamheten kan ordnas.

Som utgångspunkter för utredningen anges särskilt att

- RFV även framgent skall ha det ansvar som följer av rollen som systemägare för de gemensamma systemen
- Försäkringskassorna skall ges ett reellt inflytande över den gemensamma IT-verksamheten.

I det följande sammanfattas Statskontorets bedömningar och förslag till åtgärder.

Den situation som under senare år har kännetecknat IT-verksamheten inom socialförsäkringsområdet är delvis paradoxal. Å ena sidan återfinns de centrala försäkringssystem som utvecklades under 1970-talet och som

¹ I direktiven för uppdraget används begreppet ADB. För att markera att de frågor som behandlas i promemorian rör den framtida användningen av informationsteknik i vid mening används i fortsättningsvis företrädesvis begreppet IT. I den utsträckning båda begreppen förekommer skall de uppfattas synonymt.

i hög grad bidragit till verksamhetens goda förmåga att vid rätt tillfälle, till rätt förmånstagare och med rätt belopp förmedla utbetalningar. Å andra sidan har verksamhetens behov av ett utvecklat och effektivt IT-stöd inte tillgodosetts under en lång följd av år, vilket bl.a. medfört att personal sysselsatta i den löpande socialförsäkringsadministrationen inte har tillgång till moderna hjälpmedel i sitt arbete. De försök som har gjorts i syfte att komma till rätta med problemen har i hög grad kännetecknats av omfattande, fleråriga och ytterst dyrbara satsningar vars resultat har varit minst sagt blygsamma.

De aktuella problemen grundar sig främst på betydande brister när det gäller styrningen av IT-verksamheten i allmänhet och i särskilt hög grad vad gäller utvecklingsverksamheten. Till detta skall läggas en splittrad organisation med oklarheter i roll- och ansvarsfördelningen mellan RFV:s olika avdelningar och försäkringskassorna, en bristande integration mellan verksamhet och IT-användning och en bristfällig kompetensförsörjning inom IT-området. RFV:s bristande förmåga att utveckla och införa verksamhetsstödande system har över tiden lett till ett allt mer uppdämt behov av utveckling och förnyelse av socialförsäkringsadministrationen i sin helhet. Behovet av konkreta åtgärder måste betecknas som akut om verksamheten skall kunna effektiviseras och kostnaderna hållas nere enligt de intentioner som såväl RFV:s ledning som statsmakterna har lagt fast.

Ansvar för vidareutvecklingen av de gemensamma systemen åvilar RFV:s beställarfunktion snarare än leverantörsfunktionen vid ADB-centralen. Det är därför angeläget att RFV – inom ramen för de resurser som tilldelas verksamheten – tar ett tydligt ansvar för utvecklingen av de gemensamma IT-systemen och för de satsningar som rör infrastrukturutvecklingen inom området. För att detta skall vara möjligt krävs insatser i form av såväl både kompetens- som organisationsutveckling samt att utvecklingsinsatserna blir föremål för tydliga prioriteringar.

Trots de ytterst allvarliga problemen inom IT-verksamheten finns det vid en samlad bedömning skäl att även peka på ett antal positiva inslag i verksamheten. Förutsättningarna för ett framgångsrikt utvecklings- och reform-arbete inom socialförsäkringsadministrationen ser betydligt ljusare ut i dagsläget jämfört med för bara ett eller ett par år sedan. Som grund för denna bedömning ligger det omfattande utvecklingsarbete som har initierats genom det s.k. *Utvecklingsprogrammet* och som en del därav de planerade satsningarna på *infrastrukturutveckling*. Dessutom införs nya *former för kassornas inflytande och påverkan* i de frågor som rör de gemensamma IT-resurserna. Sammantaget ger de åtgärder som planeras och genomförs, i kombination med en *förbättrad dialog och ett förbättrat samarbetsklimat* mellan berörda parter, ett intryck av att viktiga förutsättningar nu håller på att skapas för att RFV och kassorna med krafttag skall kunna ta sig an problemen. Det bör dock påpekas att det ännu är för tidigt för att dra allt för långtgående slutsatser av de åtgärder

som hittills vidtagits. Bl.a. saknas ännu konkreta handlingsplaner för Utvecklingsprogrammets verksamhet trots att det existerat i snart ett år. Den förändrade bemanningen av programmet i kombination med den omstrukturering av projektet som nyligen inletts pekar dock enligt Statskontorets mening i positiv riktning.

Statskontoret har övervägt att föreslå inrättande av en särskild utvecklingsenhet samt en enhet för IT-strategi och infrastruktur inom RFV:s Stockholmsorganisation men drar slutsatsen att Utvecklingsprogrammet i den situation som råder förefaller vara en lämplig form för att driva utvecklingsarbetet framåt. Trots tidigare betydande svårigheter att integrera stora projekt med linjeorganisationen är det dock viktigt att programmets uppgifter på sikt integreras med RFV:s ordinarie organisation.

Mot ovanstående bakgrund bör enligt Statskontorets mening inga drastiska omläggningar av strukturell art genomföras för närvarande. Istället bör de positiva åtgärder som vidtagits och planerats ges en möjlighet att verka så att deras effekter för verksamhetsutvecklingen rent faktiskt kan bedömas.

En rad konkreta åtgärder bör snarast vidtas i syfte att förbättra RFV:s styrning av den gemensamma IT-verksamheten. Utvecklingsprogrammet måste som ett led i detta konkretisera sin verksamhet och identifiera de verksamhetsprojekt som i första hand bör genomföras. I en sådan prioritering måste såväl införandet av det nya pensionssystemet (NYP) och de anpassningar i de befintliga IT-systemen som krävs inför det kommande sekelskiftet ges framskjutna positioner. Införandet av den nya IT-infrastrukturen måste ske med utgångspunkt i kraven på verksamhetsutveckling och successivt införas i takt med att nya system utvecklas och tas i drift.

När det gäller frågan om konkurrensutsättning förs i promemorian ett resonemang om för- och nackdelar med en mer eller mindre omfattande utflyttning av IT-verksamheten. Den slutsats som dras är att konkurrensutsättning av drift och utdataproduktion inom ADB-centralen är möjlig men inte skapar några verksamhetsmässiga eller ekonomiska mervärden i ett kort tidsperspektiv. Statskontoret föreslår därför att den nuvarande ordningen tills vidare behålls i sin grundform men att RFV:s roll som systemägare och beställare vad gäller de gemensamma IT-resurserna förstärks samtidigt som ADB-centralen renodlas i rollen som leverantör av beställda IT-tjänster. ADB-centralens verksamhet bör fullt ut finansieras genom avgifter.

Särskilda insatser, bl.a. i form av kompetensutveckling måste vidtas för att utveckla RFV:s beställarfunktion. I det korta perspektivet bör Utvecklingsprogrammet inta rollen som huvudsaklig beställare inom IT-området. Inriktningen bör dock på sikt att RFV linjeorganisation anpassas och utvecklas i beställarrollen. Även den personal från försäkringskassorna som medverkar i IT-verksamheten på olika nivåer måste få en ökad kompetens i sina roller som bl.a. kravställare.

Åtgärder bör också vidtas i syfte att utveckla affärsmässigheten i relationen mellan beställare och leverantör i syfte att skapa förutsättningar och därmed handlingsfrihet inför en eventuell framtida outsourcing² av IT-verksamhet eller utveckling av nya samarbetsformer med andra myndigheter och organisationer.

Som en konsekvens av RFV:s systemägarskap bör verket fullt ut svara för de gemensamma systemens drift, förvaltning och säkerhet samt förfoga över de ekonomiska resurserna för den IT-baserade produktionen. I de fall kassorna skall kunna påverka IT-användningen – inom den infrastrukturella ram som RFV anger – skall de också förfoga över egna medel för t.ex. dimensionering av den lokala arbetsplatsutrustningen.

Inom ramen för RFV:s entydiga ansvar skall försäkringskassorna medges ett stort inflytande och reella påverkansmöjligheter i frågor av gemensamt intresse. Enligt Statskontorets bedömning svarar den struktur för samråd och påverkan som nu etableras väl upp mot dessa krav.

Det finns mot bakgrund av tidigare misslyckanden naturliga skäl att ifrågasätta om de åtgärder som nu är aktuella kan förväntas bli framgångsrika. Statskontorets sammanfattande bedömning är dock att de satsningar som nu planeras och genomförs skapar förhållandevis goda förutsättningar för att problemen inom IT-området skall få en lösning. Det krävs dock att åtgärderna blir föremål för tydliga prioriteringar, en aktiv styrning samt att insatserna noggrant följs upp på samtliga beslutsnivåer. Formerna för detta bör snarast övervägas.

² Begreppet outsourcing innebär att en externa leverantör anlitas för att på uppdrag långsiktigt utföra vissa tjänster eller svara för en hel verksamhet. I en sådan lösning kan även ingå att leverantören övertar den ursprungliga organisationens produktionsresurser.

Förteckning över remissinstanserna avseende
Statskontorets rapport Organisation och
styrning av IT-verksamheten inom
socialförsäkringsadministrationen (242/97-5)

Prop. 1997/98:41
Bilaga 6

Riksförsäkringsverket
Riksrevisionsverket
Riksskatteverket
Statens- löne och pensionsverk
Arbetsmarknadsstyrelsen
Centrala studiestödsnämnden
Försäkringskassaförbundet
Landsorganisationen i Sverige
Försäkringsanställdas förbund
Tjänstemännens centralorganisation
Sveriges Akademikers Centralorganisations medlemsförbund JUSEK

Rapport från Socialdepartementets arbetsgrupp om socialförsäkringsadministrationens IT-verksamhet (S97/7196/F)

Prop. 1997/98:41
Bilaga 7

Utveckling av socialförsäkringens ADB-verksamhet

Bakgrund

I proposition 1996/97:63 Samverkan, socialförsäkringens ersättningsnivåer och administration m.m. redovisar regeringen sin avsikt att närmare utreda de organisatoriska formerna för socialförsäkringens ADB-verksamhet och att ställning därefter får tas till dessa frågor.

Enligt Riksförsäkringsverkets uppgifter har ett omfattande utvecklingsarbete inom ADB-verksamheten påbörjats. Socialdepartementet har därför 1997-05-14 beslutat att inrätta en arbetsgrupp inom departementet för att följa detta utvecklingsarbete som ett led i den fortsatta beredningen av frågorna beträffande socialförsäkringens ADB-verksamhet. Socialdepartementet har inbjudit Riksförsäkringsverket och Försäkringskassaförbundet att medverka i gruppens arbete.

Ordförande i gruppen har varit statssekreterare Hans Svensson, Socialdepartementet. Riksförsäkringsverket har representerats av generaldirektör Anna Hedborg och överdirektör Kerstin Wigzell och Försäkringskassaförbundets representant har varit direktör Jan-Åke Brorsson.

Gruppens arbete

En redovisning av RFV:s pågående utvecklingsarbete beträffande socialförsäkringens ADB-verksamhet har skett till gruppen. Statskontoret har även informerat om sitt utredningsarbete i anledning av regeringens uppdrag till Statskontoret att se över de organisatoriska formerna för ADB-verksamheten. Gruppen har diskuterat dessa frågor och därvid enats om vissa överväganden som berör det fortsatta utvecklingsarbetet av socialförsäkringens ADB-verksamhet. Dessa överväganden redovisas i det följande. Gruppens arbete är därmed avslutat.

Överväganden

1. Utgångspunkter

Gruppen vill inledningsvis betona att utgångspunkten för arbetet är att skapa ett effektivt och användarvänligt ADB-stöd för socialförsäkringsadministrationens ärendehandläggning samt för ledning, uppföljning och utvärdering av verksamheten. Därmed ges ökade möjligheter att leva upp till de försäkrades krav på service samtidigt som kraven på ett kraftfullt löpande förändringsarbete för att effektivisera verksamheten bättre kan tillgodoses.

Gruppen vill också betona vikten av en klar och tydlig roll- och ansvarsfördelning beträffande ADB-verksamheten. En viktig utgångspunkt är regeringens uttalande i proposition 1996/97:63 att RFV skall ha

det ansvar som följer av rollen som systemägare till de gemensamma systemen samtidigt som försäkringskassorna skall ges ett reellt inflytande. Detta kräver enligt gruppens mening en nära samverkan mellan RFV och kassorna ifråga om bl. a. planering, prioritering och ekonomistyrning av såväl utvecklingsinsatser som drift och förvaltning.

2. Roll- och ansvarsfrågor

Enligt gruppens mening ingår i RFV:s systemägaransvar att svara för att de gemensamma försäkringssystemen utformas i enlighet med verksamhetens krav. RFV har som systemägare ett beställaransvar vad gäller de gemensamma systemens funktion. Inom RFV ryms såväl beställarrollen, vilken i första hand utövas av försäkringsavdelningarna, och utförarrollen där ADB-avdelningen är leverantör av gemensamma system. Inom RFV har ett arbete påbörjats som syftar till att klargöra ansvars- och arbetsfördelningen mellan beställar- och utförarrollerna. Inriktningen är att förstärka beställarkapaciteten samtidigt som ADB-avdelningens roll som utförare renodlas.

Viktiga delar i detta arbete måste vara att förbättringarna bl. a. innefattar att systemägaren tar ett tydligare ansvar för verksamhetsutveckling och prioriteringar. Relationerna mellan beställare och utförare skall vara affärsliknande och samverkansrutinerna skall byggas upp med hänsyn härtill. Gruppen menar också att det därvid är viktigt att klargöra hur kassornas krav och förväntningar skall lyftas fram och tillgodoses.

RFV skall även ansvara för ADB-verksamhetens infrastruktur, dvs. att de gemensamma systemen hanteras på en gemensam teknisk plattform som garanterar att bl. a. tillgänglighet och driftsäkerhet upprätthålls enligt en fastställd kvalitetsnorm över hela socialförsäkringsadministrationen. Det ankommer också på RFV att svara för att systemutveckling och drift sker effektivt.

3. Samverkans- och inflytandefrågor

Utgångspunkten är att skapa ett effektivare ADB-stöd för kassornas och RFV:s verksamhet. Det är av största vikt att rationaliseringsmöjligheterna tillvaratas och att prioritering av systemutvecklingen sker med utgångspunkt i sådana bedömningar och med hänsynstagande till kassornas önskemål om när och på vilket sätt systemen skall färdigställas.

En nära samverkan mellan RFV och kassorna är därför nödvändig vad gäller utveckling, drift och förvaltning av system. Detta innefattar såväl kort- och långsiktig planering som prioritering och finansiering. Formerna för styrning och uppföljning måste enligt gruppens mening förbättras. Ett led i detta är att åstadkomma en plan angående de utvecklingsinsatser som prioriteras med hänsyn till verksamhetens behov av ADB-stöd.

Kassorna skall ha möjlighet att medverka såväl vid systemutveckling som i beredning inför beslut beträffande strategiska ADB-frågor. Redan har insatser i dessa avseenden genomförts i samverkan mellan RFV och

försäkringskassorna och gruppen förutsätter att RFV och kassorna inom ramen för sitt samarbete kring ADB-frågorna vid behov ytterligare preciserar och vidareutvecklar dessa insatser.

Prop. 1997/98:41
Bilaga 7

4. Utvecklingsfrågor

Gruppen konstaterar att utvecklingen av såväl basteknik som verksamhetsstödjande system varit eftersatt under en följd av år. Behovet av förbättringar av utvecklingsarbetet är särskilt tydligt och skall allmänt sett prioriteras. Det finns dock även behov av ändringar för att öka effektiviteten inom förvaltnings- och driftverksamheten. Införandet av den nya IT-plattformen är därvid av särskild betydelse. Enligt gruppens mening bör detta införande ha en direkt koppling till och styras av prioriteringen av de verksamhetsmässiga behoven.

Finns behov av lokalt ADB-stöd, t.ex. för uppföljning, skall goda möjligheter finnas att ansluta och anpassa stödet till de gemensamma systemen. Effektiviseringsmöjligheterna vad gäller drifrutiner m.m. bör även tillvaratas. Varje försäkringskassa har en lokal driftorganisation som är inblandad i delar av driften av de gemensamma systemen. Mer rationella lösningar för drift av lokal utrustning för gemensamma system bör eftersträvas.

Gruppen konstaterar att RFV och kassorna genom det s.k. utvecklingsprogrammet tagit ett samlat grepp om utvecklingsfrågorna. Därmed finns en plattform för fortsatt beredning och prioritering av frågor rörande ADB-stödets utveckling.

5. Ekonomifrågor m.m.

Utvecklingen av ADB-systemen bör bedömas och prioriteras på grundval av analyser av kostnader och intäkter i driftläge, både för försäkringskassorna och RFV. Det är dock systemägaren som i första hand i sin beställarroll har det yttersta ansvaret för samtliga styrmedel inklusive ekonomin. RFV skall därför svara för att enbart sådana beställningar om utveckling av ADB-system görs som är verksamhetsmässigt motiverade och ekonomiskt försvarbara. Därvid skall försäkringskassorna ha inflytande i enlighet med de samrådsformer som överenskoms mellan RFV och kassorna.

ADB-avdelningens verksamhet bör vara helt uppdragsfinansierad och systemägaren/beställaren skall ha det ekonomiska ansvaret för uppdragen och också den kostnadsuppföljning m.m. som därvid behövs. Samtliga kostnader för ADB-verksamheten skall synliggöras, en tydlig prissättning skall utformas och den ekonomiska redovisningen skall läggas upp med hänsynstagande till detta. Därmed finns också förutsättningar för jämförelser med omvärlden och fortsatt skapande av konkurrensliknande situationer för ADB-verksamheten.

Under de närmaste åren finns stora krav på resursinsatser för att utveckla ADB-stödet. Viss osäkerhet beträffande finansieringen av dessa insatser finns. Enligt gruppens mening krävs därför samverkan och

öppenhet mellan RFV och kassorna för att inom den gemensamma resursramen prioritera insatser och klara finansieringen.

Prop. 1997/98:41

Bilaga 7

I systemägarens ansvar ligger också som tidigare sagts ansvaret för den tekniska infrastrukturen. Försäkringskassorna bör dock ha det ekonomiska ansvaret för lokal utrustning.

Även här vill gruppen peka på vikten av att konkreta åtgärder i ovan nämnda avseenden snabbt genomförs och gruppen förutsätter att RFV och kassorna gemensamt vidtar erforderliga sådana åtgärder.

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG-regler
Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	18 kap. 2, 16, 23, 28, 30 och 47 §§ samt 21 kap. 2 §	

Socialdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 december 1997

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden
Hjelm-Wallén, Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori,
Blomberg, Andersson, Winberg, Sundström, Johansson, von Sydow,
Klingvall, Åhnberg, Pagrotsky, Östros, Messing

Föredragande: statsrådet Klingvall

Regeringen beslutar proposition 1997/98:41 Socialförsäkringens
administration, m.m.